

WWW.UNILIB.RS

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ

ГОД. LVIII

АВГУСТ 1942

БРОЈ 8

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

УРЕДНИК

Д-р ФИЛИП МЕДИЋ
ПРОФ. ВИШЕ ПЕДАГОШКЕ ШКОЛЕ

ИЗДАВАЧ

ВЕЛИБОР ЈОНИЋ
МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ

САДРЖАЈ:

- Д-р ВОЈ. Р. МЛАДЕНОВИЋ: КОЈЕ ЈЕ ВАСПИТАЊЕ НАЦИОНАЛНО
МИЛОШ П. ПАВЛОВИЋ: ФРИДРИХ НИЧЕ О ВАСПИТАЊУ
Д-р АЛЕКСАНДАР ПЕТРОВИЋ: СХВАТАЊЕ ЧИСТОЋЕ КОД НАШЕГ
НАРОДА
МАГА МАГАЗИНОВИЋ: ПРОСВЕЂИВАЊЕ НАРОДА У ДАНАШЊОЈ
НЕМАЧКОЈ
ДУШАН АНДРИЈАШЕВИЋ: ЗАЈЕДНИЦА ДОМА И ШКОЛЕ
РАДИВОЈЕ ЉУБИНКОВИЋ: ОСНОВНИ ПРОБЛЕМ СРПСКЕ ЛИКОВНЕ
УМЕТНОСТИ
БРАНКО Ђ. МАТАВУЉ: ШТЕТНИ И ДОБРИ ОБИЧАЈИ У ПОДИЗАЊУ
ДЕЦЕ НА СЕЛУ

БЕЛЕШКЕ И ПРИКАЗИ:

- Ф. М.: ДВА ВЕКА СРПСКОГ СЛИКАРСТВА ОД МИЛАНА КАШАНИНА;
Д. Г.: ПРЕГЛЕД СТРАНИХ ЧАСОПИСА: ФИЛМ У НАУЦИ И НАСТАВИ;
ТЕЛЕСНО ВАСПИТАЊЕ У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА 47 ЗЕМАЉА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРЕТПЛАТНИЦИМА „ПРОСВЕТНОГ ГЛАСНИКА”

Министарство просвете — Опште одељење под I бр. 5571 од 2 априла о. г. издало је следећи распис:

Пошто је прва свеска „Просветног гласника” за јануар—фебруар 1942 године већ изишла из штампе, то је г. Министар просвете, под I бр. 5571 од 31 марта 1942 године, наредио: да се сва надлештва и установе у ресору Министарства просвете обавезно претплаћују на „Просветни гласник”, с тим да се претплата за 1942 годину исплаћује из кредита за канцеларијске трошкове, а да се у предлогу буџета за 1943 годину предвиди нарочити кредит за то.

У исто време г. Министар просвете је препоручио свима просветним радницима да се претплаћују на „Просветни гласник”.

Двобројем за јануар—фебруар ове године „Просветни гласник” наставља редовно излажење, које је било прекинуто ванредним и изузетним приликама у нашој земљи.

Овај наш данас једини просветно-културни, педагошки и књижевни часопис, са традицијом од скоро шест деценија, почиње нову серију под знатно промењеним околностима у нашем духовном животу, који је свим силама упућен обнови Српства и Србије. Те нове околности, у којима сви честити родољуби морају бити ангажовани за расцвет нашег српског родољубља, налажу и „Просветном гласнику” и његовим читаоцима нове и шире задатке у просвећивању и подизању културног нивоа нашег грађанина.

Имајући пред собом те нове, много шире и много значајније просветно-педагошке задатке, „Просветни гласник” даваће читаоцима, ма коме нивоу образовања они припадали, одабрано штиво из разних области науке, филозофије, педагогије, практичне примене наставе, као и расправе о најбитнијим питањима односа школе и народа, јер „Просветни гласник” има да пружи корисну лектуру свима који желе да помогну развтку и напретку српске културе и просвете. У ту сврху, редакција часописа ангажовала је за своје сараднике писце свих стручности.

Наставници свих школа у ресору Министарства просвете, чија је морална дужност да се свима моћима заложе за конструктивно подизање народне културе, биће дужни да, у делокругу свога рада и у својој околини, препоруче и шире „Просветни гласник”, тумачећи свима заинтересованима његову преко потребну поновну појаву и његов племенити циљ.

Претплата за „Просветни гласник” износи 180.— динара годишње, а појединачне свеске продају се по цени од 20.— дин. Претплата важи само за календарску годину и шаље се за целу годину. Све установе, сем народних школа, достављају претплату Државној штампарији у Београду, преко Поштанске штедионице у Београду, на чековни рачун бр. 56080, са ознаком за „Просветни гласник”. Управе народних школа шаљу претплату надлежном среском школском надзорнику, који доставља целокупну претплату за све подручне народне школе Државној штампарији истим путем као и остале установе.

Рекламације за непримљену свеску треба поднети Државној штампарији одмах чим се прими наредна свеска.

УРЕДНИК:

Д-р ФИЛИП МЕДИЋ,
ПРОФЕСОР ВИШЕ ПЕДАГОШКЕ ШКОЛЕ

ИЗДАВАЧ:

ВЕЛИБОР ЈОНИЋ,
МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ

Бр. 8

АВГУСТ 1942

ГОДИНА LVIII

КОЈЕ ЈЕ ВАСПИТАЊЕ НАЦИОНАЛНО

Д-р Вој. Р. Младеновић

Данас се питање о националном васпитању расправља често и с нарочитим нагласком. Не може се рећи да се о њему раније, нарочито у прошлом веку, није такође говорило много, али се оно није јасно, одређено постављало, па је расправљање претстављало онајчешће фразасту мешавину педагошких и политичких погледа. Национално васпитање сматрало се као нека посебна врста или страна општег васпитања, па је као веома важно и потребно било редовно на дневном реду за време националних покрета у појединим

државама, а занемаривано је или је чак и сузбијано као штетно под утицајем интернационалних идеја. С погледом на најновије расправљање опажа се такође потреба да се питање правилно постави и расправљање упути одређеним правцем.

Већ кад реч „национално” заменимо својом, па кажемо „народно васпитање”, нико неће помишљати на неко нарочито, посебно васпитање, али ће се притом осетити да оба израза, бар по њиховој уобичајеној употреби, не значе исто. Постоји ли доиста разлика у значењу? Ако постоји, како је треба разумети?

Обично се каже да је национално васпитан онај који има развијену свест о припадности своје народу, који воли свој народ, усваја и цени његове битне особености, па свој појединачни живот и рад управља према томе. Ну чланови једног народа и без планског васпитања примају особености свога народа (језик, морал, веру, обичаје) и постижу у свом развоју онај просечни ниво који им омогућује исправно чланство и рад у народној заједници. Они никад неће бити у недоумици кад је реч о томе коме народу припадају. Због тога неки мисле да нарочита пажња у том правцу није при васпитавању ни потребна. Што се с друге

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стране дешавало да и они који прођу кроз школе много мање осећају везаност за свој народ него нешколовани или да чак на немогућан начин поричу ту везаност, није тек на последњем месту криво напред наведено мишљење. Ми смо до душе пре десетак година доживели да сопствена државна власт, у намери да одомаћи један новостворени политички појам о народу који је обухватао више народности, забрани са нечувеном лакоћом исповедање народносне припадности и на тај начин поколеба, ослаби, а можда и уништи све облике и симболе који су вековима били устаљени као свето обележје народности. Последице су, као што сви знамо, биле кобне. Како је било могућно да вођи народни учине такву погрешку?

Ако оставимо на страну тадање несрећне унутрашње политичке прилике у земљи и остало што је с тим у вези, а исто тако утопистичко гледиште ондашњих државних управљача — да се заједнички живот може по вољи принудно уређивати према замисли појединаца, остаје нам још један важан узрок за несрећну забуну коју је поменути корак изазвао: то је бркање политичког и етнолошког појма о народу. Писац ових редова објавио је још 1935 године у засебној књижици („Национално васпитање и васпитни чиниоци“) неке одељке из своје, доцније довршене и објављене „Опште педагогике“, и у њој указао на то бркање. У политичком смислу народ је спољна, принудна заједница свих људи који живе у истој држави као њени припадници; у етнолошком смислу реч народ означава унутрашњу, духовну заједницу чији су чланови повезани међу собом истим пореклом, истим језиком, истим развитком и истим културним вредностима. За обележавање оба ова појма употребљавају се две српске и две стране, скоро исто тако познате речи, наиме: *народ*, *народност*, *нација*, *националност*, али употреба њихова нити је била нити је данас одлучно одређена и доследна. Дешава се да исти људи, на пр., за етнолошки појам народа употребљавају и реч *народ* и реч *народност* или да политички појам обележавају као *народ* а етнолошки као *нацију* итд. Међутим, појам народа у политичком смислу везан је редовно и одлучно за државне границе, а то није увек случај с етнолошким појмом. Кад они кажу да у некој држави могу да живе два, три или више *народ*а, онда то није тачно, ако притом не мисле на *народности*. По нашем осећању језика мислимо да би речи *народ* или *нација* требало употребљавати само за политички, а *народност* и *националност* за етнолошки појам. У Југославији је био један *народ* или *нација*, али више *народности* или *националности*, и да је то разликовање било доследно спроведено, не би се могло десити да ни универзитетски образовани Срби, на високим положајима, буду у не-

доумици шта о себи да унесу у рубрику „народност” при попису становништва у Југославији; у данашњој Србији је такође један народ, али углавном и једна народност или националност. Једна народност може, дакле, под притиском политичких прилика да буде раздељена на више држава, али свака држава има само један народ.

Ово је објашњење било потребно да би се при даљем излагању избегао сваки неспоразум, ма да он данас извесно не може бити тако велики као раније у Југославији. А ради избегавања и сваке друге неодређености, морамо још истаћи да се и питање о националном васпитању може расправљати претежно с политичког или претежно с етнолошког гледишта. Потпуно одвајање немогућно је већ због тога што и свака народност, било да живи у једној држави било у више њих, мора своје васпитне смерове да доводи у сагласност с васпитним смеровима државе односно народа чији је саставни део. Ми пак говоримо овде о националном васпитању само са педагошко-научног гледишта.

Има и добронамерних људи који мисле да национално васпитање није потребно, јер сваки члан народне заједнице и без тога долази до свести о својој народности, до тзв. националне свести. Зар новорођенче у српској породици, кажу они, не запањује већ од првих дана дах српског народног живота? Зар оно у својој ужој и широј заједници не сазна поуздано да је Србин и потом, по самом природном току свога развика, усвајајући народне особености и вредности, не заволи свој народ? — Не може се рећи да нису нимало у праву кад овако говоре. Ако им пак поставите питање: зашто је последњих година код многих српских омладинаца, независно од тога да ли су посећивали више и ниже школе или не, била ослабила национална свест или се сасвим помутила, они ће кривицу бацити на васпитање које су уживали у школама или на разорни утицај средине у којој су се кретали. Признаће, дакле, бар негативни утицај васпитања. Наведете ли им даље пример преткумановске Србије, у којој је национална свест и код школованих и код нешколованих била несравњено јача, они ће се позвати на исправније васпитање у ондашњим средњим школама и повољнији утицај ондашњег јавног живота, али ће додати да се у преткумановској Србији најмање говорило о националном васпитању — знало се само за исправно васпитање. И ту имају право, али неће умети да убедљиво образложе своје гледиште.

Доиста, у схватању појма националне свести и националног васпитања наилазимо често на неодређеност и нејасност. Поку-

питање да питање о националном васпитању правилно поставимо, верујући да се само на тај начин његово расправљање, бар с педагошко-научног гледишта, може упутити једним одређеним правцем.

Није национално свестан онај који само зна да је Србин. Њега треба довести до јасног сазнања и о томе: зашто је Србин и кад је тек уистини исправан Србин. Другим речима, појам истинске, здраве националне свести има много већу садржину него што се обично мисли. Он црпи своју садржину из заједничких веза које везују све Србе и од којих ћемо обележити оне што се несумњиво сматрају као битне.

На првом месту морамо поменути *заједнички језик* који претставља основну везу међу члановима народне заједнице и изворну подлогу националне свести. Он служи не само за међусобно споразумевање него је по својим одликама и живи израз логичног мишљења народног као и његових најтананијих осећања и стремљења. У њему су поред тога фиксирани и традицијом сачуване и многе друге вредности и особености народне које су огледало народног карактера, народног живота и народне културе. Неоцењиву вредност наших народних песама признају и најистакнутији претставници великих културних народа, а ми се при васпитавању не служимо довољно тим неисцрпним врелом идеалних вредности и потстрека за стваралачки рад на српској народној култури.

Друго основно обележје националне свести чини сазнање и осећање везаности за *заједничку домовину*, за отаџбину, за земљу на којој смо поникли. Оно исто дубоко и неодрживо осећање које сваког појединца веже за његов дом и чежњиво га привлачи њему треба сви чланови народне заједнице да имају и према својој заједничкој другој мајци, отаџбини. Потребно је да Срби, настањени и у најудаљенијим деловима света, имају јасну свест и живо осећање да постоји једна земља која им духовно припада и у којој су они „на свом дому”.

Трећи богати извор снаге за јачање народне свести претставља *заједничка прошлост*, историја народна. Живот у народној заједници није нешто завршено; он се налази у непрестаном развијању. Развитак једног народа је његова историја; облици, изрази и структура тога развитака претстављају његову културу, а његов повезани ток чини културни развитак народни. Народ није само носилац него и продукт, производ своје историје. „Шта је човек — каже савремени чувени берлински професор педагогике Шпрангер — казује нам његова биографија; шта је народ, казује нам његова историја”. Док смо ми Срби своју националну свест у школама и у јавноме животу загревали на пламену

вечитих светионика своје историје, као што су Немањићи, св. Сава, Кнез Лазар, Карађорђе, Милош и други, напредовали смо и савлађивали све тешкоће и највећа искушења; кад смо потстреке и снагу тражили не у њима и нама самима, него на другој страни, изван наше народне заједнице, страдали смо.

Најзад — али по важности, нарочито за нашу данашњицу изнад свега — у појам народне свести спада и *заједничка будућност*. „Јер — вели опет Шпрангер — као што сви ми (појединци) са својим најјачим снагама живимо не у прошлости, не у садашњости, него у будућности, тако и народ” и „у томе је тек његова пуна живост”, а ми бисмо додали „и његова животворност”. Погрешно је кад се стварни живот оштро дели на прошлост, садашњост и будућност. Они који се баве васпитањем не смеју да падају у ту погрешку. Разумевање прошлости не састоји се у њеном тумачењу до момента кад настаје садашњост. Само знање о прошлости без вредности је, ако прошле догађаје и стања не доводимо у везу са садашњицом и не преживљујемо их с погледом на будућност, ако на тај начин не учествујемо у њима. Таквим учествовањем добијамо не само право, најдубље сазнање о прошлости него увиђамо неизбежно да је целокупна савремена култура резултат конкретног историјског сазнања, па је осећамо као чврсту подлогу коју напуштамо само кад идемо напред. Велики народи нису велики по својим спољним, цивилизаторским и другим успесима, него по свом веровању да су позвани да утичу на општу, светску културу у будућности и по осећању одговорности за облик који ће општа култура заузети у будућности. С друге стране, и најмањи културни народи морају имати вере да посебним обликом своје народне културе учествују у умножавању опште културе. Ако они, као и велики народи, немају веру у своје сопствене културне идеале, у своје сопствене снаге и стремљења нити чврсту вољу за њихово остварење у будућности — онда се неће никад уздићи изнад граница животарења, макар и у благостању, изнад граница просечности, од које права култура не добија ништа. Применимо ли ове опште мисли на српски народ, онда ће сваки Србин морати признати да њега садашњица није никад снажније покретала да оживи идеале своје прошлости, па да тим преживљавањем савлада тешку садашњост и стекне јаку стваралачку вољу и непоколебљиву веру у своју будућност.

Је ли довољно да васпитање успешно изврши свој утицај у свима означеним правцима, па да буде национално?

Могу појединци — рећи ће неко — имати сасвим јасну и свестрану свест о свом народу, па да ипак активно не учествују у животу и раду свога народа као целине. Свест је поглавито

делатност човечјег разума, а васпитање обухвата целокупно биће човеково, све стране његове. Имао би право. Зато нисмо могли избећи да, говорећи о свести, не помињемо и осећања, стремљења, вољу, рад итд., али смо дужни да неспоразум потпуно избегнемо.

Природну подлогу за исправно васпитање имамо и онда кад новорођени члан заједнице већ по свом узрасту не може имати јасну свест у обележеном смислу. Ту подлогу чини *осећање* нераздвојне везаности најпре за породичну а потом за ужу и ширу народну заједницу. На том осећању се заснива целокупни развитак човеков у правцу личности од вредности. Помоћу првог осећања везаности за мајку заснива и умножава дете своје схватање заједнице и свој однос према њој док не доспе до највишег ступња заједнице — заједнице с Богом. Постепено, али стално, прелази то основно осећање у саосећање и љубав према другим члановима народне заједнице, према заједници као целини, према човечанству и према општој, вечитој заједници с Богом. Зато је најгенијалнији педагог (васпитач) свих времена, Песталоци, у породици гледао „школу моралности и државе” и тврдио „да је Бог најближи однос човечанства”, јер је у њима налазио „позитивну клицу, из које произлазе и развијају се све истине, односи и појаве, као биљка из своје клице у семену”. Свој идеал ненадмашног осећања ове повезаности имамо ми Срби у св. Сави. И баш зато што је оно особено за сваки народ, ми га називамо *националним осећањем*.

Пројман овим осећањем појединац увиђа да се стварни живот његов састоји у везаности а не у својевољној, субјективној слободи. За разлику од других живих бића ова везаност претставља код човека преимућство да са поверењем и вером у неопходност увиди потребу ограничења својих посебних жеља и стремљења у корист заједнице. Познато тврђење да слобода једног човека престаје тамо где слобода другог почиње, не значи много за целину, ако се не схвати тако, да се правилно схваћена слобода налази само у слободном, добровољном потчињавању народној заједници, тј. да је само онај, који целокупним својим држањем служи заједници по свом слободном уверењу и најдубљем осећању, тек у истини слободан. Ова, једино права и могућна слобода, морална слобода, израз је и праве личности и највиших вредности заједничког живота. Она је редовно праћена, с једне стране, осећањем *личног достојанства*, а с друге *осећањем ауторитета* за заједницу и *страхопоштовања* према њој. Из ње произлази и дужност сваког појединца, да своје личне погледе и тежње, свој позив и сву осталу своју активност доводи редовно у сагласност с вредностима народне заједнице, с њеним добром и напретком. Таква служба заједници обележава се као *национални рад*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

На овај начин сазнајемо да за све што смо имамо да за-
 хвалимо заједници: за телесну егзистенцију — родитељској, за
 почетни развитак — породичној, за целокупан даљи свој духовни
 развитак, за своје знање и мишљење, осећање, вољу и поступање
 — народној заједници и општењу с њеним вредностима. Из-
 двајање од народне заједнице или кидање с њом немогућно је.
 Ко то покушава, тешко уназађује себе и друге. Он несвесно ствара
 себи ипак нову, нереалну, фиктивну и смушену заједницу, тако
 да кажем, заједницу отпадника. Исто тако и они, који мисле да
 могу мимоићи свој народ, па одричу припадност њему и тврде
 да су чланови неке интернационалне или општечовечанске зајед-
 нице — лебде у ваздуху. Из овог сазнања произлази пресудна
 особеност за исправност у чланству заједнице, тј. *осећање одго-
 ворности*. Кад се правилно схвати, одговорност није појединачно
 обележје, атрибут, него суштина, супстанција, човекова бића.
 Кроз њу се изражава његова самосталност и служба, његова сло-
 бода и везаност, његов однос према другим људима, према народу,
 човечанству и Богу; у њој се садржи све оно што човека раз-
 ликује од других створења као и оно што га доводи у везу
 с њима. Недостатак осећања одговорности код њених чланова
 најтеже погађа народну заједницу. Зар треба да вам нарочито
 скрећем пажњу да је недостатак тога осећања био главни разлог
 за све несрећне прилике у нашој доскорашњој држави и за њен
 слом? Исти недостатак је највећа сметња да савладамо и тешкоће
 садашњости.

Осећање одговорности покреће на активност унутрашњег
 судију сваког појединца, оживљује и јача *савест*; без тога осећања
 савест утрне, каткад толико, да кажемо да је и нема, а такво
 стање показује невероватну подивљалост. Кад је реч о одговор-
 ности у служби народу као целини, можемо говорити о *нацио-
 налној савести*.

Све ове особености (национална свест, национално осећање,
 држање и савест) сједињују се у *националну част*, највиши облик
 части. Ко њу има, он свој лични понос, лично достојанство, личну
 срећу, па и сву своју духовну и телесну егзистенцију везује не-
 раздвојно за част свога народа, управља се по томе и готов је
 на тешке жртве, и на највећу жртву, на полагање свога живота.
 Тек за таквог члана народне заједнице можемо рећи да је нацио-
 нално *васпитан*. Постиге ли се то неком посебном врстом вас-
 питања, неким нарочитим васпитним обликом који се придаје
 редовном васпитању? — Не. Ако хоћете, сто пута не. Нема разних
 васпитања. Национално васпитање није ни посебан облик, ни
 посебна метода, ни посебни циљ васпитања. Кад би тако било,
 значило би да су га људи измислили и унели у заједницу, да га

УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА

може бити а може и изостати. Међутим, васпитање уопште није проналазак овог или оног ученог човека, већ је неопходна функција заједничког живота. Наука о васпитању само проучава ту функцију и погодбе под којима се она врши, да би показала пут за што успешније спровођење њено. Битни је савремени резултат тога проучавања да је *право васпитање могуће само у заједници, помоћу ње и за њу*. А како је заједница у свом конкретном, историском облику одувек била само народна заједница, исправно васпитање је увек и национално, *мора бити национално*.

Д-р Вој. Р. Младеновић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilj.edu

ФРИДРИХ НИЧЕ О ВАСПИТАЊУ

„Упознај себе самога и изгради из себе оно, што си у истини. Све, што у теби има лепога и најлепшег, развијај до савршенства; живи за остварење тог свог права и одговори увек и потпуно себи! Буди потпуно свој!” — ето чему и како учи Ниче.

Ниче је хтео да васпита и подиже људе. Он је осећао за себе неко право и обавезу да учи, да проповеда, зове и апелује; он је био учитељ дубоко скривених човекових душевних склоности. Заратустра сам себе, на једном месту, назива „мајстором у упућивању, привлачењу и прилагођавању *највишем*”.

Посао васпитања и образовања у онда савременом друштву, по мишљењу Ничеа, налази се у незавидном, чак жалосном стању. Он сматра тај посао најмрачнијом и најзаосталијом облашћу у савременом животу човека.

Битни облици и принципи васпитања, који чине голу форму његову, уз господарство шаблона, рутину владања формом и нивелирања „униформизмом” — све то у највишем степену смета развоју индивидуалне особености и слободе, а нарочито истицању и запажању талената и радно-продуктивних личности, те сви људи данас више или мање личе један на другог. Људи се овим дегенеришу, постају гмизавци, ситни, те нису у могућности да запазе и обрете пажњу на чињеницу, да су њихове главе препуњене великом количином знања, док њихов живот и живот друштва остају и даље нејасни, скучени и увек мрачни.

Гомилање научног знања не развија код човека јачину воље, нити му се, упоредо с тим, развијају племенитост и морални карактер. Поразна је чињеница она несразмера и неједнакост између огромног богатства и знања човековог и страшне беде душевног (моралног и религиозног) живота његовог, што очито показује да личност није потпуна, није цела, већ разделива, која се раздробљује на поједине делове, као да је састављена из многих парчета. Заратустра тражи људе а налази само инсекте и делове човека. Целих личности, потпуних, јаких, смеоних, потпуно самосталних, аутономних, све је мање. Сви налаче све више

један на другога. Снажан пораст технике и напредак спољашње цивилизације, нису у складу и сразмери са порастом духовне културе. Људи не постају духовно богатији са ретким духовним особинама и способностима; они постају само ученији, разумнији, практичнији, окретнији и лукавији. У њима се угасио пламен љубави, одушевљења и смелости. Напротив, они су постали опрезнији, плашљиви, умерени. Све се ређе чини „из обиља срца” а све чешће ради и воли из рачуна. Одважно ићи оним путем, који води развијању њиховог „генија”, тј. скривених и затворених у њиховој природи душевних моћи, — они, као Пјер Гинт, не умеју и не желе, јер је то неудобно, тешко и опасно, те тај пут „обићу страном”. И њихов „геније” умире а душа њихова „распада се”.

И идући тако, многе мисли и идеје умиру, као и Пјер Гинта, неизведене до краја а многи послови остају недовршени, многе сузе неиспакане и песме неиспеване; а на земљу се полако усељавају хладноћа и тама.

Овој декаденцији и опадању, Ниче тражи узроке у неправилном васпитању, тражећи корените реформе у начину васпитања, чак и у систему васпитном. Једно време васпитање је заузимало центар свега интересовања Ничеовог. „Васпитање — то је све што ме интересује” — говорио би он. У беседама дискусијама са друговима и пријатељима, он је често додиривао то питање и страсно о њему дискутовао. На питање Рихарда Вагнера: „Какво је стање наших школа?”, он је дао одговор у низу лекција, читаних у базелском академском друштву под општим насловом: „Будући наши заводи за образовање”.

У тим лекцијама, које почињу страсним протестом противу друштвене неморалности, он, излажући штетне и опасне недостатке савремене школе, нарочито износи поразна факта, да се нико не интересује, да се нико неће да постара, да се сви груби недостатци отклоне, што даје повода Ничеу, да немачке класичне гимназије и универзитете свога времена подвргне једној оштрој критици, као заводе, који нарочито претендују на улогу расадника културе и образовања.

Бити уистину и истински образован човек, по мишљењу Ничеа, значи живети вишим духовним животом за више духовне циљеве свог народа и човечанства. Задатак образовања није у течењу масе знања, већ у припремама за *радни и продуктивни живот*, у спремању за више циљеве, на које су указивали велики умови човечанства. Висину културе и образовање једног друштва, Ниче цени према томе, колико оно цени своје велике синове-великане, колико их дубоко воли и колико оно озбиљно и снажно тежи за остварењем заветних мисли њихових.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Припремање ових радних и продуктивних пламено-генијалних људи, људи оданих свом душом служби високих идеала — нису могли учинити ни гимназија ни универзитет. Значи: они не дају право и истинско образовање, већ само практично-корисна или чисто апстрактна знања, „никога ничим не образујући”.

Идеал Ничеов није у ученом теоретичару, већ у радном духу; његов идеал није објективни посматрач, већ стваралац живота; не учени критичар живота, већ продуктивно-радна личност жудна дела и рада; не малодушни и изнурени педант, већ неустрашиви херој, који само зна за напред; не разумни реалист-каријериста, већ личност, која презире личну срећу и сва блага живота реалисте. Идеал Ничеов је личност, која не жели „срести срећу” и бити у благостању оних, који умеју да „организују”, па ипак дубоком љубављу воле живот, живот онакав какав је са свима његовим посувраћеностима и незгодама, не презајући ни од најстрашнијих и најнемилосрднијих удараца судбине човекове.

Дајући васпитању тако висок задатак, Ниче савременој школи и резултатима њеног васпитног и образовног рада, одриче вредност. Он је био убеђен, да школа онаква, какву је он зна, кочи и гуши све оно, што је потребно за користан радни и продуктиван живот човека. Служећи тренутним и пролазним интересима разних времена — говорио је Ниче — школа не могла дати ништа или готово ништа, што би имало трајну вредност; саображавајући себе потребама државе, режима, извесног правца, цркве, религије или чак и чисто меркантилним интересима дућанџија, — школа није могла, нити може да пробуди и развије оне духовне моћи и особине, које су неопходне за продуктивност и напредак културе, за напреднији и здравији живот човека.

Ниче признаје да савремена школа има свој реноме и свој значај у добијању извесних културних користи. Али то, што она даје, претставља углавном „сретства за одолевање животним потребама”. Правога образовања она није у стању дати и развити. Ово долази на првом месту због тога, што је она својим системом далеко од живота и његових духовних тековина, као и од самог животног духовног тока; она је по страни од утицаја великих људи и умова свога времена. Уз ово, она има врло мало односних веза са оним најважнијим фактором образовања — *искуством*.

Међутим, живот је најбољи учитељ, вели Ниче, и пошто је наше лично искуство у почетку незнатно, неутицајно и скучено, то је нужно ослонити се на туђе пространије и утицајније искуство, које ће нам заменити и допунити наше лично искуство. На овај начин ми долазимо и до сазнања и разумевања капиталних дела научних ауторитета и признатих уметника, који нам у потпуности осветљавају разне области човековог живота.

Између живота и уметности много је већа органска веза, него између живота и науке. Наука објашњава живот; уметност га поправља и обнавља. У наукама се говори о животу, у уметности говори сам живот. Кроз уметност се чује глас и струјања живота. По мишљењу Ничеа, моћ уметности у васпитном, просветном и стваралачком погледу је много већа и јача, него код науке. Наука је више затворена, неприступачна и недокучива. Уметност је општа, слободна и приступачна. Али у школи, како средњој тако и вишој, уметност заузима по устројству ових школа, незавидно, чак недостојно место. Уметности су у њима само вештине, споредне и безначајне.

Колико може бити, при таквим условима, образовна моћ школских принципа и школског система? Како далеко од живота и уметности стоји, каже Ниче, типични наставник гимназије, по струци филолог! Он сматра, да од 100 филолога-наставника, њих 99, строго узевши, не би имали права тим се именовати. Зар је, пита Ниче, човек, који не схваћа своје време у коме живи, способан да схвати, разуме и да другима предаје и објашњава прошлост — античност? За тај узвишени посао способан је само онај, који разуме и познаје своје време, свој народ, надахнут љубављу радног и продуктивног човека. Зар наши филозофи живе у духу античности? — пита он. Зар они личе на људе те велике прошлости, чији дух они треба да пробуде у душама својих ученика? „Књишки” — по књизи — то није могуће постићи, већ га треба пробудити примером узорног и плодног живота. Наши филозофи начином свога живота представљају опречност старим Грцима. Ничеова мржња према њима нема граница. Он је у тој мржњи безочан: „То су брбљивци и нерадници; онакажени плашљивци, муцала, бедне педантерије, неспособни за дубоку симболику, државни лакеји, лицемери и филистри”.

Треба познавати Ничеову дубоку оданост и љубав према његовој идеји културе, према начину његовог излагања и песничког изражавања, који је идеал његовог стила, богатог језгровитим излагањем садржине продуктивног живота, у духу великих генија човечанства — па тек онда могуће је разумети и његову мржњу и презир према свему ономе, што је ситно, мало, малокрвно а што све он налази код својих колега, у чијим се рукама, по неком великом неспоразуму, налази велико и напорно дело васпитања и умног подизања омладине.

Једно време, Ниче се загревао мишљу да се посвети спремању будућих васпитача омладине. Ради реализовања ове замисли, намеравао је закупити неко имање, на коме би око себе сакупио једномишљенике-другове да с њима образује братство будућих

Учитеља и васпитача. Намеравао је, да неколико година заједно са својим друговима отпочне рад на личном усавршавању у теоријској разради педагошких проблема, да би се, после тога, могли посветити васпитавању нових поколења, носилаца нове, боље и изразитије културе.

Правим и истинским васпитачем, по његовом мишљењу, може бити само вољом јака, потпуна, дубоко независна, самостално-оригинална личност. Што је та личност изразитије оригинална, то ће и њен утицај на младеж бити јачи и позитивнији. И љубећи „своју истину”, она ће се бринути да пронађе у сваком ученику оно, што чини суштину његове природе, што је у њему најјаче и најбоље, те ће и његово васпитање бити постављено на темељима гих ученикових особености. Ова потреба индивидуализирања код Ничеа је у директној вези са једном, нарочито изразитом дртом Ничеове природе, са његовим дубоким и искреним пошто-зањем у сваком човеку његове уопште личности.

Учитељ и васпитач, који се у овом послу васпитања и наставе не саображавају индивидуалним особинама и наклоностима својих васпитаника, већ на све ученике примењују једне и исте начине васпитања, дајући свима једне и исте задатке и упутства за рад и владање — такви по мишљењу Ничеа, нити постижу жељене резултате, нити могу изградити од свог васпитаника личност, која ће моћи и умети доцније себе усавршавати и постати продуктивном и радном личношћу друштвене заједнице. Не поштујући индивидуалне наклоности својих васпитаника, васпитачи чине и један тежак и неопростиви грех, јер својим радом помажу дегенерисање човека, повећавајући тиме број оних „одвећ многих”, који чине „стадо”. У сваком човеку гори свети огањ, гдегде мали, који је лако угушити. И уместо да ту искру раздувају и развију у светао и топли пламен, њега често гасе баш они, који су дужни и позвани да га очувају и ојачају.

Учитељи и родитељи као позвани и одређени васпитачи омладине, треба да се радују, кад у своме васпитанику нађу „центар” неке наклоности, особености, својства, талента, снаге која преовлађује друге моћи духа његовог. Њихова је дужност да од тога „центра” отпочну посао васпитања и посао душевног развијања и усавршавања детета. Захтев Хербарта и Хербартоваца: пробудити и развити код свих ученика подједнак интерес за све предмете у циљу „хармонијског образовања” — Ниче одбацује. Он, напротив, захтева, да буду, пре свега, развијене моћи у оној јачини у којој им и сама природа највећу способност развоја пружа. „Субјективна једностраност” ученика — то је изворна тачка васпитачком пословању. То *једно*, то *особено*, то *самосвојно*, *оригинално*, треба да постане најјачим елементом

свих васпитаникових интерпретација, радњи и потреба; од њега мора полазити и у њему се свршавати целокупан васпитачки посао. Напослетку, увиђаван васпитач, базирајући сву своју активност и сав васпитачки рад на тој откривеној „централној” моћи детета, и заједно са тим, он све чини да се огради и да елиминира многобројне снажне и потчињавајуће друге утицаје осталих духовних моћи човекових и његових инстинката, који би сметали његовом васпитачком послу. На тај начин ће васпитач унутрашњи живот свога васпитаника преиначити, „преваспитати” у један „складни, уређени, систематизовани, оживотворени сунчани систем, откривајући виши закон његове механике”.

Онај човек који нема такав „центар”, тај је без „корена” — вели Ниче. Такав неће никад чврсто и сигурно стајати на својим ногама; он неће никад имати свога сопственог „да” и „не”; нити сопствено, самостално изграђено мишљење и свој укус; он није *потпуна* и *своја личност*, већ је увек „без компаса”, без садржине. Такав никада не може бити израз продуктивног живота, нити ће моћи дати неке нове и здраве вредности; он никада неће рећи нову реч, нити унети нове идеје у народ, у околину, у средину, у којој живи.

Ниче мисли да је такве педагошке захтеве индивидуализирања олакшано спроводити њиховом применом на пракси. Но, он дубоко вероваше да су и сами педагози у великој мери *недовољно припремљени* и *спремни за извршење* свога толико тешког, напорног и пуног одговорности посла. „У којој су мери они сами — личности?” — пита Ниче. У колико су се они сами приближили томе идеалу, који они постављају пред своје васпитанике?

Учитељ-васпитач дужан је бити стваралац нових вредности. Он треба да налази и открива у старом и одавно познатом све нове карактеристичне црте. Откривајући сам, он тиме учи и упућује и своје ученике да и сами траже, налазе и виде лепоте, богатство и садржај и тамо, где други нису ништа запазили. Он треба да познаје и да воли живот и људе. Сав његов живот треба да има свој облик, садржај, идеје и виши циљ.

Он је дужан живети интензивним радним животом, учећи тиме и друге да тако живе и раде. Његово учење мора бити израз његове животне праксе. Он мора бити не само умнији од својих васпитаника, него и јачег и снажнијег духа, богатији душевним животом, јаком вољом, чврстим карактером.

Ето, такав начин идеалног васпитања црта Ниче. И, удубљујући се продорно у бесконачност тих високих идеала, Ниче код већине професионалних педагога види многе недостатке.

Нема сумње, да Ниче, по природи и идејама својим, у којима преовлађује уметнички елеменат, у питањима васпитања, пре свега, говори као одушевљени идеалиста и поета, никако као реалиста и практичар. Од њега се не могу очекивати решења реалних и практичних питања педагогике а најмање особено дидактичка питања и њихова решења. Он жели да ствара, да изгради идеал, указујући на правац оном вишем циљу васпитања. Он много говори о ономе што он не воли, као и о ономе што воли и поштује. Нарочито је волео да говори о теми у којој излаже своје методе, којима би стварао учитеље и васпитаче, којима би он с радошћу и поуздањем поверио васпитање младежи и од којих би с правом очекивао остварење виших циљева и задатака културе. За њега је битно и важно оно опште; детаљи га нису интересовали те се њима није ни бавио. Тамо где он говори о реалном устројству и завођењу наставног програма и наставног рада у будућности — он врло мало даје баш онога, с чиме би се могли сложити и што би могли одобрити педагози-практичари. Он сматра потребом да — избором петнаестогодишњих *младића*, способних да се спреме људима „првог новог покољења“ организује припрему за стварање будућих генија и да само они могу бити удостојени пријема у новим заводима за образовање; он, такође, жели да устроји и „*ареопаг духовне правде*“, који би се састојао од најбољих и најблагороднијих људи једнога народа, као нека врста више школе философије и вишег трибунала за питања васпитања и образовања. Ниче је био начисто са чињеницом, да у питању практичног устројства и организовања једног система у извођењу образовања, није у стању да да нешто ново и на пракси применљиво. У писму својој пријатељици Малвиди фон Мајзенбург, којој је послао рукопис свој „О будућим заводима за образовање“, он говораше: „Кад прочитате све ово, грло ће Вам се осушити а нећете успети да се освежите“. У самом делу Ниче не налази за потребно да нам се обраћа саветима у питањима школске праксе. Његово дело није испуњено наставним програмима; оно нам не препоручује неке нове методе предавања; оно нема оног критичког разматрања школских уџбеника. Ми се осећамо само дужним слушаоцима у оном делу његовом, у коме се говори о задацима васпитања уопште. И у овом делу не љуте нас његова резоновања, нити његова критика постојећег реда ствари у васпитању, као ни његове рефлексije о избору и изградњи планова за реализовање будућега.

Ниче и сам осећаше да је на школу и педагоге сваљивао превише кривице за ниски ступањ образовања и културе савременог друштва. Он је често и доцније изражавао своје мишљење, да је школа само зато рђава, што јој је наметнута обавеза, да

се мора саображавати интересима и потребама друштва, коме она има да служи. А шта Ниче сматра у овом погледу за најгоре, то је чињеница, „да се савремена школа у свему свом васпитном пословању руководи чисто утилитаристичким мотивима, као и моментима социјалних интереса, чиме постаје неспособна да својим васпитаницима преко наставе пружи могућност да могу завоleti апсолутне и вечне вредности, да би могли и умели стремити њима. Кад само друштво прокламује школске реформе, оно има на уму само реалне, практичне захтеве садашњице а никако и више човечанске идеале. Чак се и потреба моралног утицаја школе на омладину, које друштво истиче и поставља својим захтевом, одликује некаквим добродушно-млитавим, умереним и летаргичним филантропизмом са јако израженим еудонизмом. Свеколико Ничеово учење о свету и природи одликује са јетким антиеудонизмом. „Зар ја тражим срећу? — Ја тражим дела!“, говори Заратустра. „Зар сам ја фалш (лажан) играч?“, узвикује он с негодовањем, кад му је судбина бацила у руке изненадно неочекивани дар. „Добро је само добро и ја га само зато и волим, што је оно добро, а не и зато, што оно увеличава и умножава моју земаљску срећу и срећу људи уопште.“

У том духу, духу љубави према вечним и апсолутним вредностима и духу презира земаљске среће, Ниче хоће да васпитава будућа поколења. У области етичког утицаја школа се ограничава на просте поуке, пошто „по Сократу“ доиста може свему научити. Али учити некога моралу, толико је исто тешко, колико је мучно остварити тај учени морал у животу — вели Ниче. Треба развити здраве и јаке моралне инстинкте и моралну вољу, а то се може постићи само примером, животом, дугим навикавањем и опитима а никако „по књизи“. Тамо, где животне праксе недостаје, тамо на ум и душу васпитаника мора утицати пример великих и знаменитих људи, — живот, који су васпитаници, по мишљењу Ничеа, обавезни из основа простудирати и научити. Овде се мисли на живе примере и примере знаменитих личности, које ће пластички приказати учитељи-уметници својим пригодним предавањима.

Када се дечак и младић, по речима Ничеовим, упозна са делима, продуктивном вредношћу, животом великих и знаменитих личности — тај их живот неодрживо привлачи и они почињу да га воле свом душом. Од тога момента, младић би био посвећен за члана братства културе. Ниче мисли, да је најбољи доказ способности једног младог човека да постане образованим и културним човеком у вишем значењу тих речи, баш у томе, што та способност развија и љубав према душевно великим и знаменитим личностима, одушевљавајући се њима и стремићи путевима њиховог живота и рада, да би се уживели у њихов дух

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

и да би живели у њиховим заветима и идејама. Треба, дакле, упознати таквог знаменитог човека, упознати га по могућству лично или по његовим делима; познати га блиско, интимно и волети га, усхићујући се њиме и старајући се да његовим животом живимо.

Љубав према генију, култ генијалне личности, јавља се увек као битни фактор културно-педагошких погледа Ничеових. И тако, та његова страсна и одушевљена љубав према том култу, доводила га је до оних неприхватљивих крајности, које су често сметале читаоцу да схвати Ничеа и његове погледе на свет, културу, васпитање и науку.

Противници Ничеови, који насупрот Ничеове генијалне личности истичу доминантну улогу народних маса у еволуцији појединих народа, означају клањање генију анахронизмом и романтизмом. Они тврде да одушевљење и љубав маса према генију, доноси забуну, чак заблуде и отсуство правилног оријентисања у оцени истакнутих личности. Међутим, ако претпоставимо да Ничеови погледи, у схватању вредности појединих личности у историји, нису научно исправни; ако чак претпоставимо да је његово гледиште и погрешно, јер се циљ, задатак и више санкције културе завршавају у појавама посебних великих умова — генија, а да су народне масе само утолико интересантне и достојне пажње, уколико се оне јављају као сировина, материјал за припремање и стварање генија — ипак ћемо запазити, да култ његовог генија има нешто у вишем смислу здравог, прогресивног и вредносног баш и за васпитни циљ. Не треба ипак губити из вида да је Ниче филолог, уметник, лирик, увек био изван нездравог политичког и социјалног живота и јалових борби; он је гледао на тај живот скептички и са дубоким песимизмом, не верујући у социјални прогрес без великих личности. Он је маштао о новом, бољем и лепшем животу; он је свим својим бићем ватрено протествовао противу постојеће животне форме, и — не налазећи одзив за своја надања и своје захтеве у перспективама социјалне еволуције, — он је изабрао „генија”, „трагичног хероја”, „Диониса”, „надчовека”, и у формирању таквог вишег типа човека, он види, он гледа главни задатак свог културно-педагошког делања. И он у том циљу и правцу позива све у службу свог истакнутог идеала, ка стремљењу на путу „томе пристаништу”, ка једрењу у далеко море, где има још „много непознатих и неоткривених острва човечанства”. „Ја видим нешто, што је више од мене и човечније од мене; хајдете сви, помозите ми, да то достигну, а ја ћу вама свима помоћи, који осећају као ја и који пате и страдају за исти циљ, јер ће се из те патње јавити човек, испуњен бескрајном љубављу, самосвојни и свевидећи човек, све-

www.uns.edu.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

разумни и сверадни човек, човек у потпуном изразу природе и органски везан за њу, човек-судија и оцењивач свих ствари.”

Елиминирајући за моменат познате теорије Ничеове о повесници света, потребно је задржати се нешто више на овој његовој замисли о новом човеку — надчовеку, да би, заједно са њим, осетили да бољег учитеља и васпитача не може бити од великог генија. Ниче-поета сматра да је најзахвалнији, најплеменитији и најревноснији васпитни посао: *развијати у омладини љубав ка генију, пробудити у њиховим срцима страсну и неодољиву жељу да живе онако, како су живели и како живе велики људи света.*

Теоретичари демократије оспоравају ову љубав и веле да је љубав према једном човеку и безгранична преданост њему, па била она поклоњена и највећем и најславнијем човеку, увек до извесне мере једнострана, егоистична, чак неправедна у односу према другим људима. Али, по речима Ничеа, свака велика љубав је неправедна, јер свако драго нам дело неког блиског нам човека, ми више ценимо и волимо, него што то можда и дело и његов аутор заслужују. Ниједан уметник, вели Ниче, није изградио, створио слику; ниједан војсковођа није задобио победу, нити један народ извојевао себи слободу, — ако нису стремили томе, ако нису безграничном љубављу чезнули за тим, ако нису себе до пожртвованости сагоревали у том замаху, у том подухвату. Према томе, сваки стваралац, изградитељ, аутор, љуби своје дело несравњено више, него то оно заслужује. Зато је све лепо, што поникне на темељима нежне, топле и неразлучиве љубави.

Таквом топлом и великом, безграничном љубављу и Ниче је љубио Шопенхауера, тог великог мислиоца, кога он називаше својим великим учитељем и васпитачем. Однос Ничеа према Шопенхауеру нарочито рељефно илуструје његове погледе на васпитање. Одушевљен Шопенхауером, Ниче говори да је највећа срећа, коју је он сазнао и у животу искусио, што је могао назвати својим учитељем, између осталих и таквог човека, као што је Шопенхауер. За њега није главно његово учење, већ она умна снага, она духовна моћ и велика обдареност, праведност, ширина погледа, истинитост, доброта — целокупна његова личност. У почетку, говори Ниче, ми верујемо своме философу, верујемо му у свему. После кажемо: нека су држање, манири и методе за доказивање његовог положаја неисправни, ипак је његова позиција најтачнија. Нешто доцније ми говоримо: нама је свеједно, какво је његово учење; за нас су важни суштина и природа човека, који за нас има веће значење, него сви философски системи. У томе што он учи, он је рецимо, чак нереалан. Али све његово биће је праведно, истинито, а то је главно. У самом философу

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI.JG.SS

има нечега, чега не може бити ни у једној философији, а то је онај извор многих философија — велика личност.

Према овоме, за Ничеа није главно садржај Шопенхауеровог учења, већ личност генијалног мислиоца, његов живот и однос његов према животу и животним проблемима: часно и исправно, уз то смело излагање својих убеђења, конзенквентност, логичност, отвореност и усправан став у просуђивању и суђењу. Ниче говорише, да је Шопенхауер њега научио логичности и отворености; научио га *бити својим*, бити сам са собом, живети и радити за остварење „истине свога живота”. А то је узвишеније, лепше и веће него што учитељ може дати своме васпитанику.

Али како је, пита Ниче, могуће дознати и познати „истину свога живота”, своје наклоности, способности и свој животни циљ? Како можемо упознати и наћи самог себе?

За ово Ниче препоручује следеће:

Посматрај — учи нас Ниче — тражећи самог себе и свој положај човека — у целокупном животу и осећај себе уопште у ономе, што си ти до сада највише волио, што је откривало твоју душу, владало њоме и заједно с тим, давало јој задовољства и полета. Обухвати погледом цео низ тих руководних облика и, може бити, они ће ти својим логичким редом открити основни закон твоје природе, твоје личности. Пореди међу собом, посматрај како један од њих допуњује, проширује, води и осветљава друге — а сви заједно формирају оне степенице, по којима се можеш попети до самога себе.

Помоћ у овом пословању може ти пружити твој васпитач и вођа, ако је он твој друг, ако те он поуздано познаје и воли. Он ће ти открити твоју личност, твоју битност и душу, што без његове помоћи не би било откривено, што би остало незапажено. У овом погледу твој васпитач је твој ослободилац.

Као једног од својих „ослободилаца”, Ниче сматра и воли Шопенхауера. Он је више него ико други пробудио у њему смелост одлуке бити и остати самосвој и бавити се самим собом.

Ниче жели и тражи, да се сваки дечак, у времену формирања свог карактера највећма дружи са човеком, који би био оличење и персонификација искренности, самосвојности, честитости, радљивости, поштења и смелости. А таквих личности може у великом броју наћи и међу најскромнијим и „незнатним” људима. Исто онако, као што се „плебејац може подићи у висину или пасти на дно” — и велике личности живе свуда у свима друштвеним слојевима. Боље је и ефикасније, позитивније и сугестивније то интимно дечаково дружење са вољеним учитељем, учитељем об-

дареним вишим душевним својствима, чистог, светлог и отвореног карактера, него све оно, што дечаку школа даје и може да да.

У тој жудњи за идеалну и узвишену чистоћу душе и искренности, Ниче је у свему упознао Шопенхауера. Он постаје његов следбеник, осећајући се тиме радостан и неизмерно срећан. Прочитавши прву страну једног Шопенхауеровог дела, каже Ниче, ја сам поуздано знао значење сваке његове речи. У мени се магновено родило, изградило потпуно и непоколебљиво веровање у њега; ја сам га тако схватио, као да је он писао специјално за мене, да би дао најјаснијим начином израз моје душе.

Из његових дела стекне човек крепко освежавање и уверење у себе; у њима налази неизвештачено спокојство и искреност, који припадају човеку, који се осећа домаћином свога дома, дома сличног пуној кошници.

Осим отворености и искренности, Ниче налази још једну карактеристику у делима Шопенхауеровим: неизвештачену сугестивност, крепкост и веселост. Кад прави мислилац изрази неку дубоку мисао, идеју или шалу, то нас весели и усхићује, каже Ниче. Ми нећемо видети на њему знаке суровости, нерасположења, невеселости, зловоље, дрхај руку, натмурен поглед. Он говори и излаже своје мисли просто, једноставно и убедљиво, са искреним одушевљењем, може бити, понекад и нешто повишеним тоном, али у сваком случају гласом победника, гласом признате ауторитативне личности. И баш та игра победоносног бога и борба његова противу људских заблуда — буде у нама најдубља и чиста осећања веселости.

И тако је Ниче у Шопенхауеру открио и оног васпитача, кога је тако дуго тражио. „Иако сам знао све књиге и дела Шопенхауерова, ипак ми она нису могла дати све. И баш зато сам се трудио да упознам њега и то *иза* књиге; да видим живи лик човека, чија је велика имовина и наследство било у мојим рукама, завештано само ономе, ко је хтео и умео бити нешто више од обичног читаоца — *сином и учеником његовим*”.

Познанство са великом личношћу често нас уводи у посебно интуитивно, духовно гледање и шире схваћање лепога и доброга, која нас моментано озаре, да би нас потом понова притиснуо мрак непросвећености и очајања. Ничеов васпитач биће велика личност тек онда, кад изгради за нас „нов круг дужности” као наш васпитни идеал; кад дођемо у везу са тим идеалом помоћу живе делатности; кад одушевљени нашим генијем, с радошћу и с пуно воље почнемо да му служимо. Љубав наша према генију, на овај начин, намеће нам и већу одговорност; она нас, по речима Ничеовим „тешко и јако обавезује”.

WWW.UNILIB.RS

Школа, по уверењу Ничеовоме, није у стању да ма шта учини у погледу буђења и живе љубави омладине према генију. У овом погледу, нарочито негативно утиче истицање и намештање једног наставног предмета, који би морао служити као једино и најбоље средство буђењу и развијању љубави према радној и продуктивној личности. Тај предмет наставни је историја, којој школа ставља у задатак да развије код омладине љубав према великим личностима.

Милош П. Павловић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СХВАТАЊЕ ЧИСТОЋЕ КОД НАШЕГ НАРОДА

Д-р Александар Петровић

Човек мисли речима. Свака замишљена или изговорена реч потсећа га на нешто што је у своме животу проживео, видео или чуо. Тако на пример реч „хлеб” потсећа га на ручак, па на пећ у којој се хлеб пече, на домаћицу која га меси, на брашно, млин, пшеницу, њиву, сејаче, плуг и тако даље. Реч „печење” потсећа га на прасе, ражањ, ватру, софру, масне прсте и умашћене бркове, на врућу ракију или вино. Шта мисли наш народ, на што га потсећа кад чује или прочита реч: „чистоћа”?

Та реч код нашег народа има више-значења, која би се могла поделити у главном у две групе: једна су значења духовне (моралне) природе, а друга телесне (физичке).

Чист је човек: праведан, безгрешан, онај који није окаљан никаквим грехом. Анђеоске, рајске, чисте душе. Не каже се „чиста тела”, пошто је тело, код нашег народа, символ нечистоће. То су главне особине душевне чистоће.

Чисто је све оно, што није прљаво, каљаво, замазано, замашћено. Чисто је све оно, што не мења првобитну, оригиналну боју неког предмета. Бела је кошуља, на пример, чиста све дотле док није замрљана неком течношћу друге боје, докле није замашћена знојем или нечим другим. Трпеза је чиста чим на њој нема остатака од јела или још уз то лепо, врућом водом опрана и избрисана или осушена. Црна хаљина чиста је све дотле докле на њој нема каквих мрља светлије боје него што је она. Чисто је све оно што је свеже, ново, светле боје, бело. Што не смрди, што или сасвим не мирише или мирише пријатно.

Чист је човек: окупан, ошишан, обријан, обучен у опрано, бело. Све су то особине телесне (физичке) чистоће.

Ова подела на телесну и душевну чистоћу у ствари је само

површна. Наш народ не може да замисли једну врсту чистоће без друге. Обично се душевна чистоћа везује за телесну. Чисто је, и у исто време лепо је, како у душевном, тако и у телесном смислу, све што је младо, невино, неискусно, мало: дете, пиле, мало куче, теле, јагње, јаре, ждребе. Чисто је све оно што је невино, што не познаје живот. Кад се говори о невиности и непознавању живота мисли се на првом месту на полну невиност, на непознавање полног живота.

*

Срби су били покрштени у току IX века. Хришћанску су веру прихватили под притиском Византије, средњовековног грчког царства. Нову су веру примили груби и неписмени људи, који, према томе, нису били још у стању да читају Нови Завет нити ма коју другу црквену књигу. Какав је био народ такви су му били и неписмени свештеници. Зато што је нова вера била силом наметнута, није ни чудо што је од народа била врло површно примљена и што се у исто време у народу задржао велики број старих, дохришћанских, паганских обичаја и веровања. Такво стање, кад неки хришћански народ још верује у своје старе, пре-хришћанске богове, стари руски летописци називали су: „двојевјеријем”.

Схватање чистоће, онако како код нашег народа постоји, није хришћанског порекла. Хришћанска црква, више ако не и једино обраћа пажњу на чистоћу душе. Она се увек само бринула о души човека, сматрајући да у човеку само душа нешто вреди, пошто је она само вечна. Тело за цркву није ништа друго него обична земаљска љуска, нешто што је површно, прелазно, што може умрети и о коме не вреди много лупати главу, мислити и старати се. У толико пре, што је тело, према том истом учењу, извор свију зала и несрећа на свету.

Наш је народ задржао своје старо, дохришћанско схватање чистоће. Према његовом мишљењу чистоћа тела и чистоћа душе су једно те исто. Прљав човек у телесном смислу обично је прљав и у душевном. Према томе се грешан човек никад не назива „чистим” човеком. Праведан је човек чист, бео, светао. Грешник је нечист, таман, мрачан.

У једном случају народно схватање чистоће као да се поклапа са црквеним. Дани кад наш народ не ради увек су посвећени неком свецу или светитељки, који може бити признат од стране цркве а може бити и не признат. У те дане човек се обично обуче у чисто, ако не и у најчистије и најновије што има. Пред свецем као и пред Богом човек треба да се појави чиста срца и

душе. Народ додаје и у чистом оделу. Али зато, кад би се неко у остале дане, у радне дане, држао чисто, пазио на себе, дотеривао се, цело би село на таквог човека или такву жену прстом показивало као на нерадника и распикућу, готована и ленштину. Особито се не цене жене које се удешавају радним даном. Бити прљав радним даном, ићи у старом поцепаном оделу, показује да је човек тога дана радио и да није ленствовао.

Овакво социјално-привредно схватање чистоће има више корена. Лети, кад се послови сустигну, сељак нема времена да на себе много мисли. С друге стране, сељачки је посао прљав. Свако одело, па чак и ново, за кратко време претворило би се у старо, од прашине, ветра, сунца, кише, зноја, који преко целог лета прате рад земљорадника. И напослетку, наш народ није навикао да много троши на одело. Многи нису у стању то да чине.

СРЕЋА И НЕСРЕЋА

Из прехришћанских времена остала су код нашег народа веровања у судбину, срећу и несрећу. То има својих разлога, који најалост постоје и у наше време. И Бог зна кад ће их нестати.

Живот човеков, његов успех и неуспех у животу зависи између осталог и од многих других, непредвиђених чињеница. Нарочито су те чињенице многобројне у животу сељака, земљорадника. У пролеће сељак посеје. Да ли ће крајем лета штогод пожњети или обрати? Зависи од многобројних „ако“. Ако на време обради земљу; ако на време буде кише и то довољно; ако буде довољно и на време сунчаних дана; ако не падне град и не уништи летину, итд. . . сељак ће у јесен да сабере плод. Од априла до новембра сељак живи у вечитој зебњи и вечитом страху за своју летину. Њега интересује, како ће он још одмах у почетку године, својој њиви осигурати потребну количину кишних и сунчаних дана. Он се обраћа прастаром средству, такозваној магији, чаролијама, враџбинама. Сељак сасвим природно верује да постоје неке невидљиве, тајанствене силе, добре и рђаве по човека, од којих зависи његова летина. Зато се обраћа њима и покушава да их приволе на своју страну, да му оне служе. Зато сељак држи стотину малих светаца, на њима врача, пости и одржава разне завете.

Има људи који чак тврде да су неке од тих сила чак и својим очима виђали, у сну и на јави. Тако ти људи причају да су виле младе жене и девојке, да су вештице старе бабе, да је ђаво црн, на глави да има рокове а на ногама копите. Према веровању тих људи, те су невидљиве силе у стању да се претварају у човека и у разне животиње, те на тај начин да буду видљиве и за човека.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibg.rs

Срећу и несрећу као такве још нико није видео. Народ верује да постоје „носиоци среће и несреће”. Срећу или несрећу може донети у кућу човек или животиња. На пример, човек купи краву, доведе је у своју стају, а неки посао пође му за руком и ако он то није очекивао. И он тада верује да му је тај посао пошао за руком благодарећи крави, која му је донела срећу у кућу. Народ верује да човеку може донети срећу у кућу и куче или маче. Понекад новодоведена снаја донесе у кућу срећу или несрећу. Није потребно да човеку несрећа уђе у кућу, довољно је да оно лице или животиња које му је до тада доносило срећу оде из куће. У таквим случајевима каже се да је човеку из куће „отишла срећа”.

Пошао човек на њиву, на сусрет му иде неумивен човек, жена или дете и назове му Бога. Верује се да је сваки неумивен човек „баксуз”, несрећан за умивеног, нарочито ако му назове Бога. Зато што је некоме неумивен човек ујутру назвао Бога целога ће тога дана да буде несрећан.

Домаћин се више радује ако му је гост умивен, очешљан, обучен у чисто. Зато је код нашег народа и уобичајено да кад човек пође у госте мора да се обуче у чисто, ново. Гост не само што мора бити чисто обучен, него мора и на лицу да има пријатан израз. Не сме имати никакав непријатан задах. Ако је гост непознато лице, онда пријатност његова споља јавља се гаранцијом за пријатност, добре намере и поштење његове душе изнутра. Срећа је за домаћина ако има таквог добронамерног и поштеног госта. Ако је девојка, она не сме бити „покварена”, мора бити чедна. Напротив ако је у кућу дошао неки непознат човек, у дроњавим хаљинама, прљавом рубљу, неумивена лица, прљавих, неопраних руку, непријатна изгледа, са непријатним задахом; ако је дошла нека „покварена”, морално на рђавом гласу жена или девојка — код домаћина најпре изазива осећање непријатности, одвратности, па често и гађења. Зависи од домаћина у колико ће то првобитно осећање одвратности непријатности да пређе у сажаљење.

Исто тако и новодоведена снаја, као ново лице у кући, може да донесе у кућу срећу или несрећу. Ако је доведена девојка, за многе наше крајеве важно је до скоро било, да буде чедна, „чиста”. Некада се у свима нашим крајевима на то много пазило. У неким местима, било је, причају, да се млада, ако није била девојка, враћала натраг оцу. Јер се сматрало, да кад у кућу уђе млада која није била невина, да је ушла у кућу несрећа. И због тога би почињала да липсава стока, настале би неродне године и друге би незгоде и невоље стално пратиле кућу. Млада би се враћала оцу и мајци њеној, кући, и то посађена на магарцу ли-

цем окренутим његовом репу. Сад је више не враћају, али је на неким местима туку и муче све дотле, докле не призна ко је био тај који јој је одузео невиност. Тај сам обичај записао у јужном делу нашег народа. Тек после потпуног признања ново-доведена престаје више да буде несрећом по кућу. И у овом случају телесна чистота поклапа се са душевном, уколико се са хигијенског гледишта може сматрати девојачка невиност до удаје чистоћом и уколико се будемо придржавали правила да жена има да припада само своме мужу. У овом случају имамо још и то, да је нечист човек сваки онај који је окаљан грехом и да признање греха и грешне радње у исто време чисти човека од греха.

Али то још није све. У тим истим местима, крвава младина кошуља, као сведок младине чистоће, завеже се у марамицу, метне у сито, које се стави на сред трпезе. Сваки гост честита домаћину снају, која му је својом чистоћом, својом чедношћу усрећила дом, донела срећу у кућу и дарује кошуљу новцем. Та се кошуља, тако крвљу запрљана, чува и после свадбе. Кад млада роди дете оно се првих шест недеља после умивања лица брише том кошуљом. Ако се по телу детета појави нека осип или се дете разболе „од урока”, та се кошуља умочи у воду и са њом се детету трљају оспе, а ако је дете уречено онда очи.

У вези са магиским схватањем чистоће стоји и обичај, да се вода, у којој је новорођенче први пут окупано, не сме прописати ма где, него само на одређено место. Народ мисли да новорођенче, које је тек угледало света, не може бити „нечисто”. И да се приликом првог купања детета са његовог тела не скида никаква нечистоћа, него нешто са чиме је оно дошло на овај свет, нешто што припада само њему. Зато се та вода не прописа на свако место, да људи и стока не би преко ње газили. Или да не би неко преко те воде бацао помије и другу нечистоћу.

ПРАЊЕ ТЕЛА

Са гледишта науке о здрављу тело би требало цело прати, од главе до ногу. Не мисли тако наш народ. Према његовом схватању, најпре и најчешће треба прати оне делове тела, који се виде, као што су лице и руке. Све остало тело, које се налази прикривено одећом, може се прати а може се и не прати.

Највише и најчешће пере се лице, „јер се тако ваља”. Према сватању старијих људи, мрак и ноћ су царство тамних сила, нечистих сила: вештица, ђавола и других нечастивих. Све су те силе „нечисте” јер су непријатељски расположене према човеку и његовој кући и вребају сваку прилику не би ли му учи-

ниде неко зло. Царство нечастивих је тама, мрак, ноћ. Ноћу се они разилазе по свету, и остају на земљи до првих петлова. Чим петли запевају они се враћају у своје рупе. Човек који је провео целу ноћ у мраку и нечистоћи и сам постаје нечист. Интересантно је, да та, како да је назовемо, „нечиста нечистоћа” из мрака пада само на непокривени део човечијег тела, а то је на његово лице и руке, рекли би највише на лице, и на тај начин и сам човек постаје „нечист”.

Да би се ујутру очистио, треба, чим устане, да се умије, опере водом руке и лице, и да се прекрсти. Вода спира са тела човечијег нечистоћу а крст растура нечастиве које та нечистоћа вуче за собом, и који се стално, око неумивеног човека, као рој пчела налазе и свуда га прате. Само тако очишћен човек треба да приступа свом свакодневном послу, пошто, према веровању старих, само ће такав човек имати тога дана успех у послу. Мајка не даје детету ништа да окуси докле се не умије. Као што смо видели, нечист човек, неумивен човек, не само што тога дана сам нема ни у чему срећу, него је опасан (баксузан) и по остале људе са којима дође у додир. Неумивен човек баксузан је и кад дође међу марву. За таква неумивена лица, па био то одрастао или дете, у Посавини каже се: „Дошао као Циганин, српско тело има, а иде (црн) као да је Циганин”. Овде се тамна боја циганске коже означава као прљава и нечиста, јер је и ђаво тамне боје, прљав и нечист.

Код нашег народа постоји и један знак по коме се познаје да ли се човек тога дана умио или није. То су крмељи у очима. Кад мајка умива дете почиње са очима. Пере очи и удаљује му крмеље из очију. И преко дана мајка гледа да нису детиње очи крмељиве. За неумивене се каже: „Крмељив је као да се није умивао три дана”.

У недељу, кад треба да се промени рубље, мушкарци понекад, особито млађи, оперу (измију) главу и врат. Врат се пере да не би брзо испрљао кошуљу, јер се чистоћа кошуље цени по оним деловима који се виде.

Многе мајке редовно умивају своју одојчад и пре но што ће увече оно заспати. Нарочито ако је дете лепо и умиљато. Само што се то не чини чистоће ради, него због урока. Преко дана можда је нека жена или неки човек урекао дете. Обично, зачудио се, како је дете лепо. Том приликом уроци су пали на детиње лице, а можда и очи. Њихово дејство по свој прилици отпочеће тек преко ноћи, у помрчини. Зато мајка мисли да је довољно, као заштитно средство, увече пре спавања умити дете, и тиме

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

ослободити га од урока. Ако мајку „не мрзи” и ако уме, она ће том приликом умивајући дете да обаје од урока. На пример:

„Седи урок на прагу, урочица под прагом.
Што урок уриче, урочица одриче.
Растурте се уроци,
Ка’ пра’ по путу,
Ка’ пчеле по цвету.”

Затим се дете прекрсти. Неке мајке умивају децу само водом из својих устију, јер верују да против урока „другче не помаже”.

Све се више губи обичај прања руку пре јела. Циљ тога прања био је скидање нечистоће са руку у двоструком смислу. Скида се нечистоћа, блато, и скида се нечист која се могла задржати на рукама човека, ако је овај пре тога имао посла, додиривао „нечисте” предмете или се са „нечистим” човеком руковао. То се чини због тога, да та „нечистоћа” не би са храном ушла у човека. Да прање руку нема задатак само да опере блато с руку, сведочи и овај наш народни обичај. Кад се с погребна врате, пре но што ће сести за софром, сви оперу руке. И данас на многим местима, пошто су обрисали руке, свако узме по једну живу жеравицу у десну руку, па ће је онда уз непрестане покрете, премештати из једне руке у другу. Верују да ће се на тај начин покојникова болест остати у гробу и неће се даље ширити.

Код нашег народа постоји и обичај прања ногу. Пре спавања перу се ноге мушкарцима и деци која су преко дана трчала боса. У кућама у којима још влада старински дух, сваке вечери, пре спавања, најмлађа снаја опере ноге свекру и свима нежењеним мушкарцима. Свака жена опере ноге своме мужу. Али том приликом жене не перу увек и своје ноге. Обичај прања ногу по свој прилици да је остао од Турака.

Као што видимо, код нашег народа обичај је, да се свако мора ујутру умити, опрати лице и руке. По неки увече перу ноге. Али нико не обраћа пажњу на то како се треба умивати, прати. Једно знамо, да умивен човек не сме бити крмељив. Изгледа да „нема греха” у томе како се човек пере. Оперу се мало руке, испљуска се мало лице, и готово. Сапун за лице употребљавају само девојке и младе жене. За старије сапун је луксуз и непотребна ствар.

Купање није ушло у наш народ као нека обавезна, свакодневна радња, за све узрасте и оба пола, као што је то био случај са умивањем. Свакодневно се купа само новорођенче првих четрдесет дана живота, и то по једанпут или два дневно. По навршетку четрдесет дана, у неким местима и по навршетку

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

трећег месеца, одојче се купа сваки други или трећи дан, према томе „како се прља”. После прве године живота, само по једанпут недељно, а доцније и ређе. Првих четрдесет дана, нарочито од крштења, одојче се купа у води у којој је пре тога насуто неколико капи воде од знамења, која се добија од свештеника чим се дете роди. То се чини због тога јер је дете до крштења „некрштено”, а то значи: „нечисто”, „ђаволско”.

Одрасли до четрдесет година купају се можда по једанпут годишње: о Ускрсу или о Божићу, да би са опраним, чистим телом а кад је чисто тело, чиста је и душа, дочекали велике празнике. Неки се купају само уочи дана кад се причешћују, обично једанпут у години. Ако се неке године не причесте онда се и не купају. Ово се чини ради тога, да не би Света Тајна ушла у нечисто тело. Старији људи, преко педесете и шесете године не купају се уопште, веле срамота је да матор легне го у корито. За ове узрасте важи оно што се може чути по селима поред Дрине: „Ми се не купамо, нас попа попрска Светом водицом и ми смо чисти.” И ова изрека показује како је код нашег народа најважнија магиска чистоћа, која тело ослобођава од нечистих духова, нечастивих.

Жене се не купају и због разних веровања. Тако на пример, трудна жена не сме се купати за све време трудноће, „да јој се дете не би давило у бари”.

ЧЕШЉАЊЕ КОСЕ

Срамота је ако жена иде неумивена и неочешљана. Па ипак има дана кад се жена не сме чешљати. Обично је то „заветан дан”. Ево два таква завета из околине Уба и Обреновца. Откако је била слаба, ишла је код Пере, народног лекара из Докмира, оближњег села. И он јој је казао да се не чешља петком и средом. Откако то чини, лакше јој је. Друга жена не чешља се уторником и петком. Често је патила од главобоље, па јој је Циганка казала да се у те дане не чешља. Напоменућемо, да наше сеоско становништво, исто као и варошко, пере и негује косу више из естетских разлога, више због лепоте, него из здравствених. Отуда и горњи завети. Жена се жртвује да по један дан у недељи не буде довољно лепа само да би се спасла болести.

РУБЉЕ

Наш народ мења рубље периодично, с времена на време, и по потреби: сваке недеље, сваке друге недеље и ређе. Ретко је да се једна кошуља носи све дотле докле се не исцепа. Рубље се мења по потреби: ако је неки празник, ако се иде у цркву,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

у госте или у неко друго место. Неки тврде: „Не идемо у цркву ако нисмо пресвучени и чисти”. Нарочито се пази, да човек буде чист, то јест у чистом рубљу, кад негде пође од куће: на пијак, вашар, сабор, или некуда у госте. Све се ово чини због тога, јер се сматра за срамоту ако се човек појави међу људима у старом и прљавом рубљу или оделу. Тако раде само они који су сиромашни, који немају. Млађи људи и девојке имају своје нарочите празничне кошуље, обично нове, које још нису биле пране; њих обуку више пута па их тек онда оперу. Често се таква чиста, празнична кошуља навуче преко друге прљаве, свакодневне кошуље. То је и разумљиво, кад се само сетимо да код нашег народа и у овом случају није важна чистоћа тела толико колико чистоћа и лепота онога дела тела који се види, који је споља.

У неким узрастима на чистоћу се особито пази код оба пола. Момак за женидбу и девојка за удају морају бити увек лепше и чистије одевени од осталих укућана. Особито се пази да је девојка за удају увек чисто и лепо одевена. Каже се: „Девојка је, па је зато увек чиста. Кад се уда како буде.” То се чини и због просиоца, да би је увек затицали лепом а и због нечег другог. Девојка својом чедношћу јавља се симолом душевне чистоће. Па зато она мора и споља увек чисто да изгледа, у чистом рубљу и оделу. Кад се девојка уда, пошто је изгубила своју чедност, пошто се „огрешила” и упознала живот, може се облачити како хоће. У толико пре што је просиоци више неће ни гледати ни тражити.

Човек мора бити чисто обучен кад почиње неки посао. Дете се обуче чисто и у ново одело кад први пут пође у школу. Сејач обуче чисту кошуљу кад отпочне сејање. Обично се спава обучен. Од лица која иду из куће на рад свлаче кошуљу преко ноћи само момци, да би им оне биле преко дана чистије и да их не би „буве посрале”.

Чистоћа је потребна човеку и на оном свету. Пре него што ће самртник изданути, окупа се и обуче у чисто. Мртвац се окупа и обуче у чисто још и због тога, да би на оном свету био увек у чистом. Јер, како се верује, у чему човек умре у томе ће на ономе свету ићи вечито. Други верују да се покојник купа и умива због тога да би му вода помогла да се опере грехова које је починио живећи на земљи.

ЂУБРЕ, СМЕТЛИШТЕ

Прелазећи на питање чистоће наше сеоске куће, задржаћемо се само на ђубрету и сметлишту. По многим нашим сеоским кућама, пометено ђубре не износи се одмах из куће, него се

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unilj.com

остави иза врата. Ту, преко ђубрета, стоји обично и метла. Поштоји веровање, да не ваља преко ноћи остављати ђубре у кући иза врата, пошто ће се око њега скупити вештице, које даве и сишу домаћу чељад, а нарочито малу децу. Истина је, да метла, која стоји поред ђубрета иза врата, располаже магиским средством да чисти из куће све нечастиво и тиме је штити, али у неким случајевима изгледа да је метла сама недовољна. Зато је најсигурније ако се ђубре не оставља да заноћи у кући. Чак не ваља преко ноћи остављати ни трице од просејаног брашна непочишћене у једну гомилу, јер ће укућани због тога „немирно да спавају и рђаво да сањају“.

После заласка сунца не ваља газити по ђубришту, нарочито босоног „јер чељаде може награјисати“, на болест нагазити. Исто тако, ако се кућа почисти после захода сунца, ђубре се не износи, јер онај који га износи може се намерити и на болест нагазити. Чим се мртавац изнесе из куће, одмах се спреми и почисти онај простор на коме је покојник боловао или мртав лежао. Почишћено се ђубре не остави у кући, већ одмах изнесе и баца насред улице. На тај се начин износи болест покојникова и предаје другоме, пошто постоји веровање, да ће онај који нагази на то ђубре, добити болест и понети је собом. У неким местима с тим се ђубретом друкчије поступа. Оно се само помете, али се не износи из куће у току од осам дана, јер би оно могло другоме наудити који би га нагазио. Због тога оно се на неким местима назива још и „науд“. Као што видимо, наш народ схвата ђубре, нечистоћу као седиште „нечисти“, нечистих сила. И у исто време мисли да нечисте силе, поред осталих невоља, доносе људима и разне болести. Управо да је ђубре, да су те „нечисти“ исто што и сама болест.

Ако се испред куће проспе вода од прања кошуља, или нека друга нечиста вода, у неким местима по тој се нечистоћи поспе луга (пепела) и мало живе жеравице. Затим се окади тамњаном. И ово се чини да не би неко на нечистоћу нагазио и тиме на себе навукао болест. На таквим местима се скупљају разне нечисти, и могле би наудити „ономе који на њихов праг нагази“. Жеравица гори нечисти а дим од тамњана их растура. Исто се тако не ваља ни помокрити под стрехом, „да се не би у мокраћи купали нечастиви“.

Ђурђевдан је код нашег народа варован дан, па се зато тога дана много врача и варује. У неким крајевима се на тај дан пали пред кућама „грудина“, ђубре изнето из куће, са домаћег ђубришта и сметлишта. То се чини да нечистиви и даље бежи из куће. Њих ће растерати дим. Неки изнесу ђубре на раскрсницу, пре сунца у друге неке дане: на Благовест, на Чисти понедеоник или о слави, и тамо га спале, „да не буде бува“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unibg.rs

ПОСУДА ЗА ХРАНУ И ПИЋЕ

Код нашег народа постоји изрека да грех не улази на уста, већ да излази из уста. Другим речима човек може јести шта хоће и колико хоће а да се не огреши ни о Бога ни о људе. Зато се код нашег народа и не гледа много на чистоћу за време јела. Не постоји свуда обичај, о коме смо већ говорили, да се пре јела оперу руке. Али зато постоје нека ограничења у јелу, као што су разни постови о којима овде неће бити речи.

Најпримитивније живе они који једу из једне чиније. Сваки укућанин својом кашиком једе из заједничке чиније течну или полутечну храну. Има сиромашних кућа, нарочито по забаченијим селима у којима се не зна за виљушку, него тврду храну, која се не једе кашиком, узимају из зделе прстима. Исто тако, у тим кућама примитивно је и прање судова, који се перу само у толико да се на њима не виде остаци јела. После тога обришу се крпом или руком, а најчешће оставе се да се мокри цеде на полици. О томе како наш народ схвата, у понеким местима, чистоћу судова из којих се једе, најбоље ће показати следећа два примера, записана у јесен 1938 у једном селу у Посавини, поред Дрине.

Поред мале воденице на сеоском потоку седе на трави два сељака, путника из суседног среза. Домаћица износи повећи лонац са киселим млеком и поставља га пред путнике. Даје им хлеба и по једну дрвену кашику. Пре но што да кашику, које нису биле пране, преко сваке од њих превуче прстима, које одмах обрише о своју прљаву сукњу, па онда дуне на кашику и тек је онда даје госту да са њоме једе. Како нам је после та иста жена објашњавала, кашике су већ биле у употреби. Својим прстима она је обрисала суве остатке од јела који су били на кашикама. А дунула је на кашику да би се смакла нечистоћа која је могла на кашици остати од њених прљавих и прашњавих руку. Путници захватају својим кашикама млеко из лонца и једу га. Пошто су се најели, враћају домаћици лонац и кашике захваљујући јој на части. Она узима кашике, очисти их на исти начин као и први пут и даје их заједно са лонцем деци, која су за све време, седела поред путника и гледала како они једу. Деца настављају да једу млеко истим кашикама из истог лонца. Пошто су се и она најела, лонац се са заосталим млеком уноси у кућу и оставља за идући обед. Кашике се опет очисте на исти начин.

Други пример. Домаћица скувала у лончету кафу. Узме прљаву шољу од кафе, која је раније била у употреби па није после тога опрана, и у којој је било нешто талога, наспе у њу мало кафе из лонца, оплакне је и садржину врати опет натраг у

лонче са кафом. На тај је начин шоља била опрана. Налива у њу кафу и служи госта. И ово домаћица уме да објасни. У прљавој шољи налазио се талог од кафе. Пошто је кафа скупа, грехота је бацити њен талог. Зато се он враћа натраг у лонче у коме је већ била кафа. То је она учинила на тај начин, што је талог у шољи испрала скуваном кафом из лончета. Шоља је била само у толико прљава у колико је у њој било талоба. Пошто је талог из ње уклоњен, она је остала чиста. У овој прилици, према мишљењу исте жене, није ни потребно било да опрана шоља буде бела, пошто је и иначе кафа црна.

ЖИВОТИЊЕ У КУЋИ

У неким местима, код нашег народа, постоји веровање, ако псето приђе суду са јелом и поњуши га, да такво јело треба бацити а суд опрати, пошто је оно опогањено. Али ако то учини мачка, јело се не баца него се поједе. Тако се ради због тога, „јер псето смрди, а мачка не смрди”. У јужним деловима нашег народа прича се, кад је иеки поп у цркви благосиљао народ, из кадионице му је испао жар, претворио се у мишеве, који су почели по цркви да трче. Зачуди се поп одкуда мишева за време службе Божије. Скиде рукаве и поче њима мишеве да гађа. Рукави се претворише у мачке, које похваташе и поједоше мишеве. Од то доба мачка је постала благословљена, а куче није.

Вера у магиске силе природе не одговара ономе, што ми данас знамо из науке и искуства. Значи, полазна тачка, основа схватању узрока болести код нашег народа, не одговара стварности. Али, што је у овом случају врло интересантно, ако је основа рђава, нетачна, сам закључак је правилан. Болест се добија од нечистоће, а нечистоћа је болест. Тако данас учи и научна медицина.

ПОСЛЕДИЦЕ МАГИСКОГ СХВАТАЊА ЧИСТОЋЕ

Магиско схватање чистоће изазвало је код нашег народа ендемску појаву двеју болести: пегавог тифуса, пегавца и сифилиса.

За наше сеоске домаћице најважније је да им је рубље бело. Чим је кошуља, по њиховом мишљењу, довољно бела, сматра се да је и чиста. Како сеоске домаћице долазе до те чистоће? Најпречим, најлакшим путем. Прљаво рубље сложи се у један удубљени дрвени суд. Ако је то удубљење у пању назива се стублина, а ако је у дрвету корито. Стублине су дубоке а корито дугачко. Озго се поспе пепела, па онда налије врелом водом. Остави се неко време да стоји, па се онда извади и однесе.

на реку да се у ладној води испере, пошто је довољно пракљачом измлаћено. У кућама у којима има вашију, на прљавом рубљу има и ваши и гњида. Приликом парења рубља, може се десити, да баш најдоњи комадићи имају у својим шавовима гњида и вашију. Ако је рубље још уз то дебело, тежињаво, вода ће се доста полако да цеди кроз горње делове док не дође до најдоњих. И може се десити, да се том приликом толико охлади да више није у стању да убије ни ваш а камо ли гњиде које су отпорније према топлоти него ваши. Како се тежињаво рубље обично не пегла, јасно је да ће и на чистом рубљу остати живе гњиде ако не и саме ваши. Само испирање у хладној води и млаћење рубља пракљачом не убија ни ваши ни гњиде. Пошто се пегавец преноси само преко вашију, није ни чудо што у местима у којима има вашију а рубље се не кува, него само прелива врелом водом, пари, увек, стално постоји пегавец, истина у једној блажој форми.

Што је најжалосније, то је, да се човек мири са својом вашљивошћу, особито у случајевима кад није у стању да је се отресе. Навикава на њу и чак тражи, ако се тако смемо изразити, оправдања тој својој навици. У таквим, вашљивим местима, може се чути и ово: „Наш је крај пун ушију. Он без ушију не може”. „Уш доноси човеку срећу”. Понекад се чује: „Докле имадох вашију, имадох и пара”. У сановнику стоји написано, ако човек сања вашке да ће од некуд добити пара. Према томе, није ни чудо кад смо код једне старије жене, избеглице, могли у кеси поред нешто мало пара да нађемо и пуно вашију. Кесу је она држала у недрима.

То што се код нашег народа, на многим местима, једе из исте чиније, зделе, понекад и истом кашиком; то што се пије вода из истога суда, неко се напије па онда и други метне, причврсти своје усне баш на ономе месту на коме је држао своје усне и претходни, који је из истог суда пио, довело је до појаве хроничног сифилиса у неким нашим крајевима. То више није болест која се преноси преко полних органа, код људи нешто распуштених у погледу полног живота, већ болест, која се преноси ванполним путем, углавном преко уста.

Д-р Александар Петровић

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕЋИВАЊЕ НАРОДА У ДАНАШЊОЈ НЕМАЧКОЈ

У васпитању омладине нове Немачке, кроза све његове ступњеве и компоненте: домаћег, школског и ваншколског дечијег живота, јасно се испољава *основна тежња ка стварности* — *Sachlichkeit*, и то *немачкој стварности*. На место многобројних теоријско-васпитних, често међу собом и сасвим опречних стремљења, у целокупном школству данашње Немачке доминира та једна једина тежња, као јединствени васпитни смер. Школа води од малена васпитаника томе смеру, чији је јасно видљиви стварни резултат школовања основног, средњег и стручног: *изграђивање културне радне личности*, као члана народне заједнице, са бескомпромисно јасно одређеним национал-социјалистичким гледиштем на свет.

Почињући од очигледне наставе у основној школи васпитаник се упућује у опажање, схватање и изражавање (радом и говором) својих утисака из *завичаја*, почињући од најближе околине *завичајног места*, земљишта, кућа, људи и рада у њему, па се тај круг проширује на округ, покрајину, па све даље до народа и државе као целине у садашњости и прошлости. *Завичај, народ и држава* јесте *комплексно језгро* свеколиког школовања. Све остало: науке, уметност, култура, техничке вештине па и телесна култура обрађује се у вези и односу на тај главни националистички комплекс. У наставним плановима нигде нема никаквих опрека, на пр., у настави религијској према физичко-хемиској или социјално-етичкој. Васпитаник се ни за часак не сме колебати у својој изградњи ни питати: где је истина. Она је у стварности, у *егзистенцији немачке земље и народа* и његовог *права на живот, на рад и на одмор, т.ј. радост* и „снагу кроз радост”.

Национализам у њиховом смислу није ни патриотска фраза ни политичка парола, већ гледиште на свет, колосално изграђено гвозденом (челично-бетонском!) вољом и дубоком љубављу према својој *крви*, својој рођеној грудни: народу и држави и вођи.

Школовати и школовати се уопште за њих значи изграђивати *корисне* чланове по народну заједницу, који ће радом својих руку или свога ума складно делати у њој у *првом реду* за добро заједнице, у *другом* тек за *своје лично добро*. Јер ово друго има тек да резултира из оног првог циља.

Школовање омладине не постоји у националсоцијалистичкој Немачкој ни на каквој другој основи: верској, сталешкој, покрајинско-сепаратистичкој, пангерманистичкој или космополитско-интернационалистичкој. Унификација школства апсолутно је спроведена.

Од основне па до највише и стручне школе, свака је немачка школа стопроцентна *школа рада*. Рад је уопште основни принцип свеколиког национал-социјалистичког живота данашњице. Школа је истинска *ђачка делаоница*, без имало старошколске разредне пасивности, наставничког доцирања, ђачког лекцијаштва, извлачења од школског рада, траћења недеља, месеци и година у школској клупи без видљивих резултата у школском раду и личном здравственом, умном и етичком напретку.

Организација рада у школским заједницама, разредима, одељењима и групама спроведена је скроз на научној основици, као и у осталом целокупном привредно-културно-социјално-политичком животу садашње Немачке а на главном принципу 1) *координације* и *целисходности* свега појединачног у односу на васпитну укупност, 2) *уштеде* радне енергије и максималном вредношћу радних резултата.

Сав школски посао обавља се у *самој школи* посведневно. Тиме отпада могућност свих оних етичко-поразних школско-домаћих лажи: преписивање задатака од другова, израда задаћа, цртежа, радова од стране родитеља, сродника, инструктора и.т.д.

Код куће ученик у ствари само једе, спава, по потреби врши домаће послове и узима учешћа у породичним свечаностима. Школски рад његов припада стварно школи и њеном *четворшесто* — па и *осмочасовном радном дану*.

Наука је у данашњој немачкој школи храбро *сведена* на *меру стварне могућности*, усвајана од стране *хомогених* дечијих група, одељења и разреда на сваком ступњу развика.

Претрпаност програма, нецелисходност „планова“ а све с обзиром на меркантилизам уџбеникописаца и издавача данашња је немачка школа већ пребродила. *Мало али темељно* и органски повезано односом на главни наставни комплекс, то је начело радне школе њихове данашњице. Следствено отпадају све школске „израђености“ Видовићеве, Хајдуковићеве, Милошевићеве, гимназијуми, студенти-инструктори од основне школе до универзитета. Такође и отаљавање одређених научних градивних пензума у

сталном процесу трвења и рвања са дечијим стварним умним и радним способностима и немиле последице искључења по чл. 52, поправних испита, губљења *права* на даље школовање оних који у средњу школу нису имали права ни да завире, по мери својих способности и увиђавности школе и дома.

У *класе* и *групе* — разреде и одељења школска деца се распоређују, померају и унапређују на основу стварног радног умног и моралног напретка, не према *одређеном* броју месеци, *истом* за све, без обзира на урођене физичке и умне способности.

Осморазредна народна школа спроведена и у најмањем сељачком или радничком насељу камен је темељац национално-социјалистичке васпитне делатности. Она потпуно растеређује средњу, а солидна је припрема за сваку стручну школу, као и практично занатство. У средњу школу долазе еминентно *способна* деца. Остала се упућују на занате по разним индустријским предузећима (Јункерс, Опел, итд.) или у стручне и техничке школе. Позив се бира *строго* у вези са стручним државним, окружним, месним *саветовалиштима*, никако искључиво по личној *ћуди* дечијој или родитељској сталешкој предрасуди: да деца интелектуалаца или радника морају и сама исто бити што су им и родитељи¹). (Или: да сви теже „државним јаслима” по сваку цену!). Привилегије припадају немачком грађанину искључиво на основу *његовог рада* за заједницу и његове личне вредности. Све остале су укинуте.

Уметност уопште, па и као васпитно средство и наставна грађа, такође је стављена на сасвим нове основе. Одбачен је без поговора принцип „уметност ради уметности” и уметност интернационалног смисла. Сва уметничка дела из прошлости, особито многа из доба крајем 19 и почетком 20 века у којима, по оцени данашње оријентисаних меродавних уметника, васпитача и народних просветитеља, има ма и најмање нечега мекушног, болешљивог, префињеног, чулно-еротичног или порнографског, одбацују се као „изопачена уметност” (надреализам, дадаизам итд.) „јеврејског укуса” као и јеврејски вицеви и хумористички листови”, који „маловажавају личности од вредности, њихова дела или сам немачки народ. То се све сматра као перверзија укуса доконих богаташа и бескорисних псеудо-уметничких радника. У литератури, музици, сликарству, вајарству, архитектури

¹) Терчица врло имућних родитеља упитана: каква је ученица III разреда основне школе, одговара: „Средња. Волим да читам, пишем и цртам одлично, али рачун ми баш не иде. Највише волим ручни рад. Мама пристаје да идем у занатску школу. Бићу шнајдерка и модискиња. Једва то чекам!” — А код нас би због свога богатства гурала се и до матуре, без обзира, на способности.

сматра се за *извор сваке праве уметности уметност народа — фолклор*, у свему свом обиљу из прошлости и по својој животворности у садашњости. (В. часопис: Die Kunst im dritten Reich — München — од 1936—1938 г.). По схватању А. Хитлера, уметност постоји ради најширих народних радних маса у првом реду, и то као чинилац народног културног уздицања и просвећивања, истовремено и као извор народне чисте радости у часовима одмора од свакидашњег напорног рада. У тој радости црпе народ снагу за даљи рад.

И уметност дакле носи печат *немачке стварности*. Завичај, земље и њене лепоте и карактеристике, њени људи у свему обиљу свакодневног радног напора, одмора и светковине, у путовању, игри, песми, музици, предмет су савремене немачке уметности. Изложбе и приредбе *такве праве уметности* стално су у покрету као саставни део врло честих народних светковина, које се приређују по свима крајевима Немачке. Школска омладина, радници, сељаци и широки слојеви „малих грађанских људи“, стални су посетиоци, учесници и уживачи таквих уметничких приредаба, на којима има програма са чистим фолклором, али и концерата н.пр. Дрезденске филхармоније са Бетовеновим симфонијама а све за народне масе, којој се упутствима и курсевима културно-просветним помаже да разумеју и таква уметничка дела највишега ранга. (Таквом концерту Дрезденске филхармоније за намештенике и раднике предузећа „Опел“ присуствовали смо, као и „Изложби за народ“ у Бранденбургу 3—5 августа)

Као год што је крајње целисходно организован живот и рад у школи, тако је и *ваншколско, слободно време* учениково кроз организовано у раду заједница оmlадинских било у школским зградама или у посебним локалима. Омладина није ни часа остављена улици, корзоу, дансингу, сумњивим локалима, посластичарницама, клубовима ит.д.

Као што ни слободно време радног човека није препуштено *кавани* и осталим сеоским и варошким „културним установама“ негативно-етичког смера.

(*Одмор и слободно време* мајсторски су организовани од стране секције „Снага кроз радост“ — »Kraft durch Freude«, опште колосалне организације свеколиког рада у Рајху »Arbeitsfront«! — Све оmlадинске културно-просветно-спортске организације у тесној сарадњи делују са том народном организацијом »K. d. F.«)

Посетили смо један логор (изненада и без њихове припреме за посету) „Хитлерове оmlадине“ код Гренау крај Бернбурга. По униформи и логорској организацији слични су пређашњим »Pfadfinder«-има — скаутима, али је дух организације и

www.ubp.org.mk
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

васпитни рад кроз националистичког смисла. Једноставним животом у природи, јачањем тела гимнастиком и спортовима, без тежње за англо-американским рекордерством, свакодневним радом за себе и за заједницу, простом а здравом храном јачају се омладинци у групама од по неколико стотина. У часовима одмора певају се народне песме, свира се у трубе, гитаре, флауте и виолине, изводе се сцене из херојских песама и драма. Најмањи граде из разнобојних каменчића мапе Немачке, разних покрајина, свога града, разне историске грбове, јунаке, владаре и такмиче се у томе. Читава је уметност и вијање заставама и заставицама у стајању и марширању уз народну песму и свирку.

Другарство је главни тон такве заједнице, а гвоздена дисциплина њена спољашња форма. Честољубље, саморадња и помоћ слабијим а такмичење са себи равним очевидно се испољавају у томе животу. Збиља, рад, прост живот али и здраво веселење и хумор одлично канализирају омладинску снагу, телесно-духовну особито у доба пубертета и одлично помажу да се то доба здраво преброди. Сексуално обавештење не веша се на велико звоно, и то се обавља стварно, без невештог и излишног дражења маште (à la Dr. Костић и наши „дрвени“). Између дечака и девојчица нарочито се гаји другарство. Поређени са мојим момцима, матурантима и студентима и њиховим другарицама — а ја сам водила збиља „одабиране“, поређење испада далеко у корист немачке омладине. Флерт, тај монструм у односу полова, made in U. S. A., најстрожије се одбацује. Или се другује или се воли, али да се узме и то што пре. Жене се по свршеној матури од 19—20 година. Тај однос другарства нарочито је истакнут у делу: »Hans im Böhmerwalde« од F. Graas-a. Младићи редовно не пуше, ретко или никако не пију и у опхођењу су врло уљудни.

Девојчице носе радну униформу, бела блуза и тамна сукња или народну хаљину „тиролку“. Не пуше, не шминкају се и не кинђуре и презиру тип „даме“ као непродуктивне народне заједнице. Чудиле су се, а богме и потсмевале, нашминканим девојкама осталих фолклорних група (Иркињама, Шпањолкама, Талијанкама, Румункама, Бугаркама, па богме и мојим цурама, те су ове престале да црвене и мажу усне и колмују трепавице за време читаве турнеје). Разуме се, да су у току последње деценије, у животу тако васпитаване омладине, изостале многе нездраве појаве тако честе у животу великоварошке школске омладине.¹⁾

Законом је забрањено и систематски доследно тамањено све у литератури, биоскопу, слици и речи што би код омладине пр-

¹⁾ Пропадање гимназиских девојчица по „танцлокалима“ и венерична оболења дечака у масама.

љало и дражило машту и утирало пут ка изопачености и меку-
пштву. Нарочито се вође омладинских организација старају о томе
етичком здрављу школске младежи.

Вођство Х. Ј. врши се бесплатно, из почасти и уверења:
да се тим радом помаже Фиреру у изградњи срећније народне
будућности. Вође дечака су средњошколци вишег течаја, учи-
тељци, студенти али често и калфе или радници. Слично и у жен-
ским групама. Гдешто, и каква шеснаестогодишња сељанчица,
служавка у вароши, води групу малих гимназисткиња и никоме
ни на памет не пада да се побуни противу тога или да је
мање поштује од какве ученице учитељске школе, матурант-
киње или студенткиње. Нама из „демократски“ оријентисаних
земаља такво што изгледа једва схватљиво, а за њих је то не-
мачка стварност поштовања рада руку и ума подједнако, уливена
у свест и крв народа васпитним радом за непуну деценију!

Исто тако као вође омладинских организација и наставници,
учитељи и професори свих школа, поред савремене стручне
спреме, безусловно морају имати и „беспрекорно гледиште на
свет“ тј. национал-социјалистичко. Личности верски занесене, стал-
ешки уображене, либералистички и псеудодемократски, космо-
политски или деструктивно-интернационалистички оријентисане
апсолутно не могу бити васпитачи ни наставници омладине у
данашњој Немачкој. Једино томе има да се припише та апсолутна
једнодушност немачког школства и видљиво постигнути препород
у школовању немачке омладине у чисто националистичко-соци-
јалистичком духу за тако сразмерно кратко време¹⁾.

У оквиру задатака Немачке Национално-Социјалистичке
партије упућених привредном и културном подизању и бољитку
народнога живота видно место заузимају две организације, чија
делатност има огромног утицаја на народно просвећивање и це-
локупно школство. То су „Фронт рада“ са „Радном службом“ тј.
установом обавезног шестомесечног рада за државу у доба између
18 и 20 године, обавезног безизузетно за сваког немачког младића
и девојку, и организације „Снага кроз радост“ као секције Фронта
рада. Ова колосална организација бави се уобличењем народног
слободног времена и одмора, целокупним делом народног про-
свећивања путовањем, увођењем у доживљавање уметности свих
грана, од народне песме до Бетовенове симфоније, од народне

¹⁾ Њима зацело нису потребни „национални семинари“ а да њима
руководе тако шарено оријентисани наставници: једни, по налогу, (југосло-
венски, други, по пркосу, племенско-патриотски (хрватски на пр.), трећи,
затуцано, католички; једни радикални, други демократски, трећи пацифи-
стичко-зидарски, па чак и анархистичко-комунистички ит.д. али ниједни
довољно српски оријентисани.

www.unin.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

резбарије до готскога храма и уметничке пластике, од лепоте природног предела до њеног уобличења у уметничкој слици.

По националсоцијалистичком гледишту на свет и Адолфа Хитлера *радни човек*, у првом реду, сељак и радник носиоци су народне заједнице и привреде и културе у њој. Њима припада пуно право да у *слободним часовима* уживају у свима културним добрима немачког народа. Путовање, филм, позориште, опера, концерти, изложбе и културне светковине данас у Немачкој нису привилегија малобројних повлашћених варошких сталежа, већ су и правом остварена могућност да у томе свему ужива *сваки радни* члан народне заједнице, у првом реду за време његовог *законског годишњег* одмора, а и увек у слободним часовима, почевши од школскога доба па све до смрти. О томе одмору у *радости* која даје *снаге* за *рад* стара се »Kraft durch Freude«, генијални изум D-r Roberta Leya.

Београд, 15 августа 1939.

Маџа Магазиновић

ЗАЈЕДНИЦА ДОМА И ШКОЛЕ

Душан Андријашевић

Најпре једна констатација, свима школским радницима опште позната, а коју — допустите — и овом приликом опет понављамо, не знам по који пут, уверени да добру ствар треба непрестано наглашавати и истицати. Наиме, задатак средње школе означен је, и то ванредно добро, у првом параграфу Закона о средњим школама. Тај параграф гласи:

„Задатак је средње школе да складно развије способности ученика, да да више опште и национално образовање, да васпита морал и карактер, створи дисциплину

рада и свест о задацима живота и о социјалним и грађанским дужностима, да ученике оспособи за лакше и успешније напредовање у доцнијим позивима и за стручно и научно усавршавање на високим школама и универзитетима.”

Кад се пажљиво прочита и анализира реченица по реченица, реч по реч овог параграфа јасно излази да је у нашем средњошколском закону васпитни значај школе императивно истакнут у први ред. То је ван сваке дискусије! Пре и изнад свега долази васпитање па тек онда настава, тј. стицање знања. То се види по реду реченица овог параграфа. И по броју реченица које говоре о васпитању. Доминанта целог овог пасуса је васпитање. Статистичко-математички изражено, ствар стоји овако: Од укупно 53 речи из овог параграфа, 43 — и то у први план стављених речи — говоре о васпитању и његову значају, а само 10 — и то последњих речи — о спремању за студије на универзитетима и високим школама.

Међутим, запитајмо се да ли резултати, које је средња школа у свом раду постигла, одговарају циљу који је магистрално поставио састављач поменутог параграфа, коме нека је за то призната, и овом приликом, свака част и хвала.

Одговарамо отворено и јасно. Резултати нису задовољили, јер су циљ средње школе — теоријски постављен — и пракса

по којој се радило ишли у раскорак. У циљу је означен као први и најважнији задатак средње школе васпитање; у пракси се — обрнуто — поглавито радило на стицању научних чињеница. Као да је неко, не знам из каквих разлога, сасвим изокренуо смисао и стилизацију поменутог параграфа. У овом случају само се собом намеће поређење са шалјивчином Краљевићем Марком који је за инат окренуо ђурак наопако. Или поређење са зградом, која има ванредно лепу фасаду, а унутрашње јој уређење нимало не одговара велелепном изгледу. Заиста, то је био наш специјалитет, наш рекорд, наш патент, тај први параграф с једне стране и пракса по којој је он извођен, с друге стране. Као по неком фатуму, циљ средње школе и резултати које је она дала, ишли су дивергентно, супротно оном што је законодавац желео.

И последице се знају. Резултати нису никог задовољили, јер смо ми свој лепо просветни устав свесно и намерно изокренули и извитоперили. И природна ствар, постављеном циљу нису били саображени ни наставни план, ни наставни програм, ни уџбеници, једном речи, у нашим школама није се радило по његовим основним идејама. Изневерили смо основну мисао, коју смо себи свечано поставили као идеју водиљу!

Овде, молим, још једна констатација. Ово моје мишљење није скорашње, оно није из неког опортунизма сада »ad hoc« створено. То је моје интимно вјерују, које сам стално, има већ десет година, као своје »ceterum censeo« стално износио у свим својим разговорима, конференцијама, написима и званичним извештајима.

Према свему досад реченом излази да и данас — можда више но раније — треба стално истицати да је задатак средње школе одлично постављен. О њему нема да се дискутује. Он гласи: прво васпитање, па тек онда настава.

Васпитање ученика! Заиста тежак и узвишен задатак. У исто време и веома компликован, јер у овом пословању делују многобројни васпитни чиниоци, које можемо, углавном, груписати у две скупине: настава и примери из околине. Свака је настава васпитна. Она захтева од ученика: пажњу, самосавлађивање, вредноћу, дисциплину, сређеност, самоконтролу, морално вољну акцију. Она развија код ученика осећање дужности и одговорности. Под примерима из околине разумемо: родитеље, наставнике, рођаке, суседе, пријатеље, другове, двориште, улицу, дневне листове, јавно мњење, лектуру, кино, позориште, излоге, итд.

Настава утиче на васпитање свесно и с планом. По строго утврђеним принципима. Ови други васпитни чиниоци — примери из околине — не утичу, у већини случајева, свесно и намерно, али су баш због тога од великог значаја по васпитање наших

ученика. Често, ови утицаји не раде сагласно. Дешава се, и то не ретко, да делују сасвим опречно, по оној народној: „Марко гради, вила разграђује.”

Из овог комплекса васпитних чинилаца које поменуемо, узимамо, засад, само један, једну веома значајну школску установу, а то је: *заједница дома и школе*. Али, и овај васпитни чинилац, не узимамо у целокупном значају и обиму, већ само један његов специјалан и врло важан задатак: *оснивање интерната* у крилу ове заједнице.

Оснивање прве наше заједнице дома и школе пада у једно врло тешко, бурно, колебљиво и јако замршено доба, непосредно после светскога рата. Она је чедо свога времена и поникла је овако.

Честита и херојска наша средовечна генерација, која је на својим плећима носила и изнела победоносне ратове у раздобљу 1912—1918 године, изашла је из крвавих окршаја јако проређена. Оно што је и преостало било је измучено и изубијано. „Све рањено и искрвављено” како каже народна песма у једном можда сличном случају. Ти дивни и нада све скромни ратници наши, уверени да су дело своје часно завршили, оставише свом народу у аманет славом увенчану и проширену земљу и повукоше се, великим делом, из јавног живота, осећајући потребу да видају своје тешке и кржаве ране.

И тада поврвеше из мрачних буцака политички ђилкоши, мрачњаци, штребери, шићарџије, сваковрсни разорни елементи, пустолови и пробисвети, једном речи све оно што је било маловредно у нашем јавном животу и што је волело да лови у мутној води. И халакнуше але и вране: „Сад навали, љута Арапијо, нема оног страшнога јунака . . .”

И својом разорном акцијом затроваше нам целокупни јавни и политички живот. Па да бар школу оставише на миру!

Оборише се свом снагом и на школу и почеше бунити, у првом реду, средњошколску омладину. Затрубише узбуну, позваше омладину на буну, да борбом раскине ланце ропства и мрачњаштва. Предложише да гимназијски ученици делегирају између себе своје „разредне комесаре”, који ће на седницама разредног већа и наставничког савета заступати своје другове и равноправно решавати са својим наставницима. Да ти „другови комесари” решавају, ваљда у седницама Главног просветног савета, равноправно и о наставном плану, програму и методским упутствима. Школа наша — дотле мирна и радна — одједном се усколеба, завитла њоме неки вихор, насташе врло честе бучне уличне манифестације средњошколских ученика са напред изложеним паролама ослобођења и еманципације, несташе срдачног

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilj.rs

односа између наставника и ученика, појавише се штрајкови међу школском омладином и ђаци су већи део времена проводили на улици, јавним конференцијама и митинзима но у школама.

Тада је, заиста, требало мудро, енергично и храбро иступити. И тада опет јављају се за борбу честити припадници средовечне, искрвављене генерације. Претставници старе професорске гарде и идеалисте »non plus ultra«, пок. Миливоје Симић, пок. Мирко Поповић и господин Илија Ђукановић, јако узбуђени овим манифестацијама, одржаше једну конференцију и на њој решише да организују дом и школу и поведу је у борбу са овом инвазијом коју су против школе подигли њени и народни непријатељи.

Тако је, маја 1920 године, постала прва заједница дома и школе коју су основале Друга београдска мушка гимназија и Реалка. Први претседници ове заједнице били су Мирко Поповић и Илија Ђукановић, као директори поменутих школа, а чланови управног одбора најпризнатији професори и највиђенији грађани, ђачки родитељи.

Дом и школа нађоше се опет на заједничком послу: васпитању школске омладине. Чести састанци родитеља и наставника ублажише оно међусобно неповерење које је са стране вештачки и намерно било убачено. Већ јуна исте године отворено је и ђачко купатило на Дунаву, испод Небојшине куле. Доцније је основана и уређена ђачка читаоница и радионица за ручне столарске и књиговезачке радове. Ученици су, у крилу школе, „организовали своје приредбе на којима се декламовало, певало, свирало, коло водило“. Гости су били ђачки родитељи. Школа постаде опет учионица и радионица, она стара, дивна, предратна.

За овом првом заједницом дома и школе почеше убрзо ницати и друге заједнице по осталим нашим средњим школама. Ускоро затим, Министарство просвете узима ствар у своје руке, пропагира њихово оснивање, даје потребне сугестије за њихов користан и успешан рад и ставља у дужност свакој средњој школи да оснује ову установу.

Ускоро се забележише многа корисна деловања ове установе. На пр. подизање ђачких игралишта и купатила; оснивање ђачких позоришта и биоскопа „у којима ученици сами продају улазнице, врше контролу улазница, сликају плакате, објављују претставе и одржавају ред на њима“; даље, врши се организовање ђачких књижница; отварање радионице ручних радова; набавка најпотребнијих материјалних школских потреба; награђивање ђачких темата; организовање ђачких летовалишта, итд.

Временом, истицани су све разноврснији и многобројнији задаци заједнице дома и школе, али они нису још остварени. На пр. организација заједничког надзора ученика од стране ро-

дитеља и наставника, нарочито за време великог школског одмора; приређивање заједничких екскурзија на којима би учествовали, заједно са ученицима, наставници и одабрани ђачки родитељи; приређивање заједничких свечаности; заједничко уређење школске градине; отварање ђачких кухиња; оснивање саветовалишта за ђачке родитеље; отварање малог педагошког универзитета и педагошке библиотеке са читаоницом; приређивање разних курсева; издавање часописа за ђачке родитеље у коме ће се давати обавештења о васпитању деце и о важнијим појавама школског живота, оснивање ђачких интерната, итд.

Ми ћемо се овде задржати на последње поменутом задатку заједнице дома и школе, на оснивању ђачких интерната у крилу ове установе.

Да бисмо јаче истакли значај интерната уопште, напоменућемо — најпре — извесне сметње које се јављају при раду у свим нашим средњим школама.

На прво место, можда, долази као сметња успешној настави претрпаност у нашим школама. Број ученика прелази, увелико и по правилу, законски максимум. Само ова чињеница — противљење основном закону, — наводи нас на размишљање. Осим тога, намеће се само собом питање: Зар, по ђ оваквим приликама, може бити речи о индивидуалном васпитању ученика, како то захтева модерна педагогика? Зар је могућно, код овако великог броја ученика, стрпљиво и тачно проучавање ученикових способности и наклоности и упознавање са домаћим приликама и непосредном околином наших васпитника, како то прописује § 25 нашег Закона о средњим школама? О другим невољама претрпаности и да не говоримо.

Друга сметња нашем васпитачком пословању у редовној настави је економске природе. То је презапосленост ђачких родитеља. Познато је, наиме, да је породица била раније право домаће огњиште. Она је у исто време била у пуној мери и животна и произвођачка заједница. У њој се, значи, цео дан заједнички проводило и у њеном се крилу својски привређивало. Међутим, данас, у већини случајева, нема тога присног и срдачног односа, јер се — на жалост — то тихо и топло огњиште угасило. У многим породицама отац одлази од куће на посао ујутру врло рано. Још док деца дубоким сном спавају. Враћа се кући са рада обично доцкан по подне уморан, изнемогао, нерасположен, зловољан. Бригу о деци оставља обично матери. Још добро је, ако бар мати остане у породици с децом заједно. Али то није чест случај. Познато је да данас има врло много породица у којима је и мати — стуб куће — запослена ван домаће заједнице. Ово је један од жалосних доказа да данас породица није више права

животна заједница и топло домаће огњиште. И природна ствар, што припада давној прошлости пример мајке Јевросиме која се сва посветила сину Марку, кога преклиње да не говори криво и да му је боље да изгуби главу но да своју огреши душу. Нема више ни Југовића мајке која је отхранила и васпитала својих 9 синова не да леже на меку душеку, већ да бране земљу од душмана. Нема више, или је врло ретка, и мајка Песталоцијева, која се, оставши рано удовицом, старала — заједно са оданом служавком — о васпитању свога сина, будућег славног педагога. Њима, својој мајци и служавци, има он да благодари за своју крајњу осећајност, своју дубоку религиозност, самилост, тихо сањалаштво и огромну енергију. Као неки анахронизам помиње се данас и мајка нашег Јована Цвијића, која је као неписмена сељанка развила код свога сина све врлине, самопоуздање, тежњу за бољим и истинитим и пробудила неодређене тежње за највишим идеалима, како то у својој аутобиографији наводи сам наш велики географ.

Трећа сметња нашем васпитачком деловању је, такође, економске природе. То је беспослица и немаштина. Многа школска деца трпе формалну глад, заједно са својим родитељима. Реч је и о предратном добу, у нашој средини. У таквим приликама родитеље мучи брига над бригама и није онда никакво чудо што се не могу у пуној мери посветити просветним проблемима кад црева крче и кад страховита неман глади у желуцу урла и завија. — А шта да се каже и о станбеним приликама наших ученика? Оне су, у великом броју случајева, заиста бедне и жалосне. Видео сам на пр. приликом инспекције, пре десетак година, у Беранама, како ученици који долазе из околних села у гимназију станују по неколико њих заједно у бедним, тескобним, влажним и мрачним собицама. О основним хигијенским условима нема ту ни помена. Ученици немају постеље, већ спавају на земљаном поду. Собе су врло често без икаквог осветљења за време ноћи, пошто тада у том месту није било електричне светлости, а петролеј је био веома скуп. У већини случајева једино је осветљење овим ученицима био пламичак са огњишта. Мученици легну на земљани под потрбушке и читају и пишу спрам такве светлости. Хране се понајвише сувом храном коју с времена на време добијају из села од својих родитеља. Махом сувим хлебом или пројом, ретко кад сиром и сланином. Једино што недељом пре подне стигну да сами себи спреме мало злеуде топле хране за тај празнични дан. Тако је то било у Беранама. А знамо, врло добро, да Беране, у нашој земљи, нису биле изузетак у томе погледу.

Четврта сметња нашем васпитачком пословању јесте у томе што већина ђачких родитеља није упозната са основним начелима

науке о васпитању. А није то никакво чудо. Јер, не треба сметнути с ума да је васпитачки посао један од најделикатнијих послова, то је вештина над вештинама, а за ту уметност немају многи ђачки родитељи потребне квалификације. Чак ни такозвани просвећени родитељи.

Сад настаје питање. На који начин треба поступити, које мере треба предузети па да васпитање наших ученика покаже што боље резултате, како то захтевају и интереси саме школе — као установе — и интереси ђачких родитеља и самих ученика.

Једна од врло значајних мера у том погледу јесте отварање интерната за средњошколске ученике. Али, ово оснивање интерната мора бити на новој основи.

Запитајмо се, часком, како се претставља данас питање о средњошколским интернатима.

Приватних школа и интерната било је у нашој земљи врло мало и скоро све ове установе биле су лична својина појединаца. Врло често, многи од ових сопственика нису имали ни најобичније моралне и стручне квалификације. На пр. гимназијски интернат у једној већој вароши у Банату водио је кројач (шнајдер) коме је досадио рад иглом па се сав с највећим одушевљењем бацио на ново поље: васпитање наших средњошколских ученика. У једном бановинском месту сопственик интерната био је недовршени наставник који је због неспособности и разних злоупотреба био отпуштен из државне службе. Ништа му ово није сметало да и даље продужи свој „васпитачки” посао. Врло чест је случај да интернате воде апсолвирани студенти или чак и недоучени средњошколци.

У овом толерирању да узвишени васпитачки посао може да врши и сваки ко стигне видимо још један знак наше опште предратне пометености. Јер, на пр. за обичан мануелни посао, рецимо посао обалског радника, за најлакши занатски посао — рецимо берберски — (овде истичемо да радо одајемо пуну част свакој честитој професији) строго се захтевају одређене и пуне квалификације. Међутим, за најтежи и најузвишенији посао, за ваншколско поучавање и васпитање наших ученика, наше узданице, нису тражиле ни просветне ни полицијске власти никакве квалификације! Тај посао могао је несметано да врши сваки са улице и да за њега не одговара никоме.

Но вратимо се, молим, нашим интернатима. Из досадашњег излагања видесмо да је васпитни значај интерната несумњиво велики. Нарочито код нас, данас, у нашој средини. Треба енергично приступити отварању интерната у целој земљи, јер је то у интересу и наставе и ђачких родитеља и ученика.

Интерес наставе је у томе што једино школа, интернатски уређена бар за извешан број ученика, може вршити како ваља свој васпитачки посао. Нарочито у нашој средини. Интерес ђачких родитеља је у томе што многи од њих нису у могућности да врше своју васпитачку улогу или због своје неспремности, или презапослености или околности што у месту становања немају средњу школу па брину бригу над бригама како да своје дете школују и васпитају. У интересу је и сâмих ученика јер — овде наводимо један свој напис из 1937 године — од Бога је грехота а од људи зазор и срамота допустити да се сиромашни ученици, другови наше рођене деце тако свирепо муче и злоупате. Да живе по сумњивим и влажним уцерицама и да се хране по крајње нехигијенским, прљавим ашченицама. Али, није то само срамота, већ је то у исти мах и директна опасност за остале другове с којима се заједно школују. Међутим, изгледа — на жалост — да ђачки родитељи нису довољно свесни те опасности, која стално лебди над њиховом децом. Стога је апсолутно потребно стално истицати чињеницу да ови сиромашни ученици који живе под тако тешким околностима претстављају за остале своје другове сталан извор телесне и духовно-моралне заразе. Њихов утицај на здравље и васпитање осталих другова може бити од недогледно тешких последица.

Пошто је утврђен уопште значај интерната настаје питање: коме треба поверити отварање ових интерната?

Одговор је једноставан: првенствено заједници дома и школе.

Зашто баш овој установи?

Зато што она претставља одбир најбољих наставника и ђачких родитеља, па је, заиста, штета не искористити у опште васпитне сврхе овако срећну комбинацију. Несумњиво је да ова установа има највише моралних и стручних квалификација за вођење једне тако значајне васпитне установе. Морално, значи да ова заједница пружа најбоље гаранције да интернат неће бити на меркантилној основи. Стручно, значи да ће се образовање наших ученика вршити по најмодернијим начелима наставе и васпитања, јер ту су стручњаци за овај посао.

Како организовати ове интернате?

На задружно-економској основи. То значи, створити могућност да се интернати издржавају поглавито из својих властитих средстава. Другим речима, да сâми привређују. Заједница само да регулише тај рад, да администрира. Тако организован интернат стекао би велики значај не само економски већ — што је још важније — и васпитни. Јер, ваљда је, најзад, настало време да

сиромашни ученици престану пружати руку, још од малена, да им се удели милостиња, благодјејање, бесплатно издржавање, што потпуно убија понос наших сиромашних ученика. Треба једном престати са праксом да се за издржавање сиромашних ученика проси материјална и новчана помоћ од државе, општине и појединаца кад готово све животне намирнице може да да наша добра и благословена мати земља.

Организација интерната изгледала би овако:

Општина града, у којој је гимназија, треба да да зграду и потребан комплекс земљишта, згодног за обрађивање. Уверен сам да у нашој земљи не постоји општина која не би — и то врло радо — томе захтеву изашла у сусрет. У зграду сместити интернисте. Заједница дома и школе да одреди управника и васпитача са најбољим стручним и моралним квалификацијама. Земљиште обрадити и од њега створити угледно економско добро које ће првенствено давати животне намирнице. Лакше радове на том добру да врше ученици интернисти, уз припомоћ својих другова екстерниста. Све ово пословање треба вршити уз моралну помоћ наставника и ђачких родитеља, на општу корист и задовољство наших васпитника. На тај начин даје се прилика нашим ученицима да упознаду физички рад, да га цене, да га заволе, да се зарадују своме успеху, да уживају у постигнутом резултату. Да стварају! Најтеже и најгрубље послове на овом економском добру да врше физички радници, како би се и њима пружила прилика да зараде насушни хлеб за себе и своје породице. (Важан економски моменат!).

Ученици имућнијих родитеља уплаћују за своје редовно издржавање одређен месечни улог. Наравно да ова уплата мора бити под повољнијим и лакшим условима но што је то сада у приватним интернатима појединаца и установа. (Углавном да се покрију режијски трошкови!) Сиромашни ученици не плаћају ништа, али су свесни да више нису другом на терету, да не добијају милостињу која их понижава, већ да у зноју свога лица заслужују бар парче насушног хлеба.

Замислите сада у тако организованом интернату само 40 интерниста. Ето, већ, шале ради, засађених 40 племенитих воћака, у највећем задовољству и у утакмици израђених 40 кућица кромпира, 40 леја лука, 40 леја купуса. Па онда и остало поврће. Треба томе додати још и живинарник, виноград, па пчелињак, па школски врт, акварије, терарије који су тако потребни за успешно извођење наставе природописа. Све се ово врши са рационалном поделом рада и, што је још важније, и поделом одговорности. Пружа се, дакле, прилика да се створи читава мала економија која ће углавном давати средства за издржавање

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RC

интерната. При томе ће, у пуној мери, бити искоришћени и економски и наставни и васпитни моменти.

А шта ћемо, ако случајно код извесне општине не буде разумевања за ову установу па није расположена да да зграду и земљиште, или је толико сиромашна да нема ни једно од тог двога. Да ли тада оставити многобројне ђаке да се и даље муче и злопате, или се и за њих може створити једна врста интерната?

Наравно да може. Опет овде треба да иступи заједница дома и школе и да узме под најам згодну зграду за смештај интерната. Затим да закупу цену разреже на ученике интернисте и донесе одлуку да деца доносе у природи. И то у количинама које прописује таблица следовања за наше војнике. Кад се по тој табlici срачуна, излази изненађујући мала количина коју ученици треба да уложе. На пр. један интерниста био би дужан да да у природи за читав месец дана: 30 кгр. пшенице; или 4 кгр. сува меса; или 9 кгр. свежа меса; или 1 кгр. масти; или $\frac{1}{2}$ кгр. лука и 4 кгр. пасуља; или сира 5 кгр.; или кромпира 22 кгр.; или кисела купуса 15 кгр. итд.

Ево, дакле, једног благородног и богоугодног посла који се ставља пред заједницу дома и школе од кога ће умногом зависити убудуће квалитет наше средње школе.

Питање је ово заиста врло озбиљно и деликатно. Мишљења смо да би било добро да наша просветна централа одреди једног млађег и енергичног службеника који би се са свим потребним одушевљењем посветио проучавању овог питања и у чију би надлежност дошао целокупан посао око уређења школских вртова по основним и средњим школама и старање о отварању интерната при свакој заједници дома и школе.

Нека, за прву годину, поникне само пет таквих интерната, рецимо у Горњем Милановцу, Ваљеву, Смедереву, Аранђеловцу и Јагодини! Они ће, тада, уверен сам, засијати као луча и осветлети пут ка новом и бољем васпитању наше средњошколске омладине.

Душ. К. Андријашевић

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМ СРПСКЕ ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ¹⁾

Радивоје Љубинковић

Данашње предавање посвећено је проблему српске ликовне уметности. Да одмах нагласим, да сам ово предавање схватио не као прилику да проучим низ проблема којима се српска ликовна уметност бавила, већ као могућност да кажем своје мишљење о месту и улози који српској ликовној уметности средњег века у ликовном стварању уопште припадају.

Да бих то успео, сматрао сам за потребно да, у неколико речи, објасним своја схватања о уметности уопште. Можда ћете имати утисак да сам се на тај начин удаљио од битног, од главног проблема који нас интересује. Његово разумевање, међутим, није могуће без једног претходно јасно дефинисаног и чврстог полазног става.

Уметност пружа један више мање непрекинут ланац, једну више мање сажету слику еволуције духа. Почевши од регистровања само површних чулних утисака, од савлађивања облика и његових граница — она је преbacила своје интересовање, попут детета, са материје, са ограниченог, на апстрактно: на причу и неограничено.

Сазревајући, дух ће покушавати да измири ове две крајности, а тежећи да међу њима успостави контакт и да их компромисно реши. Уметност старог века је у целини подељена између двеју основних манифестација духа, час доминира материја, час идеја.

Грчка и римска уметност скоро у целости решавају проблеме који су произашли из анализе материје, т. ј. облика и њихових

¹⁾ Предавање одржано 3 јула 1942 године на Академији ликовних уметности у Београду, приликом свечане предаје диплома првим свршеним слушаоцима Академије.

узајамних односа. Уметност Грка и Римљана произашла је из њихове религије и филозофије.

Хришћанство је дошло као реакција на утилитаристичку филозофију и уметност Грчке. Нов, хришћански дух створио је и нову уметност, а нова уметност је потражила и нова сретства свога израза.

Два су основна изражајна сретства којима се ликовна уметност служи: цртеж и боја. Оба су коришћена на различите начине, зависно од основне идеје којој су се потчињавали.

Цртеж, односно линија, имао је следећу задаћу:

1) да у раздобљу екстровертираних уметности, да их тако назовем (по Јунговим психолошким типовима), анализира, региструје облике једнога тела у односу на само себе или неко друго. Тада је цртеж самоме себи сврха.

2) да у интровертираним уметностима (други, позитивни тип Јунгових типова) резимира облике на најбитније елементе, упрошћавајући површину како би сликану јединку, односно облик, ставио у извесан однос, не према конкретном — према стварном, већ према идеји (религији, филозофији).

И боја као и линија мења своје значење, своју сврху, прилагођавајући се суштини филозофског става који жели да изрази.

1) У екстровертираним уметностима она, као и линија, служи само облику, она ставља облик у простор, тумачећи сенком димензионалност.

2) У интровертираним уметностима потчињена је боја не просторним проблемима-облицима, већ идеји. Она ту сажету површину, тај упрошћени, на најглавније линије сведени облик допуњује са циљем да одговори основној идеји из које произилази.

Отуд су, и цртеж, односно облик и боја, у првом случају увек употребљавани материјално. Њихово значење се одмах разуме и види. У другом случају и облик, односно цртеж и боја, имају апстрактно-симболичну намену.

Грчка и римска уметност као и асирска до извесне мере, подредиле су се материји. Њихови проблеми припадају првом типу уметности и разумљиви су сваком оном који располаже здравим и нормалним чулима.

Друкчије стоји са уметностима зависним од идеје, на пример хришћанском уметношћу. Цртеж, односно облик и боја потчињени су не материји, него идеји. Отуда се ова уметност исто тако као и импресионизам теже разуме. Она није чулна, она се не задржава на облику, њој облик није сврха, она тим обликом само тумачи однос човека према свету, према Богу, према бескрају. Да би се

та уметност разумела, потребно је знати мисао коју она преставаља, схватити њену симболику.

Морам рећи да је, с обзиром на боју, хришћанска уметност све до појаве српског сликарства била прилично несамостална. Највећим делом задржана су она схватања, односно искуства, која су већ давно раније у старом веку поставили асирски и египатски астролози. Бојама су била дата симболична значења:

Плава боја симболисала је у старим веровањима почетак године, обновљену моћ сунчеву. Нешто касније постала је симбол препорођеног божанства. У хришћанској уметности она је сачувала своје последње симболично значење и налази се на одеждама Христа и Богородице.

Зелена боја у почетку је симболисала обнову, нови живот, незрелост. У симболистици хришћана примењиван је на хаљинама извесних апостола у вези са њиховом младошћу и незрелошћу. Налази се и на хаљини Адама првога човека (која је гдекад обојена и жуто).

Жута боја симболише зрелост, сунце у зениту. У египатској уметности жута боја је симболисала божанство Ра, у асирској уметности последњи, седми спрат циркурата обојен је жутом бојом, као посвећен сунцу. У хришћанској симболистици сликарство је жуту боју употребило на одеждама главних апостола (Петра, Павла, Андреје и других светаца).

Црвена боја симболише јесењу равнодневицу, зрење. Она временом постаје као и жута, односно златно-жута, ознака световне моћи (папе и владари). У хришћанској симболистици налази се на одеждама извесних апостола и светаца.

Љубичаста боја симболише крај године, замирање сунца у пећини, у хришћанској уметности је симбол смрти, али и васкрса (на одеждама: Богородице као мајке, Христа у композицији Силаска у ад, на Христу Пантократу, Богородици Вазнесења, умрлој Богородици у композицији Успења, и често свеци великомученици).

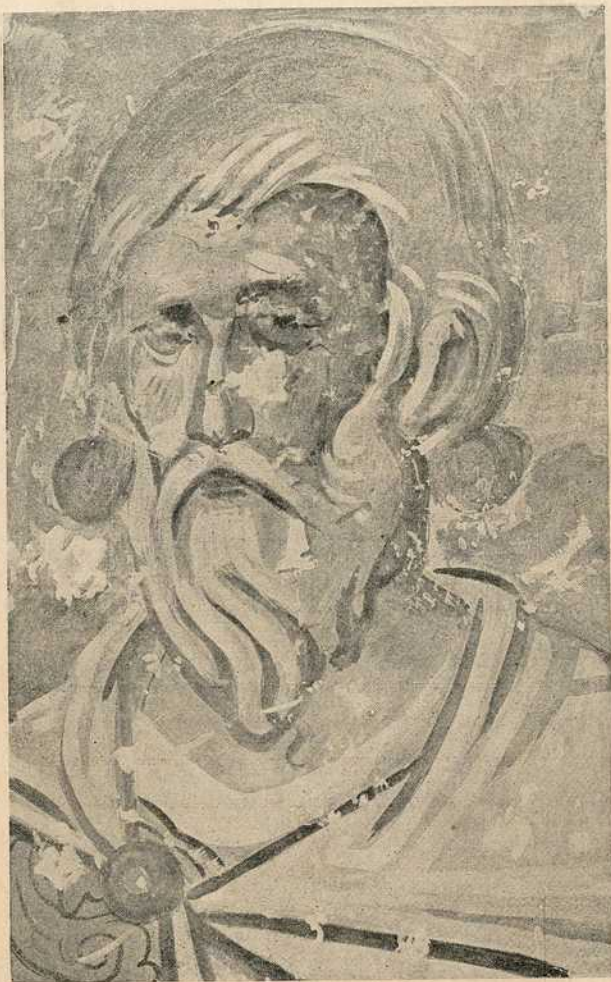
Овакво схватање боја заступано је у свима земљама које су прихватиле Христа и културу коју је у име хришћанства ширила Византија. На тлу Византије, која је давала тон хришћанској уметности, мешала су се различита схватања и традиције: оријентална и јелинистичка. У том двојаком духу су често употребљавани и цртеж и боја. Оријентална, ближа верском идеализму и традицији египатског схватања, тумачила је фигуру и читаве композиције стереотипно, као низ широких бојених површина, без прелаза, без нијанса, које би покушале да вежу појединости и целину, или да нешто детаљније објасне. Боја је схваћена као ограђен и дефинисан симбол и понављана је ша-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

блонски, руководећи се основним значењем фигуре одн. композицијом, објашњавајући најсумарнијим изразом то значење. Јелинистичка традиција наметнула је пак оном хришћанству које се на њеном културном домену развило, поред склоности ка симболу, и извесну љубав према облику, те с обзиром на схватање боје није ретка нелогичност да се уз симболично

Лик непознатог свеца

веже и материјално, да боја не само што симболише апстракцију, него и дефинише преко материјално постављене сенке и сам облик. Традиције грчког и помпејанског сликарства су биле ослонац оваквом схватању. Међутим, површински коришћена боја, боја као тумач облика, не одговара духу хришћанске идеологије

У
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

и хришћанског схватања уметности уопште. Хришћанство је по природи свога веровања пренебрегавало материју и у самој својој науци, па ју је следствено томе требало запоставити и у својој уметности. Материјом, односно телом, хришћанска се уметност имала служити само као носиоцем хришћанских врлина које су оваплаћене у њему.

У српском сликарству средњег века нивелисане су све нелогичности које су се до тог времена преплитале у хришћанској уметности. Материјалистичко схватање Аристотелово бива одбачено потпуно, а хришћански идеализам, односно симболизам, бива протумачен и анализиран до детаља. Боја је у српском сликарству средњег века нашла свога великог мајстора. Њоме он говори о најутанчанијим, најнеприступачнијим проблемима духа и осећања, хришћанског духа и осећања, анализирајући их и синтетички их истовремено, на начин који је ванредно смео, једноставан и природан.

Насупрот ранијој грубој примени боје као симбола, боја распрострањена у великој површини, које само испуњавају цртеж, српски уметник анализира и тумачи сваки делић за себе и смело одбацује у једном тренутку, чак и линију, одбацује цртеж, последњи физички, материјални оквир, последњу стегу једне идеје. На тај начин приближује се до крајности хришћанском идеализму.

Задужбина краља Уроша (Сопоћани) резимира дух српске уметности. (О сопоћанском живопису се у последње време често говорило импресионистичким речником, али сличност је само формална.) Коса једног непознатог седог свеца сенчена је читавом скалом плаве боје, седа брада сенчена је љубичастом светлошћу, а лице и врат зеленим преливима. Свакако да то није учињено случајно. Симболична вредност хришћанске боје овде је доследно спроведена. За разлику од раније преставе Адама, кога је боја само преко огртача симболично представљала као праоца, у Сопоћанима уметник анализом косе и лица у зеленом тону подвлачи то Адамово симболично означавање првога човека.

Једна од највећих заблуда, које се чине баш с обзиром на српску средњовековну уметност, јесте да се у њој траже проблеми везани за материју и простор, који би је могли приближити италијанском реалистичком Кватроченту. Треба признати, да и таквих проблема има, они су били и постављани и решавани, али, гледана само кроз њих, српска уметност не може бити ни правилно схваћена ни протумачена. Произашла из хришћанске културе, из потчињености духа првенствено идеји, српска уметност покушала је, и успела, да да рељефа и сенке, не облицима, не телима, него нечем што до тога времена није успело ниједној

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.ubvz.itk.ba
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

уметности, наике: идеји и осећањима. Кроз боју српска уметност је успела да отелотвори и протумачи мисли и осећања. Апстрактни појмови добили су у њој свој волумен, своју сенку, своју посебну боју. Најзад српско сликарство је јасно и недвосмислено осетило опреку која постоји између хришћанског симбола и стварности. Портрети владара и чланова њихове породице (када су савремени) тумачени су у нашој уметности средњег века, и цртежом и бојом, просторно и натуралистички. Сопоћанска галерија портрета и ту служи као јединствен узор. Строго логична српска уметност је јасно повукла разлику између материје и идеје, између искуства екстровертиране, с једне, и интровертиране уметности, с друге стране.

Најзад, да завршим. У уметности су се смењивала, као што сам то у почетку нагласио, два основна схватања, два става према свету: један материјалистички, други идеалистички, један екстровертиран, други интровертиран. Први је рашчлањаван у уметностима палеолитикума, Асирије, и завршен у Грчкој. Други је тумачен кроз неолитикум, египатску и хришћанску уметност, а завршен у српској уметности. Грчка и српска уметност, свака за себе, завршавају по једно схватање, решавају по један основни проблем духа. У даљем делању ове две крајности су приближене, и као готова искуства коришћене у освајању нових области и тражењу нових истина о конкретном и апстрактном. Не треба губити из вида, да је и овде српска уметност, пошто је кроз своје ликовно стварање повукла разлику између ових двеју супротности (материје и идеје), међу првима покушала да (у т. зв. вардарској школи) повеже и користи ова разнородна искуства.

Српска уметност је најпотпунији али и последњи тумач хришћанства. После ње нема више праве хришћанске уметности. Она је њу попела до врхунца и, нажалост, пала заједно са њом.

Радивоје Љубинковић

ШТЕТНИ И ДОБРИ ОБИЧАЈИ У ПОДИЗАЊУ ДЕЦЕ НА СЕЛУ

Народни подмладак, здрав, крепак и спреман за живот, сигурна је залога добре и лепе народне будућности, јер од физички и душевно здравог народног подмлатка и његовог правилног одгоја зависи економска и одбранбена снага народа и државе, а занемаривање, површност и штетне навике при одгоју деце имају врло рђаве и далекосежне последице по државу и друштво.

Стога је дечји проблем у најширем његовом смислу и значењу велики социјални и државни проблем чијем правилном и што потпунијем решењу треба да посвете своју пажњу сви искрени и несебични трудбеници свих сталежа и професија, а у првом реду културно-просветни и социјални радници.

Држава и приватна иницијатива морају допринети свој удео у решавању овог значајног питања, јер без њих се оно и не може коначно и ваљано решити.

Када 80% српског народа сачињавају сељаци, онда су они, према томе, економска, морална, војничка, па и интелектуална снага нашега народа и заједнице.

Зато је потребно да се нашем селу и сељаку посвети највећа пажња у свим питањима и доменима, а нарочито пак када је у питању национални опстанак и народни подмладак, јер је то и дужно и целисходно.

Наш народ је млад, здрав и способан за напредак и велика дела што је он и доказао у више махова и на разне начине.

Он има великих и вредних психофизичких особина за развој и напредак: његова је етика можда припроста, али морална и честита, његова осећања су колико дубока и танана, толико здрава и реална, његова способност и воља за рађањем је спасоносна и ретка, његова религија, вера у Бога правде, легендарна и непоколебљива, једном речју: његово тело, дух и душа су здрави, а то је велика одлика која даје све предуслове за напредак и велика дела.

И ми, ма како волели свој народ и ценили његове особине, ~~погрешили~~ би и према њему и према себи ако не наведемо и неке од његових мана и недостатака, иако оне, срећом, нису тако многобројне и неотклонљиве. Те мане и недостаци виде се по штетним навикама и обичајима, празноверју и сујеверју у његовом животу и раду, па и при подизању деце.

*

Штетних обичаја при подизању деце на селу има доста, они су разноврсни и различити, а зависе од здравствених, културно-просветних и економских прилика дотичног краја и средине.

Живот мајке је од пресудног значаја за здравље и развитак детета. Утврђено је да живот детета (управо услови за правилан развој) почиње од дана мајчине трудноће, те према томе од начина живота, здравља, рада и прилика у којима мајка живи увелико зависи да ли ће се дете родити здраво и на време и правилно и ваљано однеговати и подићи.

И према томе од дана мајчине трудноће треба да почне дечија заштита и нега.

Положај сеоске жене, као мајке, а и иначе, је тежак и напоран. Сеоска жена је примитивна и непросвећена, без основних појмова из хигијене; она ради све тешке пољске радове (сем косидбе) и остаје јој врло мало слободног времена да га посвети подизању детета.

Поред тога као редовне појаве у нашем селу су следеће чињенице:

1) *Сеоска жена-породиља готово и нема одмора — бабиња.* Све до пред сам порођај она ради тешке физичке послове, не уме се нити пак може довољно чувати, па ради тога није реткост да роди пре времена или да настрада при порођају. Има случајева да жена роди при раду, на путу и сл., а готово све сеоске жене 5—6 дана после порођаја устају и почињу да раде, што има не ретко за последицу разне компликације и незгоде, а није искључена и смрт мајке.

2) *Сеоска жена редовно рађа без присуства лекара или бабице,* те је при сваком тежем случају беспомоћна и препуштена „божјој вољи” и случају.

3) *Сеоске жене пре и после порођаја пију ракију,* што има штетних последица и за њено и дечије здравље. Она тога није свесна, а та је навика дубоко укореењена у нашем народу.

4) *Кад се дете роди ушивају му и вежу о врат разне амајлије* (противу урока, страве и сл.), а када се дете разболи зову

му сеоске врачаре и гатаре — надрилекаре, те му бају, броје и сл., а лекарска помоћ често дође и сувише доцкан и није чудо да остаје безуспешна; „када треба попа — зове лекара”.

5) *Жене на селу своју децу без потребе претерано стежу* у повоје и пелене, што често има врло штетних последица за правилан развој детета.

6) *Сеоска деца почињу рано да пију и пуше*. На славама, свадбама, заветинама и сл. приликама често се види да дете од 5—6 година испија по неколико чаша ракије, тог убитачног отрова за његово здравље и развитак, чега нажалост нису свесни ни родитељи нити онај ко им то даје.

Мушкој деци и одвише рано (10—12 год.) дају цигарету или лулу да пуши „од мила” што кажу, што врло неповољно утиче на дечије здравље и развитак, а испољава се у повраћању и бледилу те деце.

7) *Сеоске куће су махом неподпођене (непатосане) са малим и ниским прозорима*. Деца пузе по земљи и прабини, прљавих ручица и ногу, па такве руке стављају у уста или њима тару очи, што је чест узрок разних болести и обољења.

8) *Деца на селу редовно живе и спавају заједно са родитељима*, немајући своје посебне одаје, па су често сведоци породичних свађа, туче и псовки, а што је најгоре и полног сношаја родитеља.

Те и такве прилике и сцене су врло неповољни услови за правилан развој и морални одгој сеоске деце.

9) *Сеоске девојке, нарочито у планинским и забаченим селима, удају се врло рано* (почевши од 13—14 година), а да претходно немају никаквог појма и обавештења о браку, полу и материнском позиву. Неке се удају пре навршене 16 године и живе у дивљем браку (конкубинату) док не наврше године за венчање.

10) *Деца претшколског и послешколског доба* (до 7 године и после навршене 12 године) остају без надзора и контроле, немају начина и средстава да живот учине веселим и безбрижним: она готово и не знају за лепоте и радости детињства.

11) *Сеоска деца почињу врло рано да раде тешке пољске и др. послове* што има штетних последица по њихов правилан физички развој и напредак, а доба пубертета их готово редовно затиче необавештене и незаштићене.

12) *Исхрана деце на селу је слаба и недовољна*. Сеоска деца, што звучи парадоксално, врло мало уживају воћа и поврћа, јер га сељак или нема или пак све оно најбоље и најлепше одваја

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

и носи на пијацу да уновчи. На селу се много пости, а од тога нису поштеђена ни деца.

13) *Сеоска жена је примитивна, непросвећена и неука.* Она често не зна ни оченаша, а камо ли што друго, а такве жене и поред најбоље воље не могу правилно и успешно подизати своју децу, а поред тога много су и оптерећене тешким радовима за „хлеб насушни”, па им остаје дрло мало времена да га посвети деци.

Напред наведене штетне навике и обичаји су узроци да су сеоска деца често бледа, жута, испијена, мршава, слабо и неправилно развијена, те често нагињу разним обољењима, нарочито туберкулози.

Ипак „ђаво није црн као што изгледа”, те и на селу, поред штетних, има и добрих обичаја и навика у погледу подизања деце, што сеоску децу углавном одржава и крепи, а то су:

1) *Наше сељанке редовно доје своју децу по 6—8 месеци,* а познато је да је мајчино млеко најприроднија и најздравија храна одојчета и да га ништа не може заменити и надопунити у потпуности, јер дојење, односно мајчино млеко, даје и изванредан отпор (предохрану) за разне дечије болести.

2) *Сеоска деца проводе доста времена на сунцу и чистом ваздуху,* чувајући стоку, играјући се, радећи, а док су још мала мајка их обично носи са собом када пође на пољски рад. Сунце и чист ваздух, поред хране и чистоће, најбољи су услови за правилан физички развој детета.

3) *Сеоска деца се одгајају слободно „емиловски”,* без претераног тетешења и мажења, без много шарених крпа и играчака, без много фантазије и бајки; до сазнања долазе више непосредно, те постају у животу реални и доста рано одважни и самопоуздани људи.

4) *Боравак у природи и борба са њом (савлађивање),* посматрање природних појава и промена непосредно, дају сеоској деци више постојања, љубави и разумевања за земљу и крај где живе; она су везана за природу и зависна од ње, па је ту извор њихове побожности, етике и самилости и реалног гледања на свет и живот.

5) *Морално и национално васпитање сеоске деце* даје се примером (нар. песме уз гусле, приповетке, ратни доживљаји) и стога сеоска деца, а доцнији људи, имају јако развијену моралну и националну свест.

*

Да би се положијај сеоске жене и детета, па према томе и села и државе, поправио и отклонио штетне навике и обичаји при подизању деце на селу, потребно је:

1) Сеоску жену просветити опште и практично, дајући јој што више практичних поука из хигијене и домаћинства, путем основне наставе и домаћичких школа и течајева, чији би се програми морали саобразити потребама и приликама краја. Улога филма у овом раду била би врло велика и значајна.

2) Потребно је да свака већа сеоска општина има лекара или бабицу (а по могућству обадвоје), а у сваком среском месту болницу, родилиште и саветовалиште за трудне жене.

3) Бремениту сеоску жену законом заштитити, дајући јој прилике да пре и после порођаја буде поштеђена од напорног рада.

4) Спречити удају пре навршене шеснаесте године.

5) Деци претшколског, а нарочито послешколског доба дати могућности и начина да се боље изграде, поуче и спреме за живот, путем продужних и виших народних школа, практичних течајева и спортских организација.

Истина наш Закон о народним школама предвиђа осмогодишње школовање и обавезно похађање мушке и женске деце, али нити на селу постоје продужне школе, нити пак женска деца похађају у више од 20% основну наставу.

6) Потребно је да се и на селу (по општинама) приређују дечији дани, са наградама и премијама за здраву и добро однеговану децу, што би имало великог васпитног и моралног утицаја на подизање сеоске деце.

7) У свим сиромашним селима организовати при народним школама ђачке кухиње, бар за време зимских месеци.

8) Потребно је о селу и сељаку мање говорити и писати, а више радити на његовом подизању са више љубави и разумевања, ангажујући при томе све ваљане и способне снаге, без обзира на професију, рекламу и материјалну награду, јер само истински рад и љубав могу подићи и препорудити наше село.

То је посао узвишен и тежак, поље рада широко, а радника још увек недовољно, мало.

Часно је, патриотски и витешки бити борац и заложити све своје снаге за спас и одбрану отаџбине у даном моменту, часно је бити савестан и исправан чиновник, али је исто тако часно, ако не и још часније, бити добра мајка и подизати и чувати народни подмладак у здравом, крепком и трезвеном духу и учинити све што се може да наши наследници, наше потомство и узданица наша, буде без страха и мана: здраво, ваљано и честито!

То је национална и човечанска дужност свих нас!

Бранко Ђ. Матавуљ, учитељ

БЕЛЕШКЕ И ПРИКАЗИ

Два века српског сликарства од Милана Кашанина, директора музеја Кнеза Павла, in folio, 42 с. + 120 репродукција. Издање Државне штампарије, Београд 1942.

Овом делу које је издато иницијативом Министра просвете, г. Велибора Јонића, претходи неколико предговорних речи самога г. Министра који, у овој импозантној галерији слика нашег 18 и 19 века, с правом види „доказ уметничке способности српског народа као и јачине његовог нагона за мирним радом и културним стваралаштвом”.

Ово значајно дело г. Кашанина приказује нам два века српског сликарства: 18. и 19 век, који „нису ни код нас ни у иностранству толико познати колико заслужују”. И то је довољан разлог да се о њима пише, утолико пре што у њима српска сликарска уметност, после своје славне средњевековне епохе и своје декаденце у 16 и 17 веку, поново налази „своју другу велику епоху”.

Ова епоха у свом развоју пролази кроз извесне фазе које претстављају различите оријентације сликарске уметности. Г. Кашанин прати ове фазе у њиховом развоју, означава њихове претставнике, даје уметничку анализу њихових радова износећи од свакога по неколико репродукција; и то пружа прилике читаоцу да се вежба у уметничком посматрању и суђењу.

Прва фаза почиње с бароком, који се увлачи у српско сликарство под утицајем Запада. С њим се чини прекид с традиционализмом у дво-струком смислу: у смислу искључиво црквене тематике и византијског начина обраде. С бароком улази у сликарство не само један нов стил већ нарочито једна нова шира тематика. Природа, нага тела, композиције из националне историје, портрети, све то прекида монотонију религиозних мотива. „Сликарство постаје интимније, веселије, више световно и по духу и по темама.” — У првој четвртини 18 века сликари су били већином монаси и свештеници; сликали су у манастирским атељеима, без потписа; тек од средине 18 века већина сликара је из световног реда, школује се на страни, и потписује своје радове. — Да је барок могао у нашој средини да заузме место традиционализма, нису томе допринели само уметници већ и њихови послодавци. „Грађани су се толико дружили са људима суседних народа, путовали, гледали око себе и прилагођавали се новом животу да су, крај свег поштовања националне традиције, брзо нашли у бароку израз оног удобног и радосног живота, којег су били тако жељни после ропства под Турцима.” Ипак то не значи да се црквене ствари нису радиле; оне само нису биле једини и искључиви предмет сликарства; уствари сликари су још кроз цео 18 век углавном живели од поруџбина манастирских и црквених, па и кроз 19 век своју најбољу зараду су имали од израде иконостаса.

Претставници барока су: Христифор, Јоаким Марковић, анонимни сликари фресака цркве манастира Крушедола, Никола Нешковић, Васа Остојић, Јанко Халкозовић, Амвросије Јанковић, Димитрије Бачевић, Теодор Димитријевић Крачун, који „превазилази све претходнике . . . први стварни мајстор међу новијим српским сликарима, неоспорна слава српског барока“, Димитрије Поповић, Георгије Тенецки, који уноси у снажни и патетични барок љупкост и грациозност рококоа, и на тај начин, у последњој четвртини 18 века, ствара нову струју, мешавину рококоа и барока, чије је главни претставник Теодор Илић Чешљар.

Крајем 18 и у првој четвртини 19 века класицизам у уметности и рационализам у просвети дају тон духовном стваралаштву. Класицизам у сликарству се познаје и по темама које се узимају из грчке и римске историје и митологије, и по обради, где „композиције постају прегледније, цртеж прецизнији и снажнији, боје мирније, . . . покрети у фигура су одмерени, . . . сликаре више руководи разборитост него осећајност“.

У првој половини 19 века на сликарство је највећи утицај вршио грађански сталез, ма да је црква била још и тада највећи послодавац и покретач сликарске уметности. Цркве су припадале општинама, „и општинари су били ти који су бирали и плаћали уметнике . . . За дивљење је како су, каткад, мале општине и мали људи умели давати велике суме за слике у својој цркви. Општине су се надметале која ће имати лепши иконостас . . .“ С друге пак стране, поред црквених слика радили су се много и портрети. „Никад се код нас грађани нису толико портретисали као у првој половини 19 века.“ Пејзаж је мало рађен, јер то нико није тражио; мртва природа такође врло мало.

Међу значајнијим претставницима овог правца поменимо Арсенија Теодоровића, врло плодног сликара, који је израдио 26 иконостаса и више портрета, и који претставља једну од најкрупнијих личности у нашој новијој сликарској уметности, и Константина Данила, великог сликара средином 19 века, чији је аутопортрет једно од најлепших дела које је икад створио један српски сликар. У неким својим портретима „Данил је савршен“. Његове „портрете архимандрита Павла Кенгелца и свештеника Јована Поповића могао би потписати и најбољи савремени сликар у Европи“. „Данил је као портретист ненадмашан.“ Поменимо још Николу Алексића, врло плодног сликара, који је израдио око 1000 црквених слика и велики број портрета, „међу којима има одличних и слабих, али који показује такву убедљиву и снажну реалистичку црту какву нема ни један други уметник из његове генерације“; и Уроша Кнежевића, који је „створио једну од највећих и најдрагоценијих галерија портрета које има у српском сликарству.“ Код њега је Кнез Александар Карађорђевић поручио око 30 портрета народних људи из устанка 1804, на челу са Карађорђем и члановима његове породице. „Ретко који сликар да је био толико тражен као Урош Кнежевић. Његов рад узет у целини претставља грађанску Србију из средине 19 века.“

Трећа фаза карактерише се романтизмом, који се јавља у српском сликарству око 1840 отприлике. Романтичаре одликује „велика љубав ка прошлости и народним песмама“. „Догађаји из средњег века, личности из народне поезије, устаници под Карађорђем и Милошем, старе српске зајужбине, уопште су главни извор и повод за сликање.“

Главни претставници овог правца су Димитрије Аврамовић, Павле Симић, који „с нарочитом пажњом израђује турске физиономије и костиме“; Аксентије Мародић који слика источњачке жене, витезе, просјаке; Новак

Радонић, веран хроничар грађанског друштва свога доба; Ђура Јакшић најдаровитији сликар у генерацији романтичара и од најдаровитих српских сликара уопште; Љубомир Александровић са својом *Берачицом* најлепшом сликом „те врсте код нас у целом 19 веку“; а најплоднији од свих сликара романтичара је Стеван Тодоровић који је дао преко 300 портрета, до 30 историских композиција, преко 700 икона, итд.; „незаменив хроничар београдског друштва“. Неки његови портрети „стоје на висини најлепших портрета целокупног нашег новијег сликарства.“

Последња четвртина 19 века у српском сликарству карактерише се реализмом. Реалисти не узимају мотиве — као романтичари — из прошлости већ из садашњости, из реалног, свакодневног живота. „На њиховим композицијама први пут се виде обични људи на свакидашњем послу и у свакидашњем оделу, први пут се сретају сељаци, пастири, водоноше, везиље, деца.“ Реалисти су створили и пејзаж и унели нагу фигуру у наше сликарство.

Први се појављује у овом правцу Милош Тенковић, који је дао 17 уљаних слика, 2 акварела и 16 цртежа. Његова *„Продавачица цвећа* је од оних дела која обележавају нов период у историји уметности једног народа: са том лепом малом сликом . . . отпочиње реалистички правац у српском сликарству.“ Ђорђе Крстић је без сумње најдаровитији у генерацији реалиста. Његов *Анатом* претставља „ремек-дело реалистичке школе и једно од најбољих и најважнијих дела у српском новијем сликарству.“ „Велике и значајне“ су такође његове слике националног карактера *На извору*, *Под јабуком* и *Растанак*. Урош Предић, „најпопуларнији портретист београдског друштва“. „За педесет година рада он је више насликао портрета и икона него иједан српски сликар: преко хиљаду.“ — Паја Јовановић „са Предићем најпопуларнији српски сликар за педесет година.“ Постигао је име још пре своје 30 године, чак и у иностранству. „Он слика европске владаре и владарке, крвну и новчану аристократију у свету, црквене великодостојнике, чувене жене, дипломате, славне људе.“ „Академски реализам Паје Јовановића достиже висину најчувенијих сликара тога правца у Европи.“

У последњој деценији 19 века са Муратом, Вукомановићем и Алексићем реалисти прихватише импресионистички начин сликања; и тако епоха која је почела с бароком заврши се импресионизмом. — Г. Кашанин налази у њој „аутентичних талената и ваљаних дела“, толико сведочанства „о виталној снази и могућностима напретка“ нашег народа.

Г. Кашанину треба одати пуну хвалу на живим симпатијама са којима он улази у живот и рад српских сликара. Ретко је која грана наше уметности нашла компетентнијег и одушевљенијег тумача него што је сликарство у г. Кашанину свога. Његова минуциозна анализа слика, изражена једним богатством вербалних средстава, подесних како за визуелне ниансе тако и за појмовне суптилности; његово увек сигурно осећање литерарне лепоте — које се не учи већ рађа — и које даје његовој мисли један магистрално уједначен, јасан и прецизан облик, — ствара код читаоца непосредно уверење да га, кроз велику двоковну галерију слика, води један учен и поуздан вођ коме је она цела у танчинама позната као да је у њој одрастао. Он одлично познаје не само дела већ и људе ствараоце дела. Његова претстава средине у којој су сликари стварали, рељефна је и жива. Он познаје у појединостима све утицаје који су на њих дејствовали. — Добро пречишћених појмова, либералног духа, без икаквих предрасуда, г. Кашанин разликује добро дух времена од индивидуалног

израза: у свакој школи, у сваком правцу, у сваком стилу, може бити јаким талената и ваљаних дела; и он их стварно и налази. — Те таленте и та дела он предаје српској јавности да се с њима боље упозна и да их заволи. Његов мајсторски приказ тих дела најбоља је гаранција да ће се иста симпатија, коју је он унео у њих, побудити и код његовог читаоца.

Ф. М.

ПРЕГЛЕД СТРАНИХ ЧАСОПИСА ФИЛМ У НАУЦИ И НАСТАВИ

Психолошко — педагошки проблем — од проф. Кр. Казелмана¹⁾

У јануарској свесци угледног немачког часописа „Дух времена“²⁾ даје проф. Казелман документован чланак о филму с обзиром на његову примену у науци и настави. Како се у последње време развила читава наука која проучава филм с техничког, естетског и социолошког гледишта, он се бави питањем, је ли филм носилац науке и наставе и који су психолошки и педагошки проблеми скопчани с његовим формирањем и његовом употребом. У овоме погледу су прилично скептични људи, солидни и научно образовани, нарочито старије генерације, вели он. Они сматрају да између филма и науке постоји читава провалија, јер у њиховој потсвести постоји још увек сећање на почетак филма крајем прошлог века, када су биоскопи постојали само на вашарима. Међутим филм захваљује за свој постанак чисто научним озбиљним настојањима да се оптички рашчлани процес кретања. (На пр. трчање коња.)

Прве научне филмове приказивао је још 1898 године најистакнутији биљни физиолог Вилхелм Пфефер на лајпцишком универзитету. Његове филмске траке са којима је приказивао појаве растења биљака, давно је престигла данашња фотографија и филмска техника, али оне још и данас испуњавају свој научни и наставни задатак. Њих је недавно издао Државни институт за филм у науци и настави, коме је стављено у дужност да производи научне и наставне филмове за све врсте школа. Одатле се развио научни филм као средство за научна испитивања и наставу, јер се филм показао као врло zgodno средство за проучавање и приказивање у замрзеним случајевима. Он допушта да се покретна збивања понављају колико год се хоће, тако да се, за разлику од експеримената и посматрања природе, не могу поткрасти никакве нетачности и грешке. Осим тога он допушта да се кретање убрза или успори и на тај начин учини приступачним пажљивом посматрању.

Наука је у томе постигла велики успех тако да се од обичних 200 слика у секунди дошло до 5.000 слика у секунди. У својим техничким филмовима за истраживање успео је поменути Државни институт да употребом слике и радио осветљења направи филмске траке које могу приказивати тачно мерену фреквенцу од $6\frac{1}{2}$ милиона слика у секунди. Поред тога филмска камера може се повезати са телескопом и микроскопом да би се учинило видљивим кретање најудаљенијих тела. Помоћу рентгенске кинематографије видимо покрете у људским и животињским телима; филмски снимци са ултрацрвеним зрацима или у поларизованом светлу износе нам на видело

¹⁾ Prof. Chr. Caselman.

²⁾ Geist der Zeit — Wesen und Gestalt der Völker (Herbert Stubenrauch Verlagsbuch handlung — Berlin) — Organ des deutschen Akademischen Austauschdienstes.

објекте и њихове покрете које око не може да примети. Једном речи, филм је данас науци неопходно потребан, јер он објашњава појаве биолошке, физичке, хемијске или технолошке врсте, које никаква друга средства не могу тако јасно да прикажу.

Међутим филм за научно испитивање није психолошко-педагошко питање. Он износи само научно техничке проблеме, он подлеже само закону безусловне истинитости.

Али оно што је данас научно истраживање, то је сутра већ учење, а учење, било на високим школама, било оно елементарно учење основаца јесте психолошко-педагошко питање.

Код учења се јавља извесна привидна противречност. За разјашњавање замршенијих научних проблема потребно је мање психолошко-педагошке спреме, док су за објашњавање једноставног научног материјала психолошко-педагошки напори много већи. Те привидне противречности нестаје чим се сетимо да замршена питања постављамо зрелом, развијеном, школованом бићу, док и најједноставнија сазнања чине знатне тешкоће младом и неразвијеном бићу. Наставник на високој школи мора да савлада своју научну струку до ситница, али му је потребна незнатна примена психологије и педагогије. Међутим учитељ основне школе не мора да располаже великим стручним знањем, али мора да буде добар психолог и педагог, ако мисли да постигне свој наставни циљ. Исто тако филмови за наставу у високој школи не захтевају нека тешка психолошка и педагошка умовања, они морају само бити јасни и исцрпни. Они су због тога првокласно средство за посматрања и разумевања.

Али филм има два лица као Јанусова глава. Он се показује једанпут као хладно посматрање управљено на рационално спознавање, а други пут као страствени покрети. Отуда долази његово сугестивно дејство које осваја и дубље душевне слојеве. Он има моћ доживљавања, јер неодољиво вуче за собом гледаоца. Осветљено платно у замраченом простору привлачи погледе свију и тада почиње учествовање у доживљајима, коме нико не може да се одупре. Преглед се мења, гледа се одозго, одоздо, с лева, с десна, убрзавање и успоравање времена држе нас у својој власти. Изгледа да усвајамо филмске догађаје без муке и напора. Ту би се филму могла да стави главна педагошка замерка коју су још Грци познавали: да се без муке не може стећи право образовање. „Зар се баш тим пасивним примањем филма и слике не сакати моћ претстављања?“ пита се проф. Казелман. — Међутим он одмах затим додаје да је то велика заблуда. Нама само изгледа да је гледање филма лако, без икаква напрезања. Зато што учествујемо тако дубоко, зато што нас динамична снага филма заноси и одушевљава, ми у почетку не осећамо напор, као увек кад осећамо нешто у радосном узбуђењу. Али напор је ипак ту. Осим тога, гледање није ништа пасивно. Оно је психичка радња. Од оптичких утисака на нашој мрежњачи настаје сазнање тек радом мишљења, сећањем, асоцијацијом или закључивањем. На пр.: ово је мачка. Ми никако не видимо све што се оцртава на нашој мрежњачи. Куда би нас одвело кад би идући улицом велике вароши подели хиљадама табли и натписа, све предмете у излозима, све особе и сва превозна средства. Ми ту уопште не стављамо у покрет своју мисаону снагу којом једино долазимо до свесног виђења — просто ради самоодбране, јер ми почињемо да видимо само онда кад се смемо надати да ћемо заиста савладати објекте нашег опажања.

Али људски дух може савладати само мисаоне везе и мисаоне целине. При томе није нужно да везе увек буду јасно свесне. Када идемо кроз неку

лепу шуму *отворимо очи*, или боље речено: стављамо своју мисаону снагу у покрет, ми *видимо*. При томе није потребно да будемо свесни геолошких, научно шумарских, историјско насељеничких веза појединачно: ми с поверењем наслуђујемо мисаоне целине. Када стојимо пред готском катедралом не збуњује нас обиље потпорних полулукова и готских шиљатих торњића, пластике и осталих украса, јер овде, као што рече Гете о штрасбуршкој катедрали, свако влаканце служи целини. Ми наслуђујемо духовну целину уметничког дела и *видимо*, а да и не студирамо основни нацрт или план.

Дакле наше мишљење може да преради наше надражаје у духовну целину. Зато слике треба да буду такве да се могу прерадити како по својој множини тако и по темпу приказивања. — На крају свега јасно је да гледање слике и филма не убија делатност нашег духа ни фантазију, — само ако је филм на своме месту.

А од какве је користи филм за наставу? Већ смо видели: филм има двоструку особину, да разјашњава и да нам изазива доживљаје.

„Свака настава живи од поларне напетости главе и срца, од јасног схватања и интуиције, од рационалног сазнања и доживљавања. Иако је главна сврха наставе рационално сазнање, знамо, према лепим речима Пола де Лагарда, да сазнање долази често „на крилима љубави“ т.ј. доживљајима. Али што је невештији младеначки дух за апстрактно, логично мишљење, тим више му треба „крила љубави“. Настава код малих је стварно настава доживљавања, а настава код зрелих ученика ставља тежиште на схватање логичне целине. Али ма какво да је полазно становиште, ма шта се наглашавало, увек сазнање мора да се продуби у доживљај, сваки доживљај да се разјасни до појмовног сазнања.

Зато је потребно да се наставни филмови по својој садржини, по своме извођењу диференцирају према добу старости ученика: филмови са чисто логичном апстракцијом за одрасле, а филмови који изазивају способност доживљавања за млађе ученике.

Говорећи о т.зв. културним филмовима проф. Казелман је мишљења да многи од њих, баш из наведених разлога, нису за наставу. „Културни филм“, каже он, „односи се према наставном филму као слободно писан подлистак у забавном делу неких новина према одељку неке научне књиге са истом темом. Културни филм тежи да одраслим пружи у забавној форми нешто вредно и поучно, зато се труди да унесе у свој оквир што више интересантног и невиђеног; он може да скаче с једне интересантне тачке на другу а у исто време користи се осећајном музиком која нас неопажено води преко свију оптичких и логичних провалија“. — Међутим наставни филм је централно наставно средство у строгом смислу речи, у њему се ради о буђењу и јачању критичног разумевања. Зато је овде осећајна музика сасвим неумесна. Овде су у питању мале наставне целине које могу да се обраде на једном часу, јер наставне филмове мора да обради наставник, а не машина. Настава се не сме да механизује. Филм није за то ту да лишава наставника наставног рада, већ да га учини потпуно активним. Зато наставни филм мора бити начелно неми филм и он се не сме шаблонизирати, јер нико више не верује у јединствен људски ум у који се потребно знање може улити, без обзира на род, расу и доба старости методама које важе за све подједнако. Модерни педагог мора да се управља према умном и душевном стању разреда коме предаје. Није исто да ли се ради о десетогодишњем ученику једног великог града, или о дечку истог доба старости из каквог планинског села. Није свеједно да ли ће се предавати пред шестогодишњим или шеснаестогодишњим ученицима. Искусан наставник зна чак и то да се

четрнаестогодишњаки ове године разликују од четрнаестогодишњака прошле школске године.

У једном речу у педагогици не постоји стандард-предавање. Наставник рецимо високе школе, хоће студентима да прикаже филм по сасвим одређеним гледиштима и да им каже шта он сматра да је потребно. Зато је наставни филм неми филм, са извесним отступањима онде где се то може допустити: мотори у раду, таласи кад ударају о обалу, птице које певају, а све то не треба само видети већ и чути.

За наставне сврхе различитих школа морали су се створити специјални филмови. Ти се филмови могу поделити на филмове сазнања и филмове доживљавања.

Да би се омогућило јасно сазнање примењују се различита средства. Ту је пре свега примена цртачког трика, која је највиши облик очигледне апстракције. Каткад ће бити сасвим довољно велико снимање, други пут ће се микроскопом објаснити биолошка збивања. Да би објаснили оплођавање и ембрионални развитак радићемо са убрзањем времена, — да би објаснили анатомске односе птичијег летења, употребићемо справу за успоравање времена. — Код свих тих средстава ради се о разјашњавању, циљ је јасно посматрање и рационално спознавање. Ти су филмови намењени првенствено зрелијим ученицима.

Што се тиче филмова доживљавања, ту такође имамо разне могућности. Деци се могу приказивати кратке приче о животињама, где се не ради о зоолошко-анатомском сазнању, већ само о најједноставнијем разјашњењу појмова и богаћењу речника. „Када с револтом посматрамо како младо кукавче избацује из гнезда своју полубраћу, тада се код старијих ученика из узбуђења доживљавања намеће питање: „Зашто?“ Доживљавање је овде основ за осећајна збивања која испрва нису била схватљива. Други пут опет има филм нарочито утицајно језгро доживљавања као тачку кристализације за памћење. Памћење није нека посуда у мозгу већ снага која ниче у ирационалним слојевима, само што оно што се тиче тих дубљих остаје. „Треба пазити код таквих сцена доживљавања да се буде што ближе у вези са језгром теме и да доживљај постане „крило љубави“ које носи у земљу сазнања“.

Највиши облик доживљавања долази увек од готовог уметничког дела. Немачки државни институт за филм и слику даје школама пре свега филм у облику филма бајки. Овај филм доноси разноврсне уметничке, педагошке и психичке проблеме. Натуралистичко приказивање филмских глумаца противречи карактеру бајке. Оне носе у себи необичну мешавину фантастичне нестварности и стварних црта. Такви филмови бајки пуни су хумора и поезије, код њих се ради о правим уметничким делима, а из правих уметничких дела проистичу стваралачке снаге које формирају личност. Тако овде филм служи не само настави, већ и вишем циљу: васпитању.

Велика Источна Азија — гледана педагошки. — У „Франкфуртским новинама“ од 30 јуна 1941 године изашао је чланак познате немачке списатељке Лили Абег „Велика источна Азија — педагошки проблем“. Писац се труди да прикаже духовно и васпитно спремљене јапанске омладине и припремање за водећу улогу у источноазијском простору. Ево неколико интересантних извода из тога чланка:

Док су се Јапанци у прошлом веку надчовечански напрезали да Јапану извојују угледан положај у свету и достигну ниво западне цивилизације, данас улажу велики напор да изграде нов поредак у источноазијском про-

стору под јапанским вођством. Ма да се и раније сматрало да се од јапанских ученика и студената траже крајњи напори, данас се извесним поправкама и изменама постижу бољи резултати. Народне и средње школе утркују се да створе што способнију и прекаљенију омладину. У многим школама се сада и зими ради гимнастика и спорт са обнаженим горњим делом тела и босим ногама. У брдима су чак пронашли да је за циркулацију крви добро (учионице су већином незагрејане) ако деца пре наставе изведу једно трчање босоноги по снегу. Скоро све школе учествују данас у пољопривреди и многим другим радовима. Кад се омладинци отпусте из школе, постоје разна удружења и организације које се брину за њихово даље образовање, уколико не прихвате одмах свој позив. На првом месту треба поменути насељеничке школе, нарочито за Манџуко. Недавно је на једном усамљеном острву на океану створен логор за 200 омладинаца који се овде на четворомесечним курсевима васпитавају спартански. Код свију ових напора наглашава се један старојапански идеал јаче него у последњим деценијама: то је *изграђивање карактера место научног образовања*. Васпитати здраве и енергичне људе који су свесни задатка Јапана. То је главно. Млади људи који ће можда доцније једном у далеким земљама служити Јапану као пољопривредници, чиновници или наставници, морају бити тако чврстог карактера да не подлегну ни благом поднебљу Јужног мора ни скептичној мудрости Кинеза.

И у наставном плану се већ види промена става. Многе школе су већ увеле кинески језик као наставни предмет (до сада су се само читали кинески класичари, али се није учио ни књижевни ни говорни модерни кинески језик); у неким школама може чак да се бира на место досадашњег обавезног енглеског, кинески језик. И малајски се више учи. Карактеристичне су биле пријаве овога пролећа у једној школи у Осаки: за кинески се јавило 389 интересената, док је највиши број пуштених износио 75; за малајски 188 (максималан број 25); а за немачки такође 188 (максималан број 30). — Многи универзитети и друге више школе увели су и нове предмете и течајеве као на пр. привреда у источноазијском простору, јапанска привредна теорија, историја оријенталског права, азијатска историја и литература уопште и др.

Средње школе већ давно не могу да се одупру навали. За последње четири године могло је већ у средњим школама да се прими само једва преко половине пријављених. Може се замислити какво нервирање значе за породице годишњи пријемни испити за средње школе — кад се зна унапред да се скоро сваки други ученик одбија. Још теже су прилике на вишим школама, припремним школама за универзитете. Од десет пријављених овде се по правилу могу примити само два до три. Кад ови шеснаест- до седамнаестогодишњи ђаци иду на пријамни испит, пошто су недељама даноноћно радили, имају обесхрабрујуће осећање да ће само сваки четврти или пети од њих положити испит. Јапански хероизам почиње већ у школи.

Нови задатак, стварање великоисточноазијског поретка, повело је јапански народ и тиме и јапански духовни живот један корак унапред. Борбе и рад последњих деценија, па и дуготрајни рат с Кином нису сломили снагу народа, већ је напротив преузимање нових одговорности и обавеза дало нацији нови импулс. Јапан се и духовно спрема да изврши промену од велике силе у светску силу.

Комунизам у школи. — Према једној notiци у часопису „Итернационални часопис за васпитање“ одбор, одређен од њујоршког градског сената, за испитивање комунистичког роварења у школама, универзитетима и оста-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.FR

лим њујоршким васпитним заводима поднео је свој извештај. Одбор је утврдио да округло 3.500 њујоршких студената стоје под непосредном контролом комунистичких организација, као на пр. „Американске студентске уније“. То саопштење изазвало је у њујоршкој штампи појмљиву пажњу, утолико више што извештачи отворено изјављују да американски студенти који стоје под комунистичком контролом морају безусловно да се покоравају наредбама Москве. По упутству комунистичке интернационале од студената се тражи да у њујоршким васпитним заводима изазивају немире и нереди, и да шире комунистичке, нарочито атеистичке списе који теже да припреме американске васпитне заводе за будућу светску револуцију.

(Према Интернационалном часопису за васпитање)

ТЕЛЕСНО ВАСПИТАЊЕ У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА 47 ЗЕМАЉА

Др. Виктор Франке, сарадник Интернационалног надлештва за васпитање у Женеви издао је у лето 1941 године књигу о телесном васпитању у основној школи у 47 земаља, чије резултате овде укратко приказујемо:

I Место телесног васпитања у наставном плану

У којим се разредима предаје телесно васпитање?

Да би се добила слика о месту које припада једној струци у целокупном програму, прво се мора упитати у којим се разредима предаје та струка. Значај који се уопште придаје телесном вежбању види се из чињенице да је телесно вежбање предвиђено у свима земаљама које су при испитивањима узете у обзир, у програму забавишта као и свих разреда основних школа и виших основних школа. По себи се разуме да телесне вежбе морају бити прилагођене узрасту деце, и у забавиштима на пр. узимају облик заједничких игара, ритмичких игара ит.д.

У земаљама које поред јавних основних школа имају и приватних, изгледа да је телесно васпитање обавезно само у јавним.

Број недељних часова за телесно васпитање у разним разредима.

Број недељних часова посвећених телесним вежбама у разним разредима у појединим земаљама је врло различит.

Према материјалу разних просветних управа стоје телесним вежбама на расположењу један час недељно: у Колумбији и Финској (I и II разред), у Италији (почев од III разреда), у Шведској (I разред); — 1 до 2 часа недељно: у Аустралији (1 час 20 минута у I разреду, онда постепено све више до 2 часа у VIII разр.), у Аргентини, Бразилији, Бугарској, Костарици, Естонији, Финској (III и IV разр. градских школа и у свим разредима сеоских школа), Новом Зеланду, Панами, холандији, Португалији, Енглеској, Румунији (3 последња разреда), Шведској (од II до VIII разр.), Турској, Јужној Африци; — 2 до 3 недељна часа у Немачкој (од II до III разр.), Белгији (од I до II разр.), Чиле, Куби, Данској (нижи разреди основне школе), Египту, Екватору, Шпанији, САД, Мађарској, Литванији, Норвешкој (од IV до VII разр.), Румунији (4 прва разреда), Швајцарској (Базел), Тајланду, Уругвају; — 3 до 4 часа недељно у Немачкој (IV разред), Данској (виши разреди), Литванији; — 4 до 5 часова недељно у Немачкој (почев од V разр.).

Поред тога мора се указати на време које омладинске организације посвећују телесном васпитању.

У Румунији је на пр. један дан у недељи посвећен „Страја Тарии” организацији која придаје огроман значај развиту омладине спортом, народним играма, излетима и телесним вежбама.

И у Португалији стоји једно јутро, наиме субота ујутро, које је посвећено раду „Португалсек омладине” потпуно на расположењу телесним вежбама.

Што се тиче забавишта врло се ретко опмиње време које је одређено за телесно васпитање. Због еластичности распореда часова у овим школама у већини случајева није тачно утврђено време за поједине предмете. Ево само 2 примера: у Тајланду дато је телесном васпитању 5 часова, у Финској 2 пута недељно по 20 минута.

Трајање наставних часова.

Да ли се телесно васпитање предаје у нормалним часовима од напр. 40 до 50 минута или се настава у овој струци дели на мале јединице преко целе недеље? Друкчије речено: сматра ли се дејство наставе телесног васпитања у разним земљама као трајније ако се врши у релативно краћим временским размацима, или се очекује више од нормалног трајања часа? Поред овог одмеравања физиолошке врсте морају се наравно узети у обзир и захтеви целокупног програма школа.

У већини земаља које су биле предмет овог испитивања одговара трајање часова телесног вежбама трајању других наставних часова, т.ј. оно износи 40 до 50 минута.

Неке земље подешавају трајање наставе узрасту и снагама ученика: у Финској на пр. траје час гимнастике 25 мин. у 1 и 2 разреду, 45 мин. у 3 и 4 разреду. У Базелу се часови гимнастике деле понекад у нижим разредима тако да два часа од по 30 мин. замењују један час од 50 минута.

Мањи је број земаља у којима се телесне вежбе деле на мање временске отсеке. У Аустралији мења се трајање часа гимнастике између 5 мин. (у нижим разредима) и 15 мин. (у вишим разредима). У САД трајање је између 10 и 15 минута; осим тога постоје у вишим основним школама вежбе гимнастике које трају 2 минута и умећу се према потреби за време школских часова.

Такође и Нови Зеланд, Енглеска, Шпанија и Јужна Африка деле часове гимнастике на мање временске отсеке од 15 до 20 мин.

Кад се одржава настава телесног васпитања?

Време за часове телесних вежбања може да се одреди следећим условима:

Утврђеност школског распореда, климатски или физиолошки услови итд.

У многим земљама изводе се часови гимнастике произвољно изјутра или после подне, на почетку наставе или између осталих предмета.

И климатски услови могу да играју улогу. Тако се у Аустралији часови гимнастике одржавају обично напољу између 10.30 и 11 часова јер су у то доба климатски услови, нарочито у лето, најповољнији.

У извесном броју земаља уметнути су часови гимнастике ујутро између чисто научних предмета или на почетку наставе. У Енглеској су стварни часови гимнастике изјутра, док се игре, пливање и играње радо стављају на крај доподневне и поподневне наставе, што омогућује да се добије у времену за пут до игралишта или базена. У сеоским школама где ученици преваљују велики пут до школе и натраг избегава се по могућности да се настава почиње или завршава телесним вежбама.

Да ли је телесно васпитање обавезан предмет?

Значај наставе телесног вежбања у оквиру наставних планова основне школе не може се боље приказати него указивањем на то да је тај предмет готово у свима земљама које су обухваћене овим испитивањима обавезан. У САД је телесно васпитање додуше само у неким државама обавезан предмет, у Холандији само онда ако је узето у наставни план.

Значај телесног васпитања при преласку у виши разред и на завршним испитима.

На питање о месту телесног васпитања у оквиру осталих предмета не би било довољно одговорено кад се не би разјаснио на крају његов значај при преласку у виши разред и на завршним испитима.

У великом броју земаља не сматра се телесно васпитање као главни предмет, тако да успех у томе предмету не одлучује при преласку у виши разред. Из телесних вежбања не тражи се у читавом низу земаља у оквиру прелазних испита никакав нарочити испит. У Мађарској и Португалији нема овај предмет на прелазном испиту пресудан значај. Ни у Шведској и Финској не спречава оцена телесног вежбања прелаз у виши разред.

Напротив у неким другим земљама придаје се телесном васпитању код прелазу у виши разред и на завршном испиту исти значај као и другим предметима: Немачка, Бугарска, Данска, Финска, Италија, Литванија, Мексико, Панама, Тајланд. Годишњи испит уосталом у неким земљама има карактер преставе у којој учествују родитељи и школске власти.

Посебна настава за децу ослобођену од наставе гимнастике.

У готово свима земљама ослобађају се деца гимнастичке наставе само на основу лекарског уверења; ослобођење може да буде временски ограничено или коначно или да се односи само на извесне вежбе.

Углавном је посебна настава гимнастике за ову децу (ортопедска итд.) још мало распрострањена. У читавом низу земаља они немају наставе из гимнастике. У другим земљама постоји таква специјална настава за љаке ослобођене од гимнастике. Тако се у Мађарској 5000 ученика из 57 школа, бави терапеутском гимнастиком. Ова деца, већином са искривљеном кичмом поверавају се нарочито припремљеним наставницима. Али у већини случајева настава је ограничена на веће градове или насељене области. (Шкотска, Финска, Шведска итд.).

Да ли се настава телесног вежбања предаје само у школи или и у ваншколским установама?

У извесном броју земаља је настава телесног вежбања искључиво ствар основне школе на пр. у Аустралији, САД, Енглеској, Холандији.

У другој групи земаља је школа додуше одговорна за телесно васпитање, али преко тога брину се за телесно оспособљење деце још и извесне ваншколске организације: Гимнастичка и спортска удружења, Приватне високе школе и институти за телесно васпитање (низ иберо-американских држава, Финска, Норвешка, Шведска итд.).

Најзад се морају споменути земље где се омладинске организације званичног или незваничног карактера брине између осталог и за телесно васпитање својих чланова.

У Немачкој на пр. где телесно васпитање у школи заузима велики простор, одају се чланови „Хитлерове омладине“ вежбама свију врста.

У Бразилији преузимају скаути редован тренинг својих чланова.

У Шпанији се оmlадинске организације под вођством „Традиционалне фаланге” брину за телесно оспособљење својих присталица.

У Мађарској је за ученике основне школе почев од 12 године обавезна настава гимнастике у удружењима „Левенте” која су подвргнута војној команди. За ученике више основне школе додата је настава гимнастике у школским спортским круговима које школе морају да уреде.

И у Португалији се у Националној организацији „Португалска омладина” званично предаје телесно васпитање.

У Румунији је телесно оспособљење омладине до 1933 год. било искључиво ствар школе. Од тада је овај задатак пренет у главном на „Страја Тарии”, националну установу која сву своју пажњу обрађа јавном здрављу.

У Италији се најзад чак и настава телесног васпитања у основној школи предаје под заштитом оmlадинске организације „Ђовенту италијана дел Литорио” (БИЛ).

II Сврха телесног васпитања

Сврха које телесно васпитање има у различитим земљама су различите врсте.

Једна од битних сврха ове наставе је телесно оспособљење ученика. Појединачно гласи у извештајима за ово: јачати тело, исправљати физичке мане, навикавати децу на то да се природно крећу и при ходу и седењу добре држе, учинити тело гнпким, развијати спретност и љпкост, улили основе хигијене, учинити телесне вежбе сталном животном навиком, унапредити растење тела, јачати нервни систем, мишиће и разне органе.

Здравље и телесна снага не претстављају међутим сврху по себи. Здравим телесним развитком путем телесне вежбе иде се за духовним и карактерним васпитањем детета, т.ј. иде се за хармоничним целокупним развитком. Ово постављање сврхе долази у овом извештају на најразличитији начин до изражаја. Трајну, концентрисану пажњу деце развијају одлучност и љубав за напор; развијати радну снагу, дати детету хармоничну љпкку равнотежу његових снага.

Телесне вежбе сматрају се пре свега као важна средства за развијање карактера: формирати карактер јачајући вољу, васпитајући за хладнокрвност, одлучност, пријатељство, пожртвованост, ред, дисциплину, самовлађивање, издржљивост, храброст, самопрегор, узајамно поштовање итд.

Тиме што негују дух солидарности и живот у заједници, доприносе телесна вежбања и васпитању за заједницу и припремају ученике за њихове будуће грађанске задатке. Васпитање за заједницу и образовање карактера добили су последњих година једно нарочито значење, као што спомиње извештај САД. У Бразилији је наука о грађанском праву спојена понекад са телесним вежбама. Међутим васпитање за заједницу и за грађанина помиње се у сасвим малом броју извештаја, док се горе наведене сврхе скоро свуда наводе.

И припремање за одбрану земље као изричита сврха телесног васпитања налази се само у малом броју извештаја. У САД издата је већина закона о телесном васпитању после светског рата и иде за тим да ученицима пружи оно што је војницима из 1914—1918 год. недостајало. Осим у балтичким државама узета је у обзир одбрана земље још и у настави гимнастике у Колумбији, Португалији и Јужној Африци.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Табеле вредности за телесно васпитање.

Постоје ли у разним земљама табела вредности за успехе у телесним вежбама?

У извесном броју земаља утврђене су вредности које успеси у телесном васпитању треба да постигну.

Такве вредности постоје на пр. у Немачкој за разна годишта. И у Бугарској постоје средње вредности које поједина годишта треба да постигну у гимнастици и атлетици. Табеле вредности постоје даље у Екватору, Естонији, Финској и у Швајцарској.

У другим земљама постоје табеле вредности само за извесне области телесног васпитања или су постављене за темељ само у појединим областима; две земље имају у припреми табеле вредности.

Два или три извештаја указују на контролу постигнутих вредности. Тако у Немачкој морају ученици да полажу испит из лакоатлетске заједничке борбе; на крају зиме одржава се сличан испит у гимнастичкој заједничкој борби. Осим тога даљу могућност за испитивање успеха пружају једна зимска гимнастичка свечаност и јесења спортска свечаност.

У Данској се даје спортска значка ученицима који су под контролом наставника или наставника неке друге школе успели да изведу извесне вежбе.

У Норвешкој резултате сеоских школа контролишу управни комитет а у градским школама директор школе и један државни инспектор.

И у Шведској се инспектори брину о томе да се прописане норме постигну.

Стручни инспектори за телесно васпитање.

Значај телесног васпитања у основној школи долази до изражаја и у надзору над овим предметом, што је у већини земаља поверено стручним инспекторима.

У Немачкој на пр. додељен је сваком школском надзорничком округу окружни учитељ спорта, уз то постоје срески гимнастички саветници у владама, виши владини и школски саветници код виших претседника као децерненти за телесна вежбања.

И у Бразилији, Данској, Шведској, Египту, Естонији, САД (нарочито у градовима), Мађарској (вишим основним школама и школама престонице), Финској, Шведској, Јужној Африци, Швајцарској (Базел) и осталим постоје стручни инспектори за телесно васпитање, често женски инспектор за девојчице и мушки за дечаке.

III Наставни планови за телесно васпитање

Гимнастика у правом смислу.

Какав простор заузимају поједине области телесног васпитања у оквиру овог предмета? Наставни планови готово свих земаља које моја књига обухвата прописују гимнастику у правом смислу. Ова гимнастика заузима врло велики и ако не битни простор у Бугарској, Португалији, Јужној Африци, Норвешкој (градске школе), Екватору, Енглеској. Напротив не игра никакву велику улогу у САД где се ограничава на вежбе изједначања, које се изводе у току дана, у Литванији и Србији; аустралиске школе не знају за њу уопште. У Данској се часови гимнастике зими у главном посвећују гимнастици у правом смислу.

Игре и гимнастичке игре.

И игре и гимнастичке игре имају своје место у наставним плановима већине земаља. Ове игре одржавају се према клими и годишњем добу напољу или у гимнастичкој дворани. У умереној клими, као у Аустралији, долази гимнастичка дворана у обзир за игре само код млађих годишта и код рђавог времена, док у северној земљи, као Финској, игре у природи долазе до потпуног изражаја само у септембру.

Земље које правој гимнастици не поклањају никакав нарочити простор, јесу оне земље које игре и гимнастичке игре стављају у центар. Тако су игре у САД претежан елеменат, у Литванији заузимају две трећине наставног плана а и у Аустралији и Србији имају велики значај.

Ритмичка гимнастика.

Ритмичка гимнастика помиње се само у малом броју извештаја. Њен мали значај објашњава се недостатком подесних наставничких снага и потешкоћом да се набави музичка пратња. Ипак се и ритмичка гимнастика полако уводи.

У Аустралији је она уведена у неким вишим основним школама. У Бугарској се препоручује учитељу да пази на то да се вежбе изводе ритмички. У Данској играју ритмичке вежбе велику улогу у целокупној гимнастици, нарочито за девојчице. У Шкотској допуњује ритмичка гимнастика гимнастичке часове деце од 6—7 година. Она има следећи облик: а) игре са песмом; б) претварање музичких ритмова у покрет. И у извештајима Естоније, Литваније и Шведске помиње се ритмичка гимнастика. Она је необавезна у турским школама за девојчице. У Јужној Африци она игра улогу само у забавиштима, док у завичају Жака Далкроза, Женеви, заузима важно место и у основним школама.

Народне игре.

Народне игре имају своје почасно место у школама скоро свију земаља, али се само у понеким предају у свима разредима. У већини земаља играју ону улогу или асо у нижим разредима или у вишим или само у школама за девојчице. Узгредно се указује на њихов значај за школске и спортске свечаности.

Обавезан и необавезан спорт.

Обавезан или необавезан спорт има значење углавном у вишим разредима основне школе или у вишој основној школи. У многим земљама је ово значење меродавно, првенствено у англосаксонским земљама. У САД су спорт и игра елеменат телесног васпитања, који преовлађује. И у Јужној Африци је спорт који је тамо скоро увек необавезан јако распрострањен. У Аустралији се труде да изаберу врсте спорта које могу да вежбају деца свих разреда, а не само виших, за које је спорт обавезан.

Ортопедска гимнастика.

Ортопедска или медицинска гимнастика уведена је тек у сразмерно малом броју земаља и налази се често тек у почецима.

У Немачкој су поједине ортопедске вежбе убачене у опште телесно школовање нормалне наставе гимнастике.

У Бугарској наставни планови препоручују медицинску гимнастику или гимнастику изједначења за време четврт часа који је посвећен правој гимнастици.

САД предвиђају посебну гимнастику за слабуњава децу. У Енглеској учитељи у главном нису у стању да предају ортопедску гимнастику. Деца која захтевају нарочити поступак препуштају се клиникама. У Базелу се сваке године одржавају за слабуњава децу специјални курсеви ортопедске гимнастике. Курсеви које посећује око 700 деце стоје под управом нарочито оспособљених учитеља.

IV Методе

Званичне одредбе о наставним методама.

У читавом низу земаља постоје званичне методолошке одредбе за наставу телесног васпитања. Оне се налазе или у званичним наставним плановима или су предмет посебних министарских расписа.

Методолошка упутства не постоје у Аустралији, Бразилији, Финској, Естонији, Холандији и у Норвешкој. Нажалост су подаци о томе, које се методе прописују, врло оскудни. Помињу се једино немачка и шведска метода (Линг), метода Хоенвил и национално-италијанска метода.

Гимнастичке или спортске утакмице.

Да би пробудиле интересовање за телесно васпитање, потпомажу школске власти многих земаља гимнастичке или спортске утакмице између разних школа или разреда*једне те исте школе. Један извештај указује на то да је интересовање за утакмице меродаван фактор за другарски дух. Из низа предлога за такве утакмице поменућу следеће: тући свој властити рекорд, постићи известна просечан резултат тима или разреда. И стварање школског тима у сврху међушколских утакмица сматра се потпуно корисним, додуше под условом да сва деца учествују и да се постигнути успеси сматрају као доказ рада целе школе. Важност школе већа је од важност тима.

У неким земљама, као у Немачкој, Египту, Сирији, Еквадору, Колумбији, Естонији, Шведској одржавају се утакмице између школа различитих држава.

Борба против претераног одушевљења за утакмице и љубави за спорт.

Врло много земаља предузело је мере да се бори против одушевљења за утакмице и да спречи да се телесно васпитање претвори у претерану љубав за спорт. У неким земљама је ова опасност отклоњена на природан начин тиме што ученици имају да раде сувише у научним предметима да би спорту могли да придају сувише велики значај. Задатак да се боре против претераног спортског одушевљења препуштена је у неким земљама здравом разуму управитеља и учитеља.

У другим земљама опет је карактер претставе код спортских утакмица изразитији од карактера такмичења. А врло често се ради о борбама тимова; код индивидуалних борби ограничава се на то да се објави име школе а не име победноца. Неки извештаји помињу одредбу према којој су забрањене утакмице пре него што ученик наврши извршен број година. Тако у Мађарској чак и ученици преко 16 година смеју само са нарочитим одобрењем да ступе у јавна спортска удружења. И место које се у телесном васпитању даје моралном и карактерном васпитању може да се сматра средством у борби против изопачења спорта. Врста прописаних вежби или мали значај који се у неким земљама придаје телесном васпитању чине тамо излишним мере против претеривања у овој струци.

V Гимнастичке просторије, лекарски надзор, осигурање у несрећним случајевима

Гимнастичке дворане и игралишта.

Само у малом броју земаља располажу основне школе гимнастичким дворанама. Оне уосталом нису потребне у земљама где топла и умерена клима дозвољава да се гимнастичка настава за време већег дела године преноси напоље. То је на пример случај у Бразилији, Египту, Костарици, Хаитима итд. Гимнастика се тада одржава на ливадама или у двориштима удешеним специјално за то.

Чак и у најнапреднијим земљама су основне школе још врло далеко од тога да свака има гимнастичку дворану; разуме се само по себи да у овом погледу градске школе стоје боље од сеоских.

Како ће се ове прилике развијати у будућности, на то указују неки извештаји. Према њима морају на пр. у Бугарској, Летонији и Шведској све нове школске зграде да имају гимнастичку салу. У Летонији и Шведској ова се одредба односи на све предвиђене школске зграде, у Бугарској само на оне са више од пет разреда.

Што се тиче величине гимнастичких дворана наводе се цифре за неке земље: Немачка — 280 кв. м. (уз то једна просторија од 30 кв. м. за справе и једна гардероба од 40 кв. м. Бугарска — 12:18 м. Данска 14:7 м. или 16:8 м. на селу и 19:9,5 м. у граду Енглеска — 1800 квадратних стопа; у малим школама 1250—1500 кв. ст.

У многим земљама налазе се уз гимнастичку дворану купатила, собе за наставника гимнастике и просторије за справе.

Извештаји на којима се оснивају ова испитивања напомињу само врло ретко одредбе за игралишта, која су изгледа још врло ретка за основне школе.

Тушеви — гимнастичка одећа.

Често основне школе које имају гимнастичку дворану располажу у тушевима; они се на пр. помињу у извештајима Немачке, Белгије, Бугарске, Данске, Мађарске и Италије. У Литванији морају једноразредне школе према званичним одредбама да ставе на расположење за тушеве 25 кв. м., двоили троразредне школе 30 кв. м., четвороразредне 40 кв. м.

Било да је употреба тушева после наставе телесног васпитања обавезна или не, идеално стање још ни издалека није постигнуто, да све основне школе располажу тушевима.

Што се тиче гимнастичког одела, које се захтева у читавом низу земаља за гимнастичку наставу, оно се скоро никад не ставља ученицима бесплатно на расположење; само са сиромашним ученицима прави се понекад изузетак.

Лекарски надзор.

И ако скоро све ове земље врше лекарску контролу над свима ученицима помиње само мали број земаљских извештаја посебни лекарски надзор телесног васпитања.

Осигурање у несрећним случајевима.

Јесу ли ученици основних школа обавезно осигурани од несрећних случајева за време гимнастичке наставе?

Скоро сви извештаји одговарају одречно на ово питање. Такво осигурање сматра се за ученике основних школа као непотребно, вероватно због тога, што вежбе које се од њих захтевају нису нарочито опасне. У

многом случајевима су несрећни случајеви који се дешавају за време наставе гимнастике обухваћени општим ученичким осигурањем. У неким земљама где осигурање од несрећних случајева није обавезно, ипак је већина ученика добровољно осигурана (Немачка, Белгија, Швајцарска). Италија је једна од мало земаља где су осигурана сва деца која припадају Бил-у (под чијом се заштитом као што је познато обавља настава гимнастике у свима школама). Код несрећних случајева и болести имају право на отштету: 2 или 3 лире дневно, за време целог трајања болести, 5000 лира у случају смрти, и 30.000 лира за случајеве поремећаја органа. Осигурање пада потпуно на терет БИЛ-а.

У земљама у којима је осигурање необавезно уплаћује улоге час ученик (Белгија), час школа (Шведска) а час делом ученик а делом држава (Базел).

У једном низу земаља јамче држава или општине за ученике који за време телесних вежбања бивају жртве несрећног случаја који се приписује кривици школе или наставника (Немачка, Данска, Италија, Шведска).

У неким земљама примају на себе одговорно осигурање држава или општина са своје стране (Данска, Базел).

VI Наставно особље

Учитељи за гимнастичку наставу или стручни учитељи.

Земље у којима је телесно васпитање у основној школи поверено стручним учитељима врло су ретке (Хаити, Летонија, Костарика).

У свим земљама које су обухваћене овим испитивањем наставу телесног васпитања врше у главном учитељи и учитељице који су спремљени за све предмете наставног плана. Ипак могу се наћи стручни учитељи у основним школама неких држава Аустралије и Бразилије, у престоници или већим градовима САД, Финске, Холандије, Шведске и у вишим основним школама Бугарске и Мађарске. У Египту се наставници гимнастике регрутују из војске или полиције.

Женске учитељске снаге за гимнастику девојчица.

У врло великом броју земаља наставу телесног васпитања за девојчице врше учитељице, ако се остала настава налази у рукама учитеља. Изузетак од овог правила су наравно мешовите сеоске школе и једноразредне школе (Немачка, Финска, Италија, Румунија, Јужна Африка итд.).

Правни положај и плата наставника гимнастике.

У већини земаља у којима постоје стручни учитељи за телесно васпитање, њихов правни положај и плата у основној школи једнаки су положају и плати осталих учитеља. У другим пак случајевима наставници гимнастике мање су плаћени (Египат, Аустралија, Костарика). Само две или три земље, тако у вишим разредима основних школа у САД имају стручни учитељи за телесно васпитање права на већу плату од осталих учитеља.

Школовање стручних учитеља за телесно васпитање.

Најчешће школовање стручних учитеља за телесно васпитање је на неком нарочитом институту или некој високој школи.

У Немачкој могу учитељи и учитељице, који су завршним испитом на високој школи стекли право предавања гимнастичке наставе, да учествовањем на једногодишњем течају за наставнике гимнастике на једном високом институту за телесно васпитање добију диплому наставника гимнастике и спорта. И учествовањем на течају Академије Рајха за телесна вежбања може се добити сведочанство.

У САД морају наставници гимнастике и спорта да имају дво- или четворогодишњу универзитетску спрему са специјализацијом у телесном васпитању. У Финској се захтевају трогодишње студије на универзитету у Хелсинкију. У Мађарској наставници гимнастике имају диплому Краљевске високе школе за телесно васпитање.

У Летонији се образују учитељи гимнастике у Институту за телесне вежбе, у Литванији на Витаутас-универзитету, у Шведској на Краљевском централном институту за телесне вежбе у Штокхолму (2 год.) итд.

Школовање планских учитеља за наставу телесног васпитања.

Што се тиче планских учитеља, они се у скоро свима земљама у току свога општег школовања припремају и за наставу телесних вежби, и ова припрема завршава се као и остали предмети испитом. Опште Учитељско оспособљење укључује и оспособљење за гимнастичку наставу (Немачка, САД, Финска, Холандија, Јужна Африка итд.). У другим земљама на против учитељи стичу потребно стручно образовање на феријалним течајевима.

Усавршавање наставника гимнастике.

Усавршавању наставника служе у првом реду течајеви који се спомињу у извештајима врло много земаља. Ови течајеви изгледа да су нарочито у Немачкој, Шведској, Финској и Бугарској врло многобројни и далеко распрострањени. У Бугарској је у току од пет година 8.000 учитеља, тј. више од једне трећине свих учитеља основних школа, посећивало 150 курсева, које су приредили инспектори за телесно васпитање.

Трајање ових курсева креће се између неколико недеља — за време великог распуста — па све до једне године. Њих организују школске власти, учитељска удружења или савези наставника гимнастике или све троје заједно. Често се одржавају на месту стручног образовања наставника гимнастике или и у логорима.

Трошкове око ових курсева сноси држава или се плаћају из нарочитих фондова. Неке земље дају наставницима и инспекторима за гимнастику помоћ да би могли у иностранству учествовати на курсевима.

Уздизање телесног васпитања.

У најразличитијим земљама може се утврдити опште уздизање наставе телесних вежби. Спољашњи доказ за то лежи већ у томе да наставни планови и директиве за овај предмет у читавом низу земаља потичу из последњих година. (Тако између осталог: у Немачкој — 1937/38; Бугарској — 1934; Еквадору — 1938; Литванији — 1939.) У осталим земљама, као у Шведској, Швајцарској итд. припрема се завођење новог. Ево једног примера у коме се правцу крећу уведене новине: у Аустралији су формалне вежбе и марширање потиснути у позадину, ритмичке вежбе и покрети добили су у значају, исто тако све што иде за јачањем здравља. Војничко марширање је готово сасвим отклоњено, „дрил наилази свуда на одбијање.

Тежиште постаје индивидуа сама по себи и све вежбе које су подесне да развијају цело тело.

У неким извештајима води се рачуна и о материјалном побољшању, као изградњи модерних гимнастичких дворана, игралишта итд. (Данска, Бугарска).

Интересовање за телесне вежбе показује се најзад у великом броју књига које се посећују овој струци. Надаље указују новости у школској управи (срески гимнастички саветници итд.) на то какав је значај телесно васпитање заузело у основној школи.

И најзад треба указати на све мере које имају сврху да снабдеју основну школу добро спремним учитељима гимнастике.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА У БЕОГРАДУ

препоручује своја следећа издања:

ДВА ВЕКА СРПСКОГА СЛИКАРСТВА

ОД

МИЛАНА КАШАНИНА

СА УВОДНОМ РЕЧЈУ

МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

ВЕЛИБОРА ЈОНИЋА

Књига је штампана у формату велике осмине, на бездрвној финој хартији, са 120 уметничких репродукција на кунст-друку и с прилогом четири слике у више боја.

Цена књизи 150.— динара

ОДАБРАНЕ СТРАНЕ НАШИХ ПИСАЦА

- 1) **Змај** — Одабрао, уредио и предговор написао Сима Пандуровић, 207 стр.
Картон: Дин. 15.—
- 2) **Песме Домовини** — Антологија родољубиве лирике — Одабрао, уредио и предговор написао Трифун Ђукић — 280 стр.
Платно: Дин. 30.—
Картон: Дин. 20.—

РАЗНА БЕЛЕТРИСТИЧКА ИЗДАЊА

- 1) **Петар Петровић Његош: Дела** — II књ.: Свободијада — Мање пјесме. — Проза — 457 стр.
Платно: Дин. 40.—
- 2) **Петар Петровић Његош: Преписка**. Прва књига . Дин. 80.—
- 3) **„Из великих дана“**. Одабране ратне приповетке српских приповедача . . Дин. 25.—
- 4) **Владимир Велмар-Јанковић: Дневна вест** . . . „ 20.—
- 5) **Ђуро Димовић: Симеон Немања** . . . „ 15.—
- 6) **Миливоје Предић: Голгота** . . . „ 15.—
- 7) **Момчило Милошевић: Јован Владислав** . . . „ 25.—

- 8) **Душан Николајевић: Две драме** . . . „ 20.—
- 9) **Живко Милићевић: Записи о српској земљи** . . . „ 20.—

ПРОБРАНА ДЕЛА ВИЛЈЕМА ШЕКСПИРА

у преводу Др. Светислава Стефановића

- 1) **Отело** — 175 стр. Дин. 15.—
 - 2) **Хамлет** — 213 стр. 15.—
 - 3) **Јулије Цезар** — 156 стр. 15.—
 - 4) **Макбет** — 153 стр. 15.—
 - 5) **Краљ Лир** — 210 стр. 15.—
 - 6) **Антоније и Клеопатра** 15.—
 - 7) **Зимска бајка** 15.—
- Свака књига садржи опширан предговор и многобројне коментаре.

МУЗИЧКА И НОТОГРАФСКА ИЗДАЊА

- 1) **Стеван Мокрањац: Православно српско народно црквено појање** — У редакцији и допуни Косте Манојловића — 520 стр.
Платно: 100.—
- 2) **Јосиф Маринковић: Песме за један глас и клавира** — Одабрао и за штампу приредио Др. Милоје Милојевић — 93 стр. 50.—
- 3) **Јосиф Маринковић: Божествена литургија Св. Јована Златоустог** — За мешовити хор — У редакцији Косте П. Манојловића — 79 стр.
Платно: 40.—
Картон: 20.—
- 4) **Јосиф Маринковић: Помен** — За мешовити хор — У редакцији Косте П. Манојловића — 15 стр. 8.—
- 5) **Петар Стојановић: Нова основна школа за виолину** — I свеска 43 стр., III свеска 46 стр., IV св. Цена свесци 30.—
- 6) **Мокрањчева Споменица** — Написао Коста Манојловић 196 стр. 24.—

- 1) Љуба Ивановић: Цртежи — предели — 52 репродукције с предговором Богдана Поповића 100.—
- 2) Боривоје Стевановић: 33 године сликања око Београда — 32 репродукције с предговором Момчила Милошевића 60.—

КЊИГЕ ЗА ДЕЦУ

- 1) Змај Јован Јовановић: Чика Јова српској деци — У редакцији Милана Шевића — 350 стр. — Илустровано — Прва књига 30.—
- 2) Змај Јован Јовановић: Чика Јова српској деци — У редакцији Милана Шевића — 375 стр. — Илустровано — Друга књига 30.—
- 3) Вук Стефановић-Караџић: Немурши језик — Луксузно издање — Илустровао Душан Јанковић — 24 стр. 26.—

РАЗНА НАУЧНА ИЗДАЊА

- 1) Вук Стефановић - Караџић : Српски рјечник — Истумачен немачкијем и латинскијем рјечима — IV издање — 922 стр. Картон: 120.—
- 2) Тихомир Ђорђевић: Белешке о нашој народној поезији — стр. 189 20.—
- 3) Драгутин Костић: Тумачења II књиге Српских народних пјесама Вука Караџића — 169 страна 20.—
- 4) Др. Јован Радонић: Слике из историје и књижевности — 533 страна 80.—
- 5) Списи Светога Саве и Стевана Првовенчаногa — Са

- црквенословенског на савременом српском језику превео Др. Лазар Мирковић — 234 стр. 15.—
- 6) Зборник радова посвећен Јовану Цвијићу — У редакцији Павла Вујевића — 646 стр. 300.—
- 7) Милоје Васић: Преисторијска Винча — I део: Индустрија цинабарита и козметика у Винчи — Везано божанство у преисторијској религији Винче и хиперборејски мит — 159+XVI стр. — 38 табли у мрком и вишебојном тиску — Полуплатно 70.—
- 8) Милоје Васић: Преисторијска Винча — II део: Облици гробова — Мистичне очи — Игра на табли — Датовање Винче — 199+XVI стр. — 124 табле у мрком и вишебојном тиску Полуплатно 150.—
- 9) Милоје Васић: Преисторијска Винча — III део: Пластика — Теракоте — 170+XXXII стр. — 136 табли у мрком и вишебојном тиску. Полуплатно 150.—
- 10) Милоје Васић: Преисторијска Винча — IV део: Керамика — Винча и Березањ — Рибарска оруђа из Винче — 172+XXIV стр. — 77 табли у мрком тиску. Полуплатно 150.—
- 11) I Граматичка терминологија 20.—
II Књижевна терминологија . 15.—
III Ботаничка терминологија . 20.—
IV Зоолошка терминологија . 50.—
V Хигијенска терминологија . 20.—
- 12) Зборник радова посвећен Живојину Ђорђевићу — У редакцији Б. Милојевића и С. Станковића — 330 стр. 50.—
- 13) Споменица Смедеревског града — У редакцији Пере Ј. Поповића — Луксузно издање — 147 стр. 100.—
- 14) Др. С. Сагадин: Управно судство 30.—

Где није посебно означено да је књига повезана, цене се подразумевају за броширано издање.

Поред наведених дела, Државна штампарија у Београду издала је још читав низ закона, уредаба и правилника, научних дела, уџбеника за универзитете, средње, основне и друге школе. — О свим тим издањима Државна штампарија је издала лепо опремљен каталог, у коме је опширно описана свака поједина књига.

КАТАЛОГ СЕ РАЗАШИЉЕ БЕСПЛАТНО свима онима који то затраже дописницом.

Сва издања Државне штампарије у Београду могу се добити код свих књижара у целој земљи, а уз унапред послат новац преко чековног рачуна бр. 56.080 могу се поручити на Стоваришту књига Државне штампарије: Београд, Црногорска 1.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА